KIRMIZI KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

GUILLERAGUES KONTU

İstanbul Mektupları

Türkçesi: Yaşar Avunç

] kırmızı (

İstanbul Mektupları GUILLERAGUES KONTU

Guilleragues Kontu

Gabriel-Joseph de la Vergne, Guilleragues kontu, 1628'de doğdu, 1685'de öldü. Boileau ve Racine gibi XVII. Yüzyıl Fransız edebiyatının doruk isimleriyle birlikte, genç yaşta bir yazı topluluğu oluşturduktan sonra hayatını Saray'ın etrafında geçirdi, diplomatlık yaptı. Edebi etkinliği 1668-69 yılları arasında özellikle yoğunlaştı, Madame de Sévigné'nin salonunda yeraldı. 1678'de büyükelçi göreviyle İstanbul'a geldi, yedi yıl sonra geçirdiği beyin kanaması sonrası Galata'da hayatını kaybetti. Ünü, ölümünden iki yüzyıl sonra, imzasız yayımladığı "*Portekiz Mektupları*"yla gelmiştir.

İSTANBUL MEKTUPLARI

GUILLERAGUES KONTU

İSTANBUL MEKTUPLARI

ISBN 978-975-8855-49-0

Özgün adı: Correspondance

GUILLERAGUES KONTU / İSTANBUL MEKTUPLARI

1. Baskı: Kırmızı Yayınları, Ekim 2010, İstanbul

Dizi Editörü:
Enis BATUR

Genel Yayın Yönetmeni:
Fahri ÖZDEMİR

Kapak Tasarımı:
Serap AKÇURA

Dizgi: Kırmızı Yayınları
Baskı ve Cilt: Acar Basım ve Cilt Sanayi Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi No. 26, Acar Binası
Haramidere/Beylikdüzü – İSTANBUL
Tel: (0212) 422 18 34 – 422 18 00

© Kırmızı Yayınları, 2010, İstanbul
Bütün hakları saklıdır.

Kırmızı Yayınları
Refik Saydam Cd. Akarca Sk. No: 41
Tepebaşı/Beyoğlu – İSTANBUL
Tel: 0212 253 53 25
www.kirmiziyayinlari.com

Kırmızı Yayınları bir OPUS LTD. ŞTİ. kuruluşudur.

GUILLERAGUES KONTU

İSTANBUL MEKTUPLARI

Türkçesi
YAŞAR AVUNÇ

İSTANBUL'DA BİR ELÇİ HAYALETİ YA DA "PORTEKİZ MEKTUPLARI"NI KİM YAZDI?

Yalnız mektup edebiyatının değil, aşk edebiyatının da en delidolu, coşkulu, çarpıcı örneklerinin başında "Portekiz Mektupları" gelir. Mariana Alcoforada adlı Portekizli bir rahibenin, gönlünü kaptırdığı genç bir Fransız subayına yazdığı beş mektup, Paris'te alçakgönüllü bir yayınevi tarafından1669 yılının ilk günlerinde yayımlandığında, herhalde kimsenin aklına toplam 40 sayfa bile tutmayan bu küçük kitabın inanılmaz ölçüde yankı bırakacağı gelmemişti. Portekizceden çevrildiği ileri sürülen mektupların aslı bulunamadı hiçbir zaman; yazarı ve çevirmeni konusunda ortak bir görüşe de varılamadı üçyüz yıldır süren tartışmaların sonunda: Ne olursa olsun, Stendhal'den Rilke'ye sayısız şair ve yazarı derinden etkileyen bu beş metup, yaratıcılarını saran sisi delerek günümüze dek ulaştılar ve klâsik edebiyatın önde gelen örneklerinden biri olarak kabul edildiler.

Fransızların kendi Shakespeare'leri saydıkları tiyatro dehâsı Racine'e, bundan tam 300 yıl önce, 9 Haziran 1684 günü İstanbul'dan bir mektup postalandı. Bugüne dek çevrildiğini sanmadığım, hatta sözünün edildiğine de rastlamadığım bu mektup, Fransa Kralı'nın Osmanlı başkentindeki

elçisi Comte de Guilleragues'den geliyordu. Kimdi bu adam ve Portekizli Rahibe'yle ne ilgisi vardı?

Dostlarının yardımıyla İstanbul'a elçi gönderilmeden önce, "Güneş Kral"ın çevresinde ve edebiyat toplantılarında soylu kadınların en büyük gözdesi sayılan Guilleragues'ı Saint-Simon "ağzının tadını bilen, tatlı dilli, dostlarının gelirini kullanan, ama kibar" bir zat olarak tanımlıyor. Dönemin iki büyük yazarının, Racine ve Boileau'nun, yazdıklarını günışığına çıkarmadan önce ona danıştıklarına, eleştirilerini ciddiye alarak yapıtlarında küçümsenemeyecek değişiklikler yaptıklarına bakılacak olursa, kurusıkı bir salon soytarısı değil Kont: Boileau ünlü "Epitre"lerinden birini ona adıyor, Madame de Sévigné her biri Lichtenberg'in iğneli aforizmalarıyla boy ölçüşebilecek ölçüde incelik yüklü söz oyunlarını öve öve hâl oluyor (bunlardan biri: "Beyefendi insanların çirkin olma hakkını kötüye kullanıyor"), bestelediği şarkılar kralın ağzından düşmüyor, dönemin önde gelen yayın organlarından La Gazette de France'a yepyeni bir üslup getiriyor. Tek telif ürünü "Les Valentins" 1668'de yayımlanıyor. Birkaç ay sonra da onu "geleceğin yazarı" kılacak çevirisi, "Portekiz Mektupları" çıkıyor.

Guilleragues'ın arada, İstanbul'a atanana kadar geçen on yıl içinde ne yaptığı pek bilinmemekle birlikte, salon hayatının onu iyiden iyiye yıprattığını ileri sürmek yanlış olmasa gerek: 1675'te iflas ediyor, varını yoğunu elden çıkarıyor. Anlaşılan, ritmine ayak uydurmyı beceremediği saray çevresinden uaklaşmak için, yakından tanıdığı Antoine Galland'ın da etkisiyle İstanbul'a elçi olarak gönderilmek istiyor ve 1679'da, kafasında ve gönlünde binbir hülya, Yakındoğu'nun gizemli cennetine geliyor. Bu seçimde Racine'in payı da az değil herhalde: Konusunu Osmanlı Sarayı'nın entrikalarından ve kişilerarası tutku-iktidar paylaşımından alan "Bayezid" adlı oyunu, o yıllarda, Paris ve Versailles'ın sanat çevrelerinde gündemde ilk sırayı tutmamış mıdır uzun süre?

Açık söylemek gerekirse, Kont'Un 1979'da Cenevre'de bir yayınevi tarafından iki cilt halinde toplanan mektuplarını görme fırsatını bulamadım bugüne dek. İstanbul'da geçirdiği altı yıl bounca nasıl yaşadığı konusunda geniş bilgi edinmemi sağlayabilir miydi mektupları bilemiyorum, ama Racine'e 300 yıl önce gönderdiği o tek mektup yaşadığı hüsranı yeterince ortaya koyuyor sanıyorum: Neredeyse bütün bütüne kurak, havasız, boğucu bir portre çiziyor Guilleragues, İstanbul ve çevresinden söz ederken. Eski tarihçilerin anlattığı büyük fetih öykülerinin inandırıcı olmadığını, mitoloji olaylarının geçtiği Ege Adaları'nın da, Kıbrıs'ın da yaşanılması olanaksız yerler sayılabileceğini, aklıbaşında hiçbir hükümdarın binlerce askeri buraları ele geçirmek için telef etmeye kalkışmış olamayacağını anlatıyor Racine'e. Günleri, haftaları, ayları Osmanlı sarayının debdebeli törenlerinin görkemli sıkıcılığıyla dolu; bir-iki önemli antlaşma görüşmesi bir yana, Fransa Kralı'na götürebildiği hizmet, onun koleksiyonlarını zenginleştirecek parçaları toplamakla sınırlı!

Bu mektuptan sonra pek fazla sürmüyor Guilleragues'ın hayatı: 3 Mart 1685 günü, yüzyılın "moda teşhisi"yle (garip bir biçimde pek çok Fransızın aynı nedenle ölmüş olması bana pek inandırıcı gelmiyor doğrusu) beyin kanamasından ölüyor. Yirminci yüzyılın başına gelinene dek unutuluyor adı. Ama "Portekiz Mekupları"nın etkisi gitgide derin bir biçimde Avrupalı şairleri, yazarları sarıp sarmalıyor. Öyle ki, Guilleragues'dan sonra İstanbul'a gönderilen elçilerden birinin İstanbul'da esir pazarından satın aldığı Ayşe adlı bir cariyenin Fransa'ya gittikten sonra yaşadığı aşk serüveniyle ilgili olarak kaleme aldığı mektuplar, Rilke'nin de "Malte"de vurguladığı gibi, sanki Alcoforada'nın yazgısını tekrarlamak istiyor.

Onsekizinci yüzyıldan başlayarak bu küçümen kitap, "Mektupla Roman" türünün doğup serpilmesine yol açıyor: Marivaux, ünlü "Clarissa"sıyla Richardson, Diderot, Goethe, Restif de la Bretonne, Ataç'ın dilimize kazandırdığı "Tehlikeli

İlişikiler"in yazarı Laclos iz sürücülerinden yalnız birkaçı. Aynı dönemde Montesquieu "Acem Mektupları"nı, Madame de Grafigny "Perulu Bir Kadının Mektupları"nı, Rousseau "Yeni Héloïse"i kaleme alıyor. Bu konuda Jean Rousset, "Portekiz Mektupları"nın etkisinin ondokuzuncu yüzyılda da boy verdiğini gösterir: Balzac'ın, Hölderlin ve Dostoyevski'nin, Musset ve Gautier'nin, George Sand ve Henry James'in romanları ilk akla gelen örneklerdir. Yalnızca biçimsel bir kılavuzluk belirlemez Portekizli Rahibe'nin mektuplarının bunca yazar üzerindeki etkisini: Bu ufacık toplamın barındırdığı tutku dozu değme şairin duyarlık sınırını zorlamaktadır: Mektupları Almancaya çeviren Rilke, birden fazla yerde bu sınıra dayanmaktan dolayı duyduğu hayranlığı ve korkuyu dile getirir: Mariana Alcoforada "Mutlak sevda"nın merkezine inmiştir.

Oya çok daha önce, onsekizinci yüzyılda, Jean-Jacques Rousseau bu mektupları ancak bir erkeğin yamış olabileceği görüşüne varmıştır. Baudelaire ondan da kesin ve keskin bir üslûpla bu olasılığı öne çıkartır. Ama ilk ciddi çalışma 1926'da, The Modern Language Review'da yayımlanır: F. C. Green "Portekiz Mektupları'nın Yazarı Kimdi?" başlıklı incele-

---

1940-41 yıllarını Gerçeküstücülerin pek çoğu Marsilya'da geçirdiler. Ara sıra Air-Bel Şatosu'nda buluşup toplu etkinliklerini sürdürüyorlardı. Toplantıya katılanların arasında Breton, Char, Tzara, Adamov, Max Ernst, Marcel Duchamp, Masson ve Péret önü çekiyordu. "Marsilya Oyunu" adını verdikleri 52'lik iskambil destesini de o dönemde hazırlamışlardır.

Klâsik iskambil destesinin dağıtım mantığını izleyen oyunda, Gerçeküstücüler, simge düzlemini bütün bütüne değiştirmişlerdir. Breton, "artık Karo'nun şehirlerdeki parke taşlarını simelediğini ve bir anlamda tacir sınıfının yükselişini vurguladığını bilen kalmamıştı" diyor. Kupa, Karo, Maça, Sinek yerine Alev, Karayıldız, Tekerlek ile Kilit geçti böylece. Papa yerine Dehâ'yı, Dam yerine Siren'i, Vale yerine Büyücü'yü koydular. Her biri için de kültürel portreler benimsendi: Alev için Baudelaire, Novalis ve Portekizli Rahibe; Karayıldız için Lautrémont, Alice (Harikalar Diyarında!) ve Freud; Tekerlek için Sade, Lemiel ve Panço Villa; Kilit için ise Hegel, Helene Smith ve Paracelsus. Bir de Joker vardı tabii: Alfred Jarry'nin kaleminden Ubu!

mesinde, metnin yazarının bir erkek olduğu yolundaki savı filolojik bir düzlemde destekler: Guilleragues'ın adı bir kez daha sahneye çıkmıştır.

"Portekizli Rahibenin Mektupları"nın onun tarafından yazılmış olduğunu kanıtlamak, daha doğrusu buna bir kesinlik vermek güç. Gene de, ne olursa olsun, bu konudaki egemen görüş, Kont'un "yaşanmış bir olay"a dayanarak sözkonusu mektupları kaleme aldığı yolunda artık. Üçyüz yıl önce Galata sokaklarında yürüyen, Kâğıthane'de kayık sefasına çıkan, Topkapı'da Sultan huzurunda kabul gören bu adam İstanbul'un neresinde gömülü acaba? Geceleri, şimdi Tünel ile Galatasaray arasında kalan bölgede yer alan "Palais"nin bahçesinde dolaşan hayalet, hâlâ "tutkulu sevda"nın en büyük elçilerinden biri olduğunun farkında mıdır?

Guilleragues'ın hazin sürgünü, İstanbul'un bir köşesinde birkaç yüzyıl boyunca unutuluşa terkedilmiş anısı bana yıllar boyu Avrupa'da sürgünde yaşadıktan sonra ölüp orada gömülen, sonradan kemikleri İstanbul'a getirilen Mahmud Celâleddin Paşa'yı çağrıştırır. Artık bir tek oğulları (Prens Sabahaddin ve Lütfullah) nedeniyle adı anılır olan bu gururlu adamın son derece ilginç bir şair olduğunu ve bir zamanlar Abdülhamid'e karşı ağulu şiirlerin yanısıra yakıcı birkaç aşk şiiri yazdığını kim umursuyor şimdi?

*Kral'a**

Fransız Sarayı, Pera
14 Ocak 1682

Haşmetmeap,

Majestelerinin Ste-Marie-aux-Mines'ten 13 Ekim'de göndererek beni onurlandırdıkları mektubu, Venedik yoluyla 30 Aralık'ta aldım. Cazal ve Strasbourg fetihleri gibi iki önemli fetih haberi, daha önce bana ulaşmıştı. Majestelerinin, barışta kazandıkları büyük başarılardan Babıâli'yi ve başka yabancı ulusları habersiz bırakmayarak, savaş ilan etmeyi ya da savaşa kalkışmaya cesaret edecek olanları cezalandırmayı uygun gördüklerinde de, bunları gerçekleştirmeye hazır olduklarını onlara bildirdim.

Majestelerinin eylemleri o kadar görkemli ki en cahilleri, en kibirlileri, en dik kafalıları bile onun yüceliği üstüne iyice düşünmeye ve sonuçta bu yücelik karşısında şaşırıp kalmaya zorluyor. Sadrazam bana ısrarla bu iki haberin kesin olup olmadığını sordurdu. Birkaç gün içinde gelmelerini beklediğim Majestelerinin, gemileri Çanakkale Boğazı'nda demirlediklerinde alacağı karar konusunda olumlu hiçbir şey söylememiş olduğunu öğrendim.

Fransa Kralı XIV Louis. 1643-1715 yılları arasında 72 yıl tahtta kalmıştır. (ç.n.)

Macaristan Hoşnutsuzları'nın iki eski elçisi; Bessegniny ve Ruskays ki ikincisi Tököli'nin düşmanıdır, birincisi ise Apafi'nin çıkarlarına bağlıdır, Fransız Sarayı'nda tam bir gün geçirdiler. Hem Apafi'yi hem de Hoşnutsuzlar'ı birleşmiş kalmak zorunda bırakan nedenleri açıklayabilecek her şeyi onlara söyledim; Apafi ve Hoşnutsuzlar'ın ayrıldıkları takdirde zayıflayacaklarını, bölünmelerinden de Transilvanya Prensi'ni ve yalnızca isyancı saydığı tebaasını cezalandırmayı düşünen İmparator'u* kaç kez düşürmek istemiş olan Babıâli'nin ne gibi avantajlar elde edeceğini anlattım. Bununla birlikte, çalışmalarının sonunu görmenin onlar için çok yararlı olacağı, ama tek başlarına İspanyol politikasının kölesi olan, hiçbir zaman bağışlamayan İmparator karşısında güvencede olamayacakları konusunda da anlaştık. Bunlar İmparator'un, bir genel affa ve görkemli bir barışa inanan, ama güvencesiz olarak yaşayan Macaristan'ın yirmi beş büyük ailesinin şeflerini acımasızca öldürterek zayıf ve savunmasız tebaalarına karşı giriştiği korkunç eylemlerin acısını çekmişlerdi. Bana öyle geliyor ki barışa kavuşmak için arzu ettikleri zamanın henüz gelmemiş olduğunu ve güçlü bir kefil bulmadan da yok edilmelerinin o derece kolay olacağını, bu zavallı barış anlaşmalarının birinci maddesinin de onları ayrılmaya ve evlerine dönmeye zorlayacağını anladılar. Az sayıda yardakçının da onları evlerinde yakalayıp yerde sürükleye sürükleye işkenceye götüreceğine de akılları yattı. Kısacası, Majestelerinin korumasına layık olmaları gerekirdi; savaşa devam etmeleri için yardımda bulunacak ve barışa kavuşmaları için güvence verecek olan yalnızca Majesteleridir.

Bessegniny, Apafi'nin başvezirinin karısının akrabasıydı ve Transilvanya'nın Babıâli'ye gönderdiği başelçi Zekel'i kesinlikle o yönetiyordu; bu nedenle ona, baş başa verip iyi hazırlanmamış bir tasarının uygulanamaz bir düşünce olduğunu, çünkü

Avusturya İmparatoru I. Leopold. "İmparator" olarak anılacaktır. (ç.n.)

Sadrazam'ın* bir dahaki seferinde ordusunu kullanmadığı takdirde Apafi'yi düşürmeye karar vermiş bulunduğunu anlattım. Ayrıca şunları da belirttim: Apafi, içinde bulunduğu sıkışık duruma uygun olarak davranmalıydı, kendisi için kesinlikle bir felaket olacağı konusunda uyarılmış olsa bile vazgeçemeyeceği bir savaşta elde edeceği başarılarla belki büyüyecekti; kendisine umut veren İmparator, Hollandalılar ve İspanyollarla yakın ilişki içinde olduğundan, ne Babıâli Apafi'yi düşürmek istediğinde ne de konfederasyon halinde birleştiği devletlerin katılımı olmaksızın Sadrazam'ın buyruklarını yerine getirirse kendini savunması gerektiğinde gücünü kullanamazdı. Bu devletler, Flandre'da ya da Ren Nehri üzerinde bulunan küçük bir köye, sadece adlarını bildikleri Macaristan'ın belli başlı kentlerinden daha çok önem veriyorlardı.

Aşağı yukarı aynı şeyleri Duvernay Boucaut'ya da yazdım. Bununla birlikte, bana böyle buyurmuş oldukları için, bu ayrıntıyı Majestelerinin bilgilerine sunuyorum.

İmparator'un elçisi 28 Aralık'ta Sadrazam'a, bin beş yüz altın parayla dolu bir gümüş vazo sundu; paraların her biri on iki Macar altın sikkesi ağırlığındadır; elçi, Sadrazam'a büyük savaş hazırlıklarının efendisini telaşa düşürdüğünü, ancak ateşkesi yenilemek konusunda kendisine kesin güvence verildiği için her yerde dolaşan söylentileri dikkate almadığını söyledi. Sadrazam da Sultan'ın** düşüncesini, onun İstanbul'a dönüşünden ve büyükelçinin gelişinden sonra bildireceğini, ancak Viyana Kralı, Babıâli ile iyi ilişkiler içinde olmaya kararlı ise, Neuhausel civarındaki yetmiş küçük kent, köy ve kasabayı ona bırakmayı geciktirmemesi gerektiğini söyledi. Bu özel bilgileri, Sadrazam'ın kendisine vermiş olduğu altın paralardan yirmisi-

---

Osmanlı padişahı IV Mehmet zamanında sadrazamlık yapmış olan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa. II. Viyana Kuşatması'nın başarısızlıka sonuçlanması üzerine idam edilmiştir. (ç.n.)

IV. Mehmet (1642-1693) (Avcı Mehmet) (ç.n.)

nin değerini öğrenmek üzere bana gönderen o Venedikli dönmeden aldım; dönme ayrıca bu bilgilere, kendisine efendisinin Majestelerinin sikkeler üstüne kazılı bir portresine İmparator'un yine sikkeler üstüne kazılı bin beş yüz portresinden daha çok değer verir gibi geldiğini ekliyordu.

İmparator için son derece önemli ve Neuhausel'deki Türk garnizonu için de çok uygun olan bu yerler neredeyse Presbourg kapılarına kadar uzanıyor ve Neuhausel'e dört saat uzaklıkta, Tuna Nehri'nin iki kolunun birleştiği Shut Adası'nın ucunda bulunan, Macaristan'ın en güzel yeri Komor'a yaklaşıyorlar.

Budin Paşası'nın, Hollandalıların Strigonium adını verdikleri Tuna kıyısında Estergon Valisi ile yaptığı görüşmede, valiye İmparator'un elçisinin efendisi tarafından Babıâli'nin göz koyduğu yetmiş yerin bırakılacağını açıklamak üzere görevlendirilmediyse, yolculuğuna devam etmemesi gerektiği söylentisi burada birkaç gündür dolaşıyor. Şurası kesin ki yola uzun zaman önce çıkmış olan elçinin gelmesi gerekirdi; İmparator'un büyükelçisi Viyana'da buraya yeni bir elçi gönderilmesi konusunda alınan kararın Sadrazam'ın hiçbir sonuca varmaması için bir bahane olacağını söylüyor.

Hoşnutsuzlar'ın yeni elçileri bu ayın yedisinde İstanbul'a geldiler. Peder Besnier onlarla benim adıma ayın dokuzunda görüştü. Macaristan'da yapılacak girişimlerin şefi ilan edilmesini isteyen Tököli'nin güven mektubunu bana getireceklermiş. Pederi bunu bana söylemesi için görevlendirmişler; yalnızca Babıâli'nin İmparator'la arasındaki barışı düşünen Apafi'nin Majestelerinin kendilerine gönderdikleri parayı sakladığından ve çabuk kanan biri olan Duvernay Boucaut'nun Transilvanya elçisi Teleki'nin kötü niyetlerini anlamadığından da yakındılar. Majestelerini koruyucuları olarak gördüklerini, ancak çaresiz kaldıklarından İstanbul'a yardım istemek ya da –dedikodusu dolaşan– Babıâli'nin Viyana ile imzalayacağı barış anlaşması içinde yer alabilmek üzere geldiklerini birçok kez yinelediler. Ayrıca, zaten Majesteleri kendilerini kayırmak istedikleri takdirde, Transilvanya Prensi tarafından tanınmasını önlemek için Duver-

nay Boucaut, Alba Iulia'dan çıkıp Polonya sınırında kalırsa, lütuflarınızı daha kesin olarak kabul edeceklerini de bildirdiler.

Peder Besnier onlara Hoşnutsuzlar'ın eski elçileri Bessegniny ve Ruskays'a söylediklerimin bir bölümünü aktardı ve kendisinden istediğim gibi, Apafi'nin de onları Avusturyalılarla işbirliği yapmakla suçlayan adamları olduğunu ve İmparator'un onlara varlıklarını sürdürebilmeleri için dört kontluğu, Hungouvar, Berech, Zaboch ve Dovugoga kontluklarını, verdiğini öğrendiğimi ekledi. Majesteleri ve adlarına davranmış olanlarca bilinen iyi niyetlerini ve bağlılıklarını kesin olarak ileri sürerken yapmacık ya da gerçek bir şaşkınlık içinde haykırmışlar; bununla birlikte İmparator'un kendilerini barışa davet etmek istediğini, ama gerçek niyetinin yalnızca bu bahaneyle düşmanlarının zararına ve Babıâli'nin katılmasıyla kabul ettikleri gerekli bir kalıcılık sağlamak olduğunu da itiraf etmişler. Ertesi gün, bu elçiler Sadrazam'ın huzuruna çok lütufkâr bir biçimde kabul edildiler; görevliler onları bir tür candan yakınlık göstererek karşılamış. Sadrazam'ın onlara son seferin özellikleri ve Almanya'nın gücü hakkında birçok soru sorduğunu kesin olarak öğrendim. Gözyaşları içinde, varlıklarını sürdürebilme ve kendilerini savunma olanaklarının yoksunluğundan, sonra da abartarak, düşman ordularındaki asker sayısından söz etmişler; amaçları ya Sadrazam'ı onlara ivedi bir yardımda bulunmaya zorlamak ya da belki İmparator'un Babıâli'yi yapılması için sıkıştırdığı antlaşmanın imzalanmasını çabuklaştırmaktı. Şefleri Tököli'yi övmeler ve Apafi'den yakınmalar bu görüşme sırasında yinelenmiş; hiçbir şeyden yoksun kalmayacakları, Babıâli'nin Hoşnutsuzlar'dan pek memnun olduğu ve Sultan'ın gelişinden sonra tam bir hoşnutluk içinde geri gönderilecekleri konusunda Sadrazam'ın onlara güvence vermesiyle görüşme sona ermiş.

Du Vernay Boucaut bana, bu elçilerin buradan ayrıldıklarını ve onayı olmadan Babıâli'ye gitmelerinin Apafi'yi öfkelendirdiğini yazmıştı. Onları korku içinde, sabırsızlıkla bekleyen Zekel ve öteki Transilvanyahlar da bana, Apafi'den daha büyük olmak isteyen Tököli'nin isteklerinin haksızlığını Babıâli'ye bil-

dirmeye iyice kararlı olduklarını; yaşın, hükümdar saygınlığının ve Babıâli'ye tam bağlılığın genç ve hırslı bir soylu kişiden adamakıllı önde geldiğini; bu soylu kişinin, uygun bir fırsat eline geçtiğinde, sonradan Babıâli'nin çıkarlarına ve isteklerine karşı davranmak üzere, İmparator'la birleşmeye çalıştığını söylediler.

Zekel, Peder Besnier'ye Sadrazam'ın kısa bir süre önce efendisine savaşa hazırlandığını yazmasını kendisine buyurduğunu söylemiş. Tököli'nin kendisini Macaristan'ın bir bölümünün prensi ilan ettirmek için Sultan'ın yardımını istediği konusunda da ona güvence vermiş; ayrıca Hoşnutsuzlar'ın eski şefi Vesseliny'nin de katıldığı Macaristan soylular sınıfı temsilcileri birkaç gün içinde gelerek Tököli'ye karşı çeşitli suçlamalarda bulunacaklar, Babıâli yeni bir prenslik kurmak istediği taktirde, soylular sınıfının prensin seçimi konusunda düşüncesini söylemesinin doğru olacağını bildireceklermiş.

Gheczy, Hoşnutsuzlar'ın birinci elçisi, vaktiyle buraya gelmiş olup Majestelerinden de para almış bulunan Radish; ikincisi, Babıâli'de kalmak üzere görevlendirilmiş olan Tonionki ise üçüncüsü. Bunlar Bessegniny ile Ruskays'ı kınadıklarını ve onu Macaristan'a dönmeye zorladıklarını ileri sürüyorlar. Ben her iki tarafa da, Majestelerinin isteklerine en uygun olacağına inandığım şeyi ayrı ayrı bildirmek için elimden geleni yapacağım.

Şimdiye kadar bu konuda bilgileri olmaksızın bunlarla görüştüm, Peder Besnier, bir türlü yakalarını bırakmayan ve bir tür bekçiliklerini yapan Türklerin en ufak bir kuşku duyabilmelerine meydan vermeden, ben uygun gördüğüm müddetçe, bunlarla görüştü. Kendisine verilen boş umutlardan yorgun düşen ve bazen kendisine yapılan tehditlerden korkan Kont Chaky, Moldavya'ya, oradan da Polonya sınırlarına geçeceği konusunda bana haber gönderdikten sonra çekip gitti. İmparator'un, Tököli ile barış için gerekli önlemleri almamışsa ya da Polonyalılara karşı, Tököli'yi kullanabilecek Türklerin girişimlerini kolaylaştırmak istemiyorsa, nasıl olup da Tibich üzerindeki Zaboch ve Ovugoga kontlukları ile neredeyse Rusya sınırlarına kadar uzanan Hungouvar ve Perech kontluklarını Hoş-

nutsuzlar'a neden bırakmak istediğini anlamak güç. Bu işleri dikkatle izleyeceğim. Bununla birlikte, Radich'in de, kendi açısından, Macaristan Valisi seçtirilmek isteniyorsa –ki bu makama hiç gelemedi– İmparator'a hizmet etmeyi önermiş olduğu konusunda bana güvence verildi. Alman ordularından övgüyle ve abartarak söz etmiş; Majestelerinin buyruklarını kuşkusuz tam olarak yerine getirmiş olan du Verney Boucaut'dan yakınmış. Vesseliny ve Avusturyalıların uzlaşmaz düşmanları Hoşnutsuzlar'ın birkaç eski şefi ile bozuşmuş. Bu kuşkular beni Majestelerine, eğer Hoşnutsuzlar için bir miktar para ayırdılarsa, bu parayı onlara ancak eylemlerini gerçekleştikten sonra teslim ettirmelerinin galiba uygun olacağını bildirmekte sakınca görmememe neden oluyor. Bu ayrıntıların bir bölümü hakkında Vitry Markisi'ne, Polonya'da Rusya Prensine ve du Vernay Boucaut'ya bilgi vereceğim.

Joseph Marquez ile birleşmeyi kesin olarak isteyen Cigala âdil şekilde yargılandı ve şimdi köle. Sadrazam geçenlerde Joseph Marquez'in çocuklarından birini Sultan'a armağan etmek üzere istemiş; bir başkasını da babayı ve öteki büyük iki çocuğu Türk olmaya çağırarak kendisi için talep etmiş. Joseph Marquez'e bu konuda düşünmesi için zaman tanınmış.

Moskova Büyükelçisi geldi, ancak henüz huzura kabul edilmedi; İngilizlere büyük hakaretlerde bulunuluyor. Edirne'ye annesini görmek üzere gitmiş olan Sultan'ın on beş gün içinde buraya dönmesi bekleniyor. Sultan'ın kadırgaları geçtiğimiz günlerde yeniden limana döndü. Ölen sadrazamın bir gözdesi kısa bir süre önce Sultan'ın gözdesi oldu; onunla görüşmemin olanaksız olmayacağını sanıyorum.

Haşmetmeap,
Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli, çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Yukarıda açıklamak onuruna erişmiş olduğum bu özel durumların bazılarını du Vernay Boucaut'ya yazmak için bu sabah iyi bir fırsat buldum ve ondan Transilvanya elçilerine, Hoşnutsuzlar'ın elçilerinin du Vernay Boucaut'nun onlardan yana olmadığına ve tümüyle Apafi'nin yanını tuttuğuna inandıklarını söylemesini istedim. Bu öğüt bana du Vernay Boucaut'ya Transilvanya Sarayı'nda güven ve saygınlık sağlayabilecek gibi göründü. Bununla birlikte, ona öğrenebildiğim her şey hakkında bilgi verdiğime göre, yerinde de her iki tarafla görüşerek gerçeği anlayacaktır.

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
14 Ocak 1682

Haşmetmeap,

Majestelerinin bana yazarak onur bahşettikleri 16 ve 30 Ekim tarihli mektupları aldım; tebaalarını en uzak yerlerde korumak ve gücünün, şanının büyüklüğünü barbar uluslara tanıtmak için bu mektuplarda buyurmak lütfunda bulundukları her şeye hayran kaldım.

Majestelerine, Mösyö Duquesne'in kuşkusuz tüm ayrıntılarını yazmış olduğu, Trabluslularla imzalanan barış antlaşmasının uygulaması konusunda yapılanlara ilişkin sunmuş olduğum bilgilere eklenecek hiçbir şeyim yok.

Kaptanpaşa, İzmir limanında dört gün kaldıktan sonra İstanbul limanına girdi. Bir savaş gemisi, Kaptanpaşa İzmir'den ayrılmadan, İngiliz Büyükelçisi'ni buraya getirip limanda demirlemiş, ancak gemi limana girdiği sırada Türk kadırgalarını selamlamamış; kaptanı, alçakgönüllükle, kusuru büyükelçinin top sesinden rahatsız olmasına yüklemiş; sonuçta kaptan, İstanbul'a dönerken önlerinden geçen Türk kadırgalarını ve Kaptanpaşa'yı bu kez selamlamış. Ne var ki bu kusurun ceremesini buradaki yabancı tacirler altı bin ekü tutarında armağanlar vererek çekmek zorunda kaldılar.

Mösyö Duquesne bana il Miglio'dan gönderdiği 27 Aralık tarihli mektubunda; beklediğimiz büyük yardımların gelmediğini, dolayısıyla ne zaman Bozcaada'ya doğru gideceğini tam olarak bilemediğini yazıyor. Majestelerinin buyurmakla beni onurlandırdıkları üzere, Haşmetmeap, onunla sürekli temas halindeyim.

Majestelerinin istekleri doğrultusunda, Haşmetmeap, hiçbir şey yapmadım, hatta hiçbir şey düşünmedim diyecek kadar mutsuz olduğumu sanmıyorum; Türkleri bir bozuşmaya zorlayabilecek düşmanca davranışlarda bulunulması düşüncesinden de uzak olduğum için, Babıâli'ye Majestelerinin iki imparatorluk arasında eski ittifakı sürdürmek istediğini bildirmek ve öteki ulusların Sadrazam'a, hatta Sultan'a da ilettirdikleri zararlı görüşleri etkili bir biçimde ortadan kaldırmak için gayretimin ve bağlılığımın bana sağlayabildiği olanaklarla tüm özeni gösterdim; bu uluslar Sadrazam'ı ve Sultan'ı Majestelerinin Çanakkale Boğazı'ndan geçişin zorlanmasını ve İstanbul'da evlerin, sarayın ve camilerin bir bölümünü yıktıktan sonra ateşe verilmesini buyurduğunuza inandırmışlardı. İmalı basit sözlere karşı duyarlı olmayan Türklere kimi zaman gözdağı vermek zorunlu olmuştur; her zaman cezasız kalmış sertlikleri ve gururları, büyük kötülüklerin yakın sonuçları kendilerine gösterilmeye başlanmazsa, bu kötülükleri önceden kestirmelerine olanak bırakmıyor.

Majesteleri, Haşmetmeap, Pontac'ı kendilerine ulaştırmakla görevlendirdiğim mektuptan, tutumumun Mösyö Duquesne ile beraber aldığımız son buyruklara uygun olduğunu ve bütün bu güçlükleri engellemek için elimden geleni yaptığımı anlamışlardır; bununla birlikte, kendilerinin hoşuna gitmemiş olan bu mektubu yazdığım için Majestelerinden derin saygılarımla özür diliyorum ve Majestelerinin iradelerinin en ufağına karşı işlenmiş, bilgisizlikten ileri gelen kusurlar da bana yalnızca adını anmaktan bile korktuğum suçlar gibi görünmesi gerektiğinden, derin bir bağlılık ve büyük bir üzüntüyle Majestelerine

şunu bildirmek cüretini göstermemi kusurlu görmemelerini izinlerine sığınarak rica ediyorum: Bana öyle geliyor ki Mösyö Duquesne'e, ancak Majestelerine borçlu bulunulan saygı ve insan hakları beni hapse atma tehdidiyle ihlal edildiği takdirde, gemileri durdurmasını yazdım. Zaten, Haşmetmeap, Sakız Adası'nda tüm yapılmış olanlar, Sadrazam'ın başka durumlarda vermiş olduğu sözler, Türklerin, her an gemilerinin durdurulmasından çekindikleri için açıkça duydukları büyük korku, zayıflıkları, benden geçiş izni istemekte gösterdikleri sabırsızlık beni onların öyle kolayca bir bozuşmaya karar veremeyeceklerine inandırabilirdi; Sadrazam'ın kendisi de ancak Majestelerinin öç almayacağını düşünerek beni Yedi Kule'ye göndertmek istemişti.

Majestelerinin gemileri Çanakkale Boğazı'na geldiğinde Sadrazam'ın nasıl bir karar vereceğini bilmiyorum. Ona ve yakınında olanlara gerekli olduğuna inandığım her şeyi söylettim; onlara kuşkulu gibi görünemeyecek tüm yolları kullanıyorum; Babıâli'nin birçok önemli kişileri benim hakkımda iyi şeyler düşünüyorlar. Sadrazam'ın özellikle öfkeden çok korku gösterdiğini ve sağı solu da olmadığını iyi bir kaynaktan haber aldım. Tacirlerin işlerinin çabuk görülmesini isteyen tercümanlarımla görüşüyor, tacirlerin hakkını teslim ediyor, ama Fransızları acımasız tehditlerle bunaltıyor; geçenlerde, huzura kabul etme işinin artık kendisine bağlı olmadığını, on beş güne kadar gelmesi beklenen Sultan'ın bu konuda karar vereceğini söylemiş. Derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli, çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

*Duquesne'e**

17 Ocak 1682

Mösyö,

18 ve 27 Aralık tarihli mektuplarınız elime geçti; en erken on gün sonra İzmir'de olacak bu mektubumun ise bu ayın sonuna doğru size Orlac Adalarında teslim edileceğini umuyorum; oraya bu tarihlerde ya da şubatın ilk günlerinde gelmiş olacağınızı da umuyorum.

Size, Mösyö, Majestelerinin Vic'ten göndererek beni onurlandırdıkları 30 Ekim tarihli mektubun bir suretini gönderiyorum; burada, bir sureti de bana gönderilmiş olan size yazılmış yazıda söz konusu her şeye uygun olarak nelerin buyrulduğunu göreceksiniz.

Naxis'in düşünceleri hiçbir temele dayanmıyor; bana hiçbir şey belirtilmedi, tacirlerin günlük işleri genellikle usulüne göre yürüyor; ama Antalya Beyi'ni bir haksızlığı gidererek, ödünç diye aldığı bir parayı geri vermeye zorlamam için bir mübaşirle bana bildiri gönderildi; kendisine dilekçe sunulan Sadrazam tercümanlara herhangi bir şey belirtmemiş, dolayısıy-

* Abraham Duquesne (1610-1688). Marki. Fransız donanmasının ünlü komutanlarından; birçok deniz savaşı kazandı. (ç.n.)

la nasıl bir karar alacağını bilemiyorum; ama iyi haber alan biri olduğum için, huzura kabul etme işinin kendisine bağlı olmadığını ve şubat ayının ilk günlerinde gelmesi beklenen Sultan'ın bu konuda karar verebileceğini biliyorum.

La Madelaine'e iki yüz kuruş ödetmek üzere bir ödeme emri gönderiyorum; Marki Hazretleri'ne de bir mektup yazarak kendilerinden onun geçimine bir düzen vermesini, Marsilya Ticaret Odası'na yazdığım bir mektupla da ona ivedilikle yardım yapılmasını rica ediyorum.

Üç gün sonra bir yelkenli Malta'ya, bir başkası da sekiz gün sonra Marsilya'ya gidecek; sizinle görüşmek için ellerinden geleni yapmalarını kaptanlara buyurarak, bu yolla size ulaştırılmak üzere bir mektup göndermek onuruna erişmekten geri kalmayacağım. İzmir Konsolosu, Mösyö, son mektubumu gönderdiğini, bu mektubu geminizin kaptanına verdiğini bana bildirdi.

Her zaman çok akıllıca ve derin bir kavrayışla tasarlanmış görüş ve düşüncelerinizi bildirmekle beni pek sevindiriyorsunuz. Kibirli ve bilgisiz olan Sadrazam'ın alacağı kararları önceden kestirmek güç; ama her zaman görüştüğüm ileri gelen Türklerden hiçbiri onun, kendisine ne söylettimse de, bizim bir savaş ilanına adamakıllı hazır olduğumuza inandığı için, büyükelçinin ve de başka Fransızların, bunun bir savaş ilanı olacağından kuşku duymayarak, çekip gitmelerine izin vereceğini düşünemiyor. Hollandalılar ve İngilizler büyük masraflara girerek ona sizin Çanakkale Boğazı'ndan geçişin zorlanması ve İstanbul'un yakılması konusunda kesin buyruklar aldığınızı bildirtmenin yolunu buldular. Bu yüzden de büyük kaygılara kapıldı; ama barışın sürmesini istiyorsa, kendisinin de kapitülasyonların iyi yürütülmesini sağlayarak ve beni sedirde huzura kabul ederek barışı sürdürmesi gerektiğine inanması konusunda kendisine verdirdiğim güvencelerle onu biraz yatıştırdığımı sanıyorum.

Sanıyorum ki, Mösyö, daha iyi bir görüş bildirmediğiniz takdirde, işlerin bugünkü durumunda, size Fransızca ve İtal-

yanca olarak gönderdiğim örneğe göre Sadrazam'a yazmanız, bu mektupları da uygun göreceğiniz şekilde, elbette inceledikten sonra lütfen imzaya göndermeniz gerekiyor.

Bir yelkenli göndermeniz bence uygun olmayacaktır, çünkü içindeki gemiciler başımıza dert açabilirler; zaten, böyle bir teknenin gelişi de belki bir skandala neden olacak, bu da Sadrazam'ın öfkelenmesine, diretmesine meydan verebilecektir; çünkü adam yalnızca öfkeyle ve inatla davranır. Çanakkale'den ya da Bozcaada'dan bir gemi aldırabilirsiniz. Köşke, sadık hizmetkârımız olan Ohannes adında bir tercüman gönderiyorum; Ohannes genelde Asya tarafındaki köşke yakın oturan Yahudi tercümanın evinde kalacak ve iki uşakla birlikte gelmek üzere seçeceğiniz kişiyi buraya getirecektir.

Yapacağınız seçim konusunda size karışmıyorum; bir yüzbaşıyla mı yoksa daha düşük rütbeli bir subayla mı ya da bir gönüllü askerle mi karşılaşır, bilemiyorum. Ohannes'in alıkonulması için görünürde hiçbir neden yok, herhangi bir şey olacak gibi de görünmüyor; ben, ailem, tacirler ve onların eşyaları Sadrazam'a önceden kestiremeyeceğim durumlarda bile yetecektir, ama bu durumları ortadan kaldırmak için buyruk aldık.

Fikirlerinizi almadan ve düşüncelerimin nedenlerini size bildirmeden hiçbir öneride bulunmamam gerektiğine göre, Mösyö, şunu söyleyeyim ki, burada kalırsam, Majestelerinin tebaalarına işlerinde kolayca ve hakkaniyetle davranılmasına yardımcı olmam için, Sadrazam'ın kişisel olarak benden nefret etmemesi gerekir. Böylece, sizin de aldığınız türden kesin buyruklar almadan, Sadrazam'ın huzuruna kabul edilmekte ısrar etmiyormuşum gibi görünmem bence uygun olur. Ayrıca, mektubunuzda, Sadrazam'a Çanakkale Boğazı'na düşmanlarımızın onu inandırmak istedikleri gibi düşmanca yaklaşmak niyetinde olmadığınız konusunda güven verilmesi gerekir sanıyorum. Böyle bir düşünceye kapılmasına meydan verilmemeli, çünkü bu onun kafasını adamakıllı meşgul edecek ve belki beni memnun etme yollarını aramaktan caydırabilecektir.

Kimi zaman ona sizin ve benim birlikte hareket ettiğimiz söylenmiş; kıskançlık ve kötülük her zaman beceri istediğine göre, şimdi ona karşı güvencelerimi tümüyle ortadan kaldırmak için, benim dışımda ve şiddetle yerine getirilmesini hemen geciktirmek benim elimde olmayan kesin buyruklar aldığınız belirtilmiş.

Bu nedenlere şunu da ekleyeyim: Bana kesin olarak bildirildiği gibi, Sadrazam'ın beni huzura kabul etmek için yalnızca Sultan'ın iznini beklediği; ancak, para yüzünden fikir değiştirdi diye kuşkulanılır korkusuyla, ona bu konudan ilk olarak kendisi söz etmek istemediği doğru ise, mektubunuz iyi bir etki yapacaktır, şöyle ki Sadrazam bu mektubu elbette Sultan'a gösterecek, bu da kuşkusuz gemilerin İstanbul'a geldikleri haberi alınır alınmaz uyandıracağı korkuyu yatıştıracaktır.

Eğer Barossi konuşmanızı tam olarak Kaptanpaşa'ya anlatmış, Kaptanpaşa da bunu Sadrazam'a iletmek cesaretini göstermiş olsaydı, Mösyö, şu yazdıklarımın bir bölümünü bayağı boşuna yazmış olacaktım; ama ne birinden ne de ötekinden yeterince emin olabiliriz.

Bir yüzbaşı göndermeyi uygun görürseniz, onu görmek ve Saint-Amans Baronu Hazretleri'nin işi konusunda yararlı bir görüşme yapmak beni son derece sevindirecektir; benim fikir almaya gereksinim duymamam ve Mösyö, sizin de, bir mektupta anlatılması güç birçok şeyden haberdar olmak gereksinimini duymamanız olanaksız değildir. Eğer bu düşüncede değilseniz, göndereceğiniz subayın dış görünüşünün oldukça iyi olması gerekeceğini size söylemekle yetineceğim. İkimiz baş başa verip konuşmadan önce onun kim olduğunu söylememesi gerekir; ekteki mektup tasarısında beni bundan söz etmemek zorunda bırakan neden de budur. Dünyada hiç kimsede olmadığı kadar büyük her zamanki tutkumla, Mösyö, çok mütevazı ve çok sadık hizmetkârınızım.

Bu mektubu size İzmirli bir ulakla, bir suretini de Livourne'a mal taşıyan ve olanak bulur bulmaz size ulaştırmak üzere

emir almış bulunan bir Fransız yelkenlisiyle gönderiyorum. Cezayirliler hakkında yazdıklarınız herkese duyuruldu. Benden daha iyi bilirsiniz ki, Mösyö, barış nutukları atmam ve her zaman ulusumun yanında olduğumdan söz etmem gerekiyor; bu da görünüşe bakılırsa Sadrazam'ın istemeyeceği bir şey; ama bu durumda, daha çok, beni memnun etmeye çalışacaktır.

Birini göndermeyi uygun görmüyorsanız, lütfen, mektubun bir kopyasını Sadrazam'a ulaştırılmak üzere Bozcaada kumandanına ya da şatolardan birinin kumandanına verebilirsiniz; ayrıca yine Sadrazam'a ulaştırılmak üzere bir kopyayı eğer İzmir'de ise Dervişoğlu'na ya da kadıya gönderebilirsiniz. Zamanınız olursa, Sadrazam'ın mektubunuzu Çanakkale Boğazı'na gelmenizden önce alabilmesi için, birkaç gün Orlac Adalarına doğru gitmeniz uygun olacaktır gibi görünüyor bana; böylece sanki gururu daha az kırılacaktır.

Buraya gelmek üzere Çanakkale Boğazı'na girecek gemilere karşı nazik davranmanız iyi bir etki uyandıracaktır.

Sadrazam'a yazılacak mektup taslağı

17 Ocak 1682

Çok ünlü, çok yüce, çok iyi yürekli Paşa Hazretleri, Müslümanların Sultanının, çok güçlü, çok soylu ve yenilmez İmparatoru'nun Babıâli'sinin Sadrazamı.

Her ne kadar pek ünlü Kaptanpaşa'ya Babıâli'nin mükemmel bir dostu olan ve Ekselanslarına karşı büyük bir saygı duyan yenilmez Fransa İmparatoru'nun kesin buyruklarını ilettirmiş bulunuyorsam da, efendim Majestelerinin tam bir anlayış ve gerçek bir dostluğun sürdürülmesini içten bir tutkuyla arzu ettiklerini Ekselanslarına bildirmenin görevim olduğunu sanıyorum. Majesteleri bu anlayış ve dostluğun, Babıâli'nin de buna katkıda bulunmak istemesi durumunda ve efendim Majestelerinin bu amaçla kapitülasyonlara tam olarak uyulması ve büyükelçisine karşı iyi davranılmasını istemekle yetinmesi karşısında, artmasını da dilemektedirler.

Zayıf ve kötü niyetli ortak düşmanlarımız ve para karşılığında ahlakı bozulmuş başka kimseler aramızda bir bozuşmayı umut ederek zatıâlinize vermiş olduğum güvencelere aykırı birtakım dedikodular üretmektedirler. İçten bir insan olan, İmparatorumuzun beğenisini kazanmış, dürüst yollarla Fransızların ve Müslümanların sıkı birliğini sağlayan büyükelçimizin de

doğrulayacağı gerçeği size açıkça dile getiriyorum. Ancak, bizim kendi açımızdan arzuladığımız dostluk belirtilerinin her durumda karşılıklı olması gerektiği için, efendim İmparator, ekselanslarından, yazdığı mektupla dostça ve hakça istediklerine göre, büyükelçi eskiden olduğu gibi Sadrazam Hazretleri'nin huzuruna kabul edilme onuruna erişmediği takdirde büyükelçisini ve tebaalarını Fransa'ya geri getirmemi kesin olarak buyurdu; bu durumda elbette bunları almaya gideceğim. İmparator, büyükelçisinin küçük krallıkların büyükelçilerinden ayırt edilmemesini kabul etmeyecektir, çünkü Fransa imparatorlarının tümü büyükelçilerini Babıâli'ye göndermiş olmaları ve eski ittifak, İmparator niteliği ve buna özel, hatta bu imparatorluğun şerefini ilgilendiren nedenler, Fransa Büyükelçisi'ni Babıâli gözünde adalet ve dostluk gereği başka krallıkların herhangi bir büyükelçisinden daha önemli ve daha büyük kılmalıdır. Majesteleri İmparatorum Avrupa'da kazandığı sürekli zaferler dolayısıyla başka krallardan kıyaslanamayacak derecede farklıdır. Ekselanslarına yazmak onuruna eriştiğim bu mektupta hiçbir şeyin unutulmaması için, İmparatorumuz adına şunu da dikkatinize sunayım ki, kapitülasyonlarda adlandırıldıkları şekilde, Babıâli'nin asi tebaaları olan Berberî korsanların, Müslümanların çok yüce ve çok haksever İmparatoru'nun limanlarına kabul edilmeleri de, bunların buralarda Fransız mallarına el koymaları, surların karşısında ticaret gemilerini ele geçirmeleri, eğer düşmanlarımız iseler, her ne kadar etkili olmasalar da, limanlarda on günden fazla kalmaları, özellikle de gemilerimiz tarafından kovalanmaları halinde, doğru olmayacaktır.

Ekselanslarının bu çok içten mektubu almaları önemli olduğundan, bunun elinize kesin olarak geçmesi için bir özel ulak görevlendirdim.

Mektubuma, Müslüman halklarının mutluluğu ve onların her türlü yüceliği ve adaleti görkemli bir şekilde içinde bol bol barındıran çok güçlü İmparatorunun hizmetlerinin devamı adına, ekselanslarına mutlu bir yaşam dileyerek son vereceğim.

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
4 Şubat 1682

Haşmetmeap,

Majestelerinin 1 Kasım'da Pont-à-Mousson'dan göndertmiş oldukları mektupta, İmparator'un işleri ve Sadrazam'ın benim huzura kabulümle ilgili kararları hakkında verdiğim bilgileri bayağı kısa bulduklarını öğrenince çok üzüldüm. Ben herkesten daha çok hata yapmıyorum, ama sürekli bir hataya düşme korkusu içinde olduğum için, Majestelerinden bana bu ülkede işlerin günden güne kesin gelişme göstermediklerini ve çaresiz güçlüklerin bulunduğunu bildirmeme izin vermelerini çok çekinerek rica ediyorum. Vezirlerle baş başa görüşmek olanaksız. Bir gizlilik politikası güdüyorlar ki işlerinin gizini her zaman ancak casuslar ortaya çıkarabilir. Yaydırdığım söylentiler ve anıştırma yolları hiç etkili olmuyor. Türklerin kendileri de onların aldıkları kararlardan, hatta güç durumlarda onları almaya ve aynı zamanda uygulamaya koymaya zorladıkları kararlardan bile haberleri yok. Ne devlete ne de Sultan'ın kendisine karşı sevgi besliyorlar. Hatta dinleri de, çalışmayan zekâlarını överek onlara her şeyi Peygamber'in yeterli gördükleri korumasına ve talihe bıraktırıyor. Talihe karşı ihtiyatlı olmanın da

boş bir önlem olduğuna inanıyorlar. Kısacası, Haşmetmeap, gösterebildikleri titizlikler de işlerini ve kişiliklerini korumaya bağlı oluyor; bunları İmparatorluk kadar sofulukla ne yazgıya ne de Muhammed'e bırakıyorlar. İnandırmak istediğim bir konu var. Haşmetmeap, ateşli çabam şimdiye kadar yapılmadığı şekilde iyi haber almam için birçok yollar aramama neden oldu.

Çok saygın kişiler nezdinde güven, saygı ve dostluk buldum; halkın bana karşı ilgi duyduğunu da cesaretle söyleyebilirim. Birçok durumda bu küçük yardımlardan bir miktar yarar sağladım. Bununla birlikte, Haşmetmeap, devleti yönetenler her zaman ancak yakın tehlikelerin korkusuyla ya da ölçüsüz bir cimrilikle karar veriyorlar.

Sadrazam huzura kabul edilme sorununu çözmenin kendi elinde olmadığını, bu sorun hakkında Sultan'ın Mösyö Duquesne Marsilya'ya geldiğinde karar verebileceğini, ilk güçlüğü çıkaranın kendisi olmak istemediğini, Haşmetmeap'ın dinin ve İmparatorluğun şimdiye kadar görmediği hakaretten ötürü Fransa Büyükelçisi'ni ödüllendireceğini sanmadığını, bununla birlikte Sultan'ı Macaristan savaşına kesinlikle karar verdirmek için Fransızların sorunu konusunda uzlaşılmasını istediğini birçok kez yinelemiş. Benim hakkımda kimi zaman iyi, ama çoğu zaman kötü şeyler söyledi. Gemilerin sayısı ve kadırgaların gücü hakkında kendisine söylenen şeylere şaşıp, gönderdiğim kişilere Majestelerinin gücü ve fetihleri hakkında sorular sorduruyor. Kimi zaman, korkutmak için, beni Yedi Kule zindanlarına ya da başka bir hapishaneye koymaya karar veriyor; keyfi yerinde olmadığı zaman da gururumu kırmak ve her şeye son vermek için beni başından savıp kurtulacağına yemin ediyor; iki gün sonra, buyruklarımı yerine getirmekte beni haklı buluyor. Fransa'ya gidip İmparator'dan geçiş hakkı istemek, tüm Beberîleri bir araya toplamak, iki saray arasına bir zincir gerdirmek, çok sayıda kadırga yaptırmak, bana İmparator'a karşı birlik yapmayı önermek, Fransa ile büyük bir ittifak içinde yaşamak, beni Fransa'ya geri göndermek, alıkoymak, Majestelerinden

başka bir büyükelçi göndermesini rica etmek, Ege Denizi'ni bırakmak, beni her konuda hoşnut kılmak ve benden para istemek gibi birtakım kararlar alıyor. İşte, Haşmetmeap, Sadrazam'ın gerçekleşmesi olanaksız ve hor görülecek gevezelikleri bunlar. Tüm gece boyunca çok yüksek sesle deli gibi konuşuyormuş. Güçlü düşmanları olduğu ve Sultan'ın dönüşünden korktuğu kesin; ancak hazırladığı armağanlarla entrikaların hakkından bayağı gelecek gibi görünüyor; tüm hizmetçileri bundan böyle mütevazı şekilde giyinmeleri konusunda buyruk almışlar; birlikte, sık sık bir odaya kapandığı bir müneccime danışıyormuş; tüm eylemleri de çok büyük bir sıkıntı içinde olduğunu gösteriyor; zaten efendisinin katılımı olmaksızın hiçbir şeye karar veremiyor; tüm önemli işler de efendisinin dönüşüne ertelenmiş durumda; halkın beslediği kin konusunda ona bir Venedikli dönme aracılığıyla birtakım bilgiler verdim. Bu dönme ona kuşkulanmasına meydan vermeden benim buyruğumla bir sürü şey anlattı; böylece bu dönmenin geçimini sağlamak ve onu eğitmek fırsatını bulmuş oldum; çok zeki, çok becerikli, Fransa'ya gitmeye çok hevesli olduğunu anladım; tüm Girit kuşatması sırasında lağımcı askerlerin başında yüzbaşı olan üvey babasından genellikle yararlanıyorum; gözüpek ve sevilen bir adam; Sadrazam da kendisiyle zaman zaman konuşuyor; her gün de Sadrazam'ın sarayına gidiyor. Birçok başka olanaktan da yararlanıyor, bunların kimileri hakkında Majestelerine bilgi arz ediyorum; çünkü Majesteleri 14 Eylül tarihli mektubumu bayağı kısa bulmuşlar, ama şimdi, Haşmetmeap, mektuplarımda fazla ayrıntılara girmek ve bir şey ortaya koymadıkça hiçbir yararı olmayan önemsiz ayrıntılardan söz etmek gibi bir sakıncaya yol açmaktan çekiniyorum. Bu, belki kısa yazmaktan daha büyük ve daha can sıkıcı bir kusur.

Macaristan Hoşnutsuzları'nın elçileri çıkış izni alır almaz beni görmeye geldiler. Niyetleri ve Sadrazam'ın yanıtları konusunda, Haşmetmeap, Majestelerine 14 Ocak tarihli mektubumda yazmak onuruna eriştiğim her şeyi bana doğruladılar. Bana

Tököli'nin ve başlıca şeflerden otuz ikisinin güven mektuplarını getirdiler. Saygı ve minnettarlık yüklü bir konuşma yaptılar. Onlara İmparator'dan yana korkmaları gereken her şeyi ve Majestelerinin güçlü korumasından beklemeleri gerekenleri anlatmaya çalıştım. Birkaç gün içinde onları yeniden bekliyor, bu arada ziyaret ettiriyorum. Bana öğütlerimi tutacaklarına ve Sadrazam'ın yanıtından beni haberdar edeceklerine söz verdiler; bu yanıttan belki benim onlardan önce haberim olacak. Macaristan'ın bir bölümüne Sultan'ın koruması altında egemen olmak istediklerini ve İmparator'un savaşa karar vermektense bu bölümü bırakacağına inandıklarını biliyorum.

Apafi'nin elçileri efendilerine yakında çıkılacak sefere hazırlanması gerektiğini yazmak konusunda yeni buyruklar almışlar ve bu koşulla Apafi'nin oğlunun onun yerine geçmek üzere atanmasının onaylanacağına söz verilmiş. Sadrazam, başelçi Zekel'e Fransa ile ilgili sorunların çözümlenmesinden sonra kendileriyle ilgili sorunlar konusunda karar alınacağını ve Transilvanyalılarla Macarların çeşitli savlarına bir son verileceğini söylemiş.

Almanya Elçisi, İmparator'un kızının Polonya Kralı'nın oğluyla evleneceği, iki ulus arasında da bir saldırı ve savunma paktı yapıldığı dedikodusunu yaydı. Bu haberin Babıâli'nin zorla kabul ettirmek istediği koşulların ağırlığını azaltıp, Apafi'nin istemeyerek yaptığı hazırlıkları geciktirerek ve yorgun düşmüş Hoşnutsuzlar'ı anlaşmaya zorlayarak ateşkesin yenilenmesini kolaylaştıracağını ileri sürüyor. Bu haberi çürütmek için elimden gelen her şeyi yapıyorum.

Sultan'ın altı gün içinde gelmesi bekleniyor. Mösyö Duquesne'in aşağı yukarı aynı zamanda Bozcaada'ya gelmelerini istememin çok güçlü nedenleri var. Sadrazam, düşmanlarının entrikalarını ortadan kaldırıyor. Sultan'ı Macaristan sınırına doğru bir yolculuğa çıkmaya zorlayacağı ve bu yolculuğun yakında gerçekleşeceği kesin.

Babıâli'nin ileri gelen görevlilerinin büyük bir bölümü, Sultan, Sakız Adası sorunu yüzünden hâlâ kızgın olsa da, beni her

zaman hoşnut etmenin kesinlikle gerekli olduğu konusunda, Sadrazam'ın onu inandırmaya kararlı olduğu kanısını taşıyor. Bu haberi birçok yerden alıyorum. Venedikli dönme de bana buna benzer haberler veriyor ve efendisinin, tüm kızgınlıkları geçtikten sonra, Majestelerinin gücünden ve beni hoşnut kılma eğiliminden son derecede çekindiğini kesinlikle belirtiyor. Sultan'ın benden para istetmesi olanaksız değil, ama benim bu konuda söz vermeyeceğim gibi para da vermeyeceğim çok kesin.

Kutsal Yerler sorununun benim büyük oranda payım olmadan çözülemeyeceği çok olası görünüyor. Bu sorunun çözümü için tercümanlarımla ve özel yollarla araya giriyorum, çünkü Babıâli'nin de araya girmesine engel olmak istemiyorum. Bana öyle geliyor ki, bu konuda Majesteleri sayesinde elde edilecek iyi bir başarı Roma'da bir etki uyandıracaktır.

Moskova Prensliği'nin bir elçisi uzun süre hapis yattıktan sonra, son günlerde Sadrazam'ın buyruğuyla, büyük dukadan şimdiye kadar huzura kabul edilmemiş ve özel bir evde sıkı sıkıya tutulmuş büyükelçiye verdiği yetkiden daha geniş bir yetki istemek üzere yola çıktı.

İngiltere Büyükelçisi kendisinden istenen yüz bin eküyü vermemesinin nedenlerini anlatmak üzere vatandaşlarıyla Kâhya'ya gittiği sırada, çavuşlar iki belli başlı taciri hapse sürüklediler, büyükelçi bunların ardından hapishaneye gitmek istediyse de sert bir şekilde geri çevrildi.

Cenova Elçisi, damla hastalığı dolayısıyla acılar içinde olduğu halde, iki kez zorla Sadrazam'ın huzuruna götürüldükten sonra rahat bırakıldı. Derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli, çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Bu haberi yeni öğrenmiş bulunuyorum: Transilvanya elçileri, efendilerine yakın sefer için olağanüstü hazırlıklar yapmasını buyurduğunu yazmaları konusunda kendilerini yeniden sıkıştıran Sadrazam'dan yıllık vergiden seksen bin ekülük bir indirim yapılmasını rica etmişler, ancak bu istekleri reddedilmiş.

Aynı zamanda şunu da öğrenmiş bulunuyorum: Sadrazam bu sabah iki vezire Sultan'ın huzurunda Macaristan sorunlarıyla ilgili bir toplantı yapılacağı sırada savaştan yana olmalarını söylemiş.

*Seignelay'ye**

Fransız Sarayı, Pera
4 Şubat 1682

Mösyö,

Size Mösyö Duquesne'e dört değişik yoldan gönderdiğim son mektubun suretini gönderiyorum. Mösyö Duquesne'in, annesini ziyarete Edirne'ye gitmiş olan Sultan'ın dönüşünden aşağı yukarı hemen sonra Bozcaada'ya doğru gelmesi uygun olacaktır. Sadrazam önemli işlerin sonuçlandırılmasını ancak altı gün sonra gerçekleşecek bu dönüşe kadar erteliyor. Yirmi beş günden fazla bir süredir Mösyö Duquesne'den haber almadım. Son mektubu il Miglio'dan gönderilmişti ve 27 Aralık tarihini taşıyordu. Çoğu zaman inat eden Sadrazam'a gemilerin kesin buyruklarıma göre hareket ettiklerini yazmasının uygun olacağını sandım. Pek iğrenç bir adam olan Babıâli'nin tercümanı Mavrocordato Fransızca bilmediği için bu paketin içinde bulacağınız mektubu İtalyancaya çevirdim ve onu Fransızca olarak Mösyö Duquesne'e de gönderdim. Fransızların gemiyle yola çıkacaklarından söz ettim, çünkü Sadrazam'ın gözünü korkut-

* Jean-Baptiste Colbert, Seignelay Markisi (1651-1690). Fransız devlet adamı. (ç.n.)

maktan daha çok hiçbir şey beni hoşnut kılmaya zorlayamaz. Croissy Markisi'ne gönderdiğim mektupta Sadrazam'ın düşünceleri hakkında öğrendiği her şeyi tam olarak, belki de fazla ayrıntılara girerek bildirdim; sizi yinelemelerle yormak korkusu, şimdi bu konu üzerinde daha fazla durmayacağım için, Mösyö, beni eminim bağışlatacaktır. Size yalnızca Babıâli'nin birçok görevlisinin, çeşitli çıkarlarına göre, Majestelerinin gemilerinin Fransa'ya dönmesinden korktuğunu ya da bunu beklediğini söyleyeceğim.

Malta'da yaşayan bir Fransız tacirin hesabına bu adadan gelen Fransız bandıralı bir yelkenliyi dün yola çıkarttım; başka bir yelkenliyi de oldukça çok yüklü olarak bugün Marsilya'ya gönderiyorum; bu yelkenli, mektubumu da götürecek; limanda bu ayın sonundan önce yola çıkacak durumda olan üçüncü bir yelkenli var. Bu yelkenlilere, Mösyö Duquesne'e mektuplarımı vermek ve onunkileri almak üzere filonun yanına gitmelerini buyurdum.

Cezayirlilerle bozuşma, bize kendilerinin yapmaya cesaret edemeyecekleri tüm kötülüklerin yapılmasını dileyen öteki ulusların son derece hoşuna gitti. Sadrazam her zamanki bilgisizliğiyle bu yeni savaşın Majestelerinin kuvvetlerini uğraştıracağını umut ediyor. Kâhyasına bu savaşın uzun sürmeyeceğini, çünkü üç ay içinde Cezayirlilerin Kral'ın altı gemisiyle yok edileceğini ya da onların Majestelerine bu küstahlıklarını bağışlaması için yalvaracaklarını söylettim.

Babıâli, İngilizlerin yapmış oldukları iki yüz bin franklık tekliften hoşnut olmayarak dört yüz bin frank istemiş; Sadrazam'ın açgözlülüğünün bahane ileri sürmeden çoğaldığını gören buradaki İngiliz tacirler hiçbir şey vermeyeceklerini söylemişler; büyükelçi bu günlerde Sadrazam'ı görmeye gitmiş, ama huzura kabul edilmemiş. Kâhya ile görüşmüş, ama o da öncelikle bu iki tacirin hapse atılmasını buyurmuş. Büyükelçi onların arkasından hapishaneye gitmek istemiş, ancak çavuşlar çok saygısızca davranarak onu geri çevirmişler. Hiçbir şey verme-

mekte direniyor; tacirler de hâlâ hapisteler. Yakındoğu ile iş yapan Cenovalı ileri gelen üç soyludan birçok mektup aldım; bana Cumhuriyet'in elçisini geri çağırmaya ya da yüzüstü bırakmaya ve yurttaşların, istedikleri gibi Fransız bandırası altında ticaret yapmalarına izin vermeye sonunda karar verdiğini bildirdiler. Uzun süredir bu işi gözetiyorum. Bir Fransız tacir burada Spino'lara ait birkaç senedi daha önce sattı; şu sırada da Yakındoğu'da hiçbir Cenovalı yok. Daha önce Fransız koruması altında olan zengin bir tacir İzmir'de öldüğü için, eşyalarını konsolosluk binasına koydurttum.

Mösyö, çok naçiz ve çok itaatli hizmetkârınız,

Guilleragues

Vitry Markisi'ne

Fransız Sarayı, Pera
27 Şubat 1682

Mösyö,

Rusya Voyvodası tarafından gönderilen özel bir kurye, yazmakla beni onurlandırdığınız 17 Aralık tarihli mektubunuzu bana salimen ulaştırdı. Mösyö Duquesne'in Çanakkale Boğazı'na gelişiyle işlerimizde doğabilecek yeni durumlar hakkında Ekselanslarına bilgi verebilmek için mektubunuzu şimdiye kadar yanıtsız bıraktım. Ancak, Mösyö Duquesne'nin bana bildirdiği gibi, kendisini alıkoyan şiddetli rüzgârlar bu denizlerde hâlâ sürdüğünden, başka bir fırsat bulacağım umuduyla size bu mektubu yazmayı uygun gördüm.

Dolayısıyla, Mösyö, Sadrazam'ın alacağı karar hakkında size olumlu herhangi bir şey bildiremiyorum. Kral'ın bir süre önce büyük bir yiyecek ve mühimmat konvoyunun gelişiyle güçlendirilmiş ve sayısı artırılmış Mösyö Duquesne komutasındaki filoyu hazır bulundurmak üzere Toulon'da büyük gemiler ve Marsilya'da kadırgalar silahlandırdığını size söyleyebildikten sonra ancak son mektubunuza tam bir yanıt vermeye özen göstereceğim.

Kendisine gönderdiğim öğütlerle ancak yararlı öğütler alan, yanıma geldiğinde, evindeymiş gibi, hatta daha iyi kabul

gören ve minnettarlığını beni hayrete düşüren terimlerle küçülme derecesinde dile getiren Polonya Elçisi'ne her türlü hizmeti verdiğimi biliyorum. Dolayısıyla, bana borçlu olduğu şeyi vermekte ve efendisine borçlu olduğu gerçeği anlatmakta kusur ederse buna pek şaşamam. Bana iyi bir adam gibi görünüyor, ama her zaman iyi seçimler yapacak durumda değil. Bu düzensizlikler sık sık başına geliyor ve kimi zaman, uzun süre Sadrazam'ın soyundan bir Türk'le akşam yemeği yediği için, iyi bilgi sahibi olduğunu sanıyor. Biliyorsunuz ki, Mösyö, Kral'ın bir özel muhafızıyla felekten bir gece çalsanız da, Kral'ın çalışma odasında olup bitenlerden tam olarak haberdar olamazsınız. Bu aşağı yukarı aynı şey. Zaten, bu elçinin de büyük Polonya soylu sınıfının kralına karşı hâlâ beslediği pek tavsamamış duyguları içinde biraz taşıdığı olanaksız değil.

Bana yazdıklarınız hakkında hiçbir şey belirtmeden, bana bağlı olacak konularla ilgili olarak ya da görevimi ilgilendiren nedenlerle başladığım şeylere devam etmek için ya da eğer yanlış bilgiler vermişse utandırmak ve pişman etmek pahasına kendisine yardım etmeyi sürdüreceğim. Size, en ufak bir ayrıntıyı bile değiştirmeden ve gizlemeden, son derecede gerçek herhangi bir şeyi yazmadığımı düşünecek kadar hakkımda bahtsız bir fikir sahibi olabileceğinizi, Mösyö, aklımdan bile geçirmek niyetinde değilim. Daha önce size yazdığım mektuplarda belirttiğim şeylere şunu eklemekten kendimi alamıyorum: Altı hizmetçiyle birlikte Sadrazam'ın salonunda bulunduğum sırada, bu hizmetçilerin huzur odasına alındığımda beni zorla sedirin alt tarafında bir yere oturtacaklarını öğrenir öğrenmez, Sadrazam'ın huzurunda beni zorlamak isteyecek ilk Türk'ü öldürmek üzere bir hançer arattım; ne var ki elleri boş iken ölmüş ya da hakarete uğramış bir büyükelçi arasında bir fark olabileceğini anlamamıştım.

Tanrı'ya şükür, böyle bir şey yaşamadım; yalnızca anlatması çok uzun olabilir, şifrelemek de gerekebilir düşüncesiyle örneğin şunları sizden gizledim: Her ne kadar Sadrazam beni Sultan'ın Yedi Kule'ye yollayacağını kesin olarak bildirdiyse de,

hiçbir şey vermemek için ben adamakıllı inat ettikten sonra, barış uğruna ve dinin, imparatorluğun uğradığı hakaretten ötürü öfkelenen Sultan'ı yatıştırmak amacıyla bana bir armağan verip vermeyeceğim soruldu; bu armağan karşılığında huzurdaki sedir sorunu konusunda bir uzlaşmaya varılabilecekti. Fransa'dan özel olarak birkaç ilginç saat getirtip kendi adıma armağan ettirmeye söz verdiğimi, ancak bu armağanın, özel bir centilmen tarafından yapıldığından ne zengin ne de çok güzel olabileceğini bildirdim. Kral'ın, Majesteleri bu imparatorlukla hiç savaşmadığı için, camilerin yıkılmasını buyurmamış olduğunu ilk fırsatta yazacağını da ekledim. Elçi, kötü niyetle değil de daha çok bilgisizliğinden ötürü, bu centilmenin zararına olarak bu ilginç saatler armağanı için yüz bin ekü gibi gülünç bir indirim yapılmasını engellemiş olmalı.

İşte, Mösyö, sizi şerefimle ve sözümle temin ederim ki, bunlar hiçbir gizli kapaklısı olmayan gerçeklerdir. O zaman hatta Babıâli'nin belli başlı görevlilerine tam olarak tatmin edilmediğim takdirde vaat ettiğim şeyi vermeyeceğimi söylettim.

Macaristan Hoşnutsuzları iyi karşılandılar. Babıâli'den yardım dilemek, son derecede gereksinim içinde olduklarını bildirmek, Sadrazam'dan Macaristan'da yapılacak tüm girişimlerin şefi olmak isteyen Kont Tököli'nin niyetini desteklemelerini rica etmek, biraz da uzaklaştırmayı umut ettikleri Apafi'den şikâyetçi olmak, Macaristan'ın ya da Hırvatistan'ın büyük bir bölümüne egemen olma tasarıları için desteklenmek üzere gelmişlerdi. Ayrıca gelme nedenleri arasında, İmparator'un sürekli üstelemelerle, Türklere para olarak önerdiği armağanlarla ve başka çok avantajlı önerilerle imzalanması için sıkıştırdığı barış antlaşmasında lehlerine anlayış gösterilmesini istemek de vardı. Oysa bu önerilerden şimdiye kadar memnun kalmayan Türkler, daha büyük miktarlarda para ile Neuhausel'den Komor'a ve Presburg'a kadar uzanan seksen kasaba, köy ya da küçük kenti istiyorlardı.

Bu elçiler on gün önce genelde büyük umutlarla döndüler. Ayrıntılar için Kont Tököli'nin çok lehinde olduğunu ileri sür-

dükleri Budin Paşası'na geri gönderildiler. Onları dört kez yanımda gördüm. Kendilerine Majestelerinin hizmetine uygun her şeyi söylediğimi sanıyorum. Benden pek hoşnut kalarak ayrıldılar. Onlara ufak tefek armağanlar da verdim; daimi elçileri beni sık sık görmek için emir almış. Gelişmeler hakkında size bilgi vermeyi unutmayacağım. Bununla birlikte, savaştan çok yorgun oldukları ve İmparator'un kendilerini uzlaşmaları için sıkıştırdığı kesin. Onlara İspanya'nın acımasız politikası tarafından yönetilen bir prensle görüşüp tartışarak hiçbir şekilde güven bulamayacaklarını birçok kez yineledim. Bu prensin, ülkelerinin en büyük ailelerinden yirmi beş şefi öldürerek aldığı öcün acısını yaşamışlardı. Görüşmelerimiz çok uzun sürdü, ama Türkler kendilerine büyük ölçüde yardım ederlerse, Viyana'nın önerilerini her zaman olduğu gibi reddedeceklerine inanacak kadar güzel konuştum mu, pek bilemiyorum.

Apafi gözden düşürülmekle korkutuluyor; böyle bir gözden düşürülme ve bunun için Majestelerinin bir miktar para yardımından yararlanabilmeleri, onları İmparator'u üzebilecek duruma getirebilecektir.

On bin asker İstanbul civarından Macaristan hududuna doğru yürüdü; bunlar yola çıkalı en az on beş gün oldu. Savaş gereçleri ve topçu kuvvetleri gönderildi. Sadrazam, Sultan'ı uzaklaştırmak istiyor, ancak sarayın ileri gelen görevlileri onu alıkoymak için büyük çabalar harcıyor. Sultan'ın on beş yirmi gün içinde gelişinden sonra, Babıâli'nin gerçek niyetlerinin neler olduğu anlaşılacak.

Bununla birlikte, savaş için orduları toplamak üzere burada her zaman verilen buyruklar henüz açığa vurulmadığına göre, yerine getirilmeleri üç aydan fazla bir süreyi gerektirse de, bu buyruklar bir ay içinde açıkça verilmezse, sefer için harcanacak çabalar önemli olmayacaktır. Bana ulaşacak bilgileri size titizlikle aktaracağım.

Bu çok uzun mektubuma son verirken, Mösyö, İmparator'un Polonya için çok zararlı olabilecek adımlar attığını ve

barış antlaşmasıyla Hunguar, Ugoşa, Berec ve Zabosch kontluklarını Hoşnutsuzlar'a bırakmayı önererek –ki Türkler bu kontluklara uygun gördüklerinde egemen olacaklardır– Büyük Polonya'ya ve Rusya'ya Zamoc ve Monkhach yoluyla girmek için çok rahat ve çok kolay geçit verdiğini söyleyeceğim. Polonya daimi elçisine bu geçidin önemini öğrensin ve gerekli bilgiyi versin diye bir harita gönderdim. Hatta her konuda olduğu gibi coğrafyada da eşsiz olan Cizvit peder Besnier'ye bile evine gidip bu işi kafasına sokmasını rica ettim.

Hoşnutsuzlar'ın elçilerinin size karşı son derece güven beslemeye pek eğilimli olduklarını gördüm. Kont Tököli ile şeflerin bana yazmış oldukları mektupları yanıtladım. Mösyö Duvernay-Boucaut'ya birçok fikir verdim. Sanıyorum, tüm ömrüm boyunca besleyeceğim sevgi ve minnettarlık duygularım konusunda size güven verme zamanı geldi. Saygılarımla,

Mösyö,
Ekselanslarının çok naçiz ve çok itaatli hizmetkârı,

Guilleragues

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
5 Mart 1682

Haşmetmeap,

Dün akşam Mösyö Duquesne'den bir mektup aldım; İzmir'den kırk mil uzaktaki Urla Adaları'nda demirlediğini ve benden haber beklediğini yazıyor. Kendisine hemen bir özel ulak göndererek, Bozcaada'ya doğru gelmesini sabırsızlıkla beklediğimi, Sadrazam'ın başka türlü karar veremeyeceğini, burada bulunmasının, ileri sürülen tüm düşüncelere ve görünüşe bakılırsa, Majestelerinin işleri üzerinde iyi etkiler yapabileceğini bildirdim.

Sultan şu sırada genel bir av partisinde olduğu için, İstanbul'a dört ya da beş gün sonra gelecek. Sadrazam her şeyi bu zamana bırakıyor, ancak sonunda Babıâli'nin son kararlarını öğrenebileceğim. Babıâli tüm Hollanda ve Almanya elçilerinin düşünceleriyle kışkırtılmış korku ya da umutlarına göre kimi kararlarını benim lehime değiştirmiştir. İngilizlerin bana zarar vermenin yollarını aradıkları ve Morosiny ve Ciuvrany beyefendilerin çok kötü halefi Venedik Büyükelçisi'nin yalan haberler yaydığı da olasılık dışında değildir. İmparator'la ateşkes antlaşmasının yenilenmesinde ortaya çıkan büyük güçlüklere son ver-

mek için, Venedik Cumhuriyeti'nin arabuluculuğunu önerdikten sonra, ancak Majestelerinin Almanya'ya, Sultan'ın Macaristan'a saldırıyla aynı zamanda saldıracağına söz vermesini içeren bir anlaşma yapmam koşuluyla benim sedirde huzura kabul edileceğimin söylendiği ve yazıldığı konusunda bana güven verildi. Umut ederim ki, Haşmetmeap, Majestelerinin gemilerinin saldığı korku, tebaalarından beş yıldır ipekle ilgili gümrük vergisi istenmesini engelleyecektir. İngilizler, böylesine beklenmedik bir talep üzerine tedbirsizce davranıp birtakım önerilerde bulunduktan sonra, şimdiye kadar kendilerinden istenen büyük paraları vermeyi kabul etmiyorlar. Belli başlı tacirlerinden ikisi uzun süredir hapiste; bu sorunla ilgili olarak verilecek karar, Sultan'ın birçok kez ertelenen dönüşüne bırakılıyor.

Macaristan Hoşnutsuzları'nın elçileri genelde büyük umutlarla on beş gün önce ülkelerine döndüler. Ayrıntıları görüşmek üzere, şefleri Kont Tököli ile arasının çok iyi olduğu sanılan Budin Paşası'na gönderildiler. Onlarla birçok kez uzun uzadıya konuştum. Babıâli'ye yardım istemek, Apafi'den yakınmak, uzaklaştırılırsa bu gözden düşmeden yararlanmak ya da İmparator'un Türklere çok avantajlı teklifleriyle üsteleyerek istettiği antlaşmaya dahil edilmek için gelmişlerdi. Bu konunun ayrıntılarını Majestelerine 14 Ocak tarihli mektubumla yazmak onuruna erişmiştim.

Elçilerine tüm söylediklerim ve onlara verdirdiğim tüm öğütler bana yararsız olmadı gibi geldi, bunların iyi etki yaptıklarını da Sadrazam'a söylediklerinden anladığımı sanıyorum, çünkü bu konuşmalara ilişkin bana iyi bilgi verildi. Majestelerinin onlara eylemleriyle orantılı olarak yardım edeceklerini ve yine Majestelerinin, onların, yerine getirilinceye kadar ya da en azından yerine getirilmekte olduğunda değişebilen kararlarına hiçbir şekilde güvenmeyeceğini kesin bir dille bildirmenin uygun olacağını düşündüm. İmparator'a olan her türlü güveni ortadan kaldırdığımı sandım. Majestelerinin korumasının Viyana'yı, daha sonra Majestelerinin kefil olacakları bir anlaşma

yapmaya zorlamak ve Babıâli'nin yardımlarından vazgeçmek açısından, kendileri için kesinlikle gerekli olduğunu bildiklerini bana belirttiler. Tüm Avrupa'nın Majestelerine karşı birleştikleri ve Türkler İmparator'la savaşırlarsa Majestelerinin, kendilerini yok edecek ordular vermek zorunda olduğu, böylece Fransa'dan yardım ummaktan çok uzak bulunduklarına inandırarak Avusturyalıların, bilgisizliklerinden de yararlanıp kafalarına soktukları bunun gibi birçok yanlıştan kurtardım onları.

Yanımdan ayrılırken, Majestelerine kesinlikle bağlı olduklarını, Vitry Markisi ile Vernay-Boucault Markisi'nin kendilerine söyleyeceklerine kesinlikle güveneceklerini, paraya son derecede gereksinimleri olduğunu belirterek, ancak geçinip mektupları göndermek üzere burada bıraktıkları daimi elçilerine yardım için bana buyurmaları konusunda Majestelerine yazmamı benden rica ettiler. Bu elçiye, alacağı tüm mektupları bana bildirmesi ve benim direktiflerime göre davranması emredilmiş. Elçilere, onlar için gerekli olan kimi mütevazı armağanlar verdim. Büyük bir güvenle, Majestelerinin en sadık tebaalarından birinin, ivedi gereksinimlerinin giderilmeyeceği gibi bir korkuya kapılmasına izin vermeyeceklerini umarak, hizmet için gerekli olan şeyi yapmaktan geri durmayacağım. Bu güvene sahip olmasam bile, dünyada hiçbir şey Majestelerine hizmet etmek onuru kadar değerli olamayacağına göre, yine de elimden gelebilecek olandan daha fazlasını yapardım.

Tonionki adındaki bu elçi büyük bir saygı göstererek bu sabah beni görmeye geldi. Eski elçiler Besenini ile Ruskays işleri kötü durumdaymış gibi görünen Apafi'yi desteklediklerinden haklı olarak kuşkulanıldığı için, Babıâli'nin buyruğuyla buradan ayrıldılar.

Tököli elçilere yola çıkışlarından pek az gün önce Monsenyör'ün Romalıların kralı olmak üzere olduğunu yazmış. Onlar da bu haberi Sadrazam'a iletmişler. Sadrazam da böyle bir haberi şaşkınlıkla karşılamış. Apafi'nin gönderdikleri elçilere karşı hep ölçülü davranıyorum; bunlardan biri, Caprara'nın İmpara-

tor'un bir subayına yazdığı bir mektubun ele geçirildiğini bana haber verdirdi; bu mektupta bu subaya, Brandeburg Elektörü, Viyana kendisine Silezya'ya ilişkin teklif ettiği şeyin bırakılmasını kabul etmediği takdirde, işlerinin kesinlikle adamakıllı kötüye gideceğini bildirmiş.

Bir ay önce İstanbul çevresinde konuşlandırılmış olan bin kişi Macaristan'a gitmek üzere yürüyüşe geçti. Dört bin kişinin de üç gündür aynı buyruğu aldığı söylentisi dolaşıyor. Sadrazam da kuşkusuz sınıra gitmeye can atıyor. Sultan şimdiye kadar buna karşı çıktı. Bana Sultan'ın dönüşünden bir iki gün sonra bu konuda kesinlikle bir toplantı yapılacağı bildirildi.

Babıâli'yi Polonya'ya karşı karar aldırmak uğruna hiçbir şeyi unutmayan İmparator'un niyetlerini kendisine anlatması için Polonya Elçisi'ne gerekli tüm öğütleri verdim. Vitry Markisi'ne ve bana üç ekspres kurye gönderip bu elçiye bana mektup getirdiklerini söylemememi buyuran Rusya Prensi'ne uzun uzadıya birçok kez yazdım. Du Vernay Boucaut gerekli tüm direktifleri aldı ve alacak; bana da, Haşmetmeap, ancak Majestelerinin beni 12 Aralık'ta onurlandırdıkları mektubuna kısaca yanıt vermek kalıyor.

Hollanda Elçisi kesinlikle sert bir biçimde cezalandırılmayı hak ediyor; Almanya Elçisi ise daha kötü davranışlarda bulunuyor ve daha küstahça sözler sarf ediyor. Çok miktarda içtiği şarapla da kızışan efendisine olan aşırı bağlılığı onu son günlerde Galata Cizvitleri Başrahibi Peder Lestringant'ı evinde öldürtmekle korkutmak zorunda bıraktı; Peder Besnier'nin benim adıma Macaristan Hoşnutsuzları ile görüştüğünü, Cizvitlerin Hıristiyanlığa ihanet ettiklerini, oysa bu konuda onu Viyana'ya ve Roma'ya şikâyet ettiğini söyleyerek Peder Lestringant'ı kınıyordu. Başrahip ona verdiği yanıtta, İmparator'un din uğruna Majestelerinin her gün yaptıkları kadar büyük şeyler yapmasını dilemek gerektiğini, Avusturya hanedanının bir süredir Majestelerinin boyunduruğu altına almak istedikleri tüm mezhep sapkınlarına yardım ettiğini, oysa Majestelerinin Strasbourg pisko-

posunun kilisesine dönmesini engellemek için çaba harcadığını, Majestelerinin tebaalarının hiçbir şeyden çekinmediklerini, Peder Besnier'nin hatta dinle ilgili olarak kimi zaman Macarlar ve Transilvanyalılarla konuşmak için haklı nedenleri bulunduğunu bildirdi. Bir İspanyol din adamını, Almanya Elçisi'ne, eğer Peder Lestringant'ı dövdürecek olursa, evine gidip onu yakalayarak denize atacağımı benim adıma söylemekle görevlendirdim.

Majestelerinin buyurduğu her şeyi yapmaktan, Haşmetmeap, geri durmayacağım; Majesteleri de Almanya ve Hollanda elçilerinin daha önce yaydıkları yalan söylentilerden beni haberdar ettikleri için, bu söylentileri ortadan kaldırmaya çalıştım. Birkaç gün içinde Majestelerine Babıâli'nin bu sefer için gerçek niyetleri hakkında kesin bilgi sunacağımı umut ediyorum. Tüm orduların harekete geçmeleri için verilen alışılmış buyruklar tam olarak bu ay yayımlanacaksa, bunların yerine getirilmesi genelde yavaş gerçekleştiği için, mevsim de ilerlediğine göre, Babıâli'nin bu konuda büyük çaba göstermesi olanaklı görünmüyor. Bununla birlikte, Türkler, bu kararı Hoşnutsuzlar'a yardım etmek ve kısacası küçük bir girişim olarak alırlarsa, zaten Apafi'yi düşürecek kadar sınırda asker bulunduruyorlar. Derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
10 Mart 1682

Haşmetmeap,

Majestelerine yazmak onuruna eriştiğimden bu yana Mösyö Duquesne'den haber almadım. Sultan dün buraya geldi; Babıâli'nin kararı konusunda yeni hiçbir şey öğrenemedim.

Hoşnutsuzlar'ın elçilerinin bana anlattıklarına göre, Sadrazam elçilere, yola çıkacakları gün, Monsenyör'ün seçimi haberinin kesin olup olmadığını sormuş, elçiler de ona, daha önce kararlaştırdığımız gibi, bundan emin olmadıklarını, ancak bu seçime karşı çıkmak için olası her türlü çabayı göstermeye kararlı İmparator'un rızasıyla Monsenyör'ün Romalıların kralı olamayacağını bildiklerini söylemişler. Sadrazam daha sonra onlara Majestelerinin Hoşnutsuzlar'ın düşmanı olup olmadığını sormuş, onlar da Majestelerinin kendileri için vazgeçilmez olan korumasının etkilerini uzun süredir duyumsadıklarını kesin bir dille belirtmişler. Sadrazam bunun üzerine onlara bunu öğrenmenin çok kolay olduğunu söylemiş ve onları hemen yola çıkartmış.

Transilvanya elçileri, Apafi'nin oğlunun atanması için yeniden istekte bulunup bulunmayacakları ya da yalnızca Sadrazam'a gelecek sefer için efendilerine ne gibi yeni buyruklar ver-

mek istediğini sorup sormayacakları konularında aralarında anlaşamadıklarından, benim düşüncemi sordurdular. Ben de, Haşmetmeap, şu sırada Apafi'nin oğlundan söz etmemelerini onlara salık vermenin uygun olacağını sandım; çünkü çok kesin bir reddetme Babıâli'nin bu konudaki niyetinin öğrenilmesine olanak sağlayamaz, Transilvanya Prensi'ne yeni bir şey buyurup buyurmadığını sorarak Sultan'ın niyetinin ne olduğunu açıkça öğrenebileceklerdir. Onlara bu öğüdü çıkarlarını düşünerek, ama daha çok kendim bilgi edinmek için vermem gerekiyor gibi göründü bana. Öğüt de işe yaradı. Dün huzura kabul edildiler, benim görüşüme göre konuştukları için, Sadrazam onlara Transilvanya Prensi'nin son seferin eksikliklerini ancak bundan sonraki sefer için büyük çabalar harcayarak giderebileceğini söylemiş. Nitekim Sadrazam'ın Macaristan'da Transilvanyalıları ve Hoşnutsuzlar'ı harekete geçirtme olasılığı var; bu da bana İmparator'dan daha çok, Majestelerine hizmet edecek gibi görünüyor. İmparator'un elçisi Hoşnutsuzlar'a ve Transilvanyalılara, Majestelerinin onlara ve Babıâli'ye karşı efendisine büyük güçler vereceğini söyletmiş. Tam tersini kesin bir dille söyleyerek onları uyandırmış olduğumu sanıyorum, hem bana öyle geliyor ki Majestelerinin, Haşmetmeap, fethettiği yerlerin kendilerini herhangi bir yardımda bulunmaya zorlamayacak şekilde sahibi olduğunu ve kazandığı zaferlerle boyunduruğu altına aldığı illerin, özgür ve İmparatorluk'a karşı her türlü yükümden bağımsız yapısını kabul ettikleri hükümdarlığının alanında birleşmiş durumda bulunduklarını iyi anladılar; bu İmparatorluk'a, zaten onun bir bölümünü oluşturmayan Macaristan'da bir kuşatma olur ya da buraya bir akın yapılırsa savaş açılmamaktadır; bunu da iyi anladılar.

Yüz topçu eri yola çıkarıldı, ayrıca Budin'e doğru yürüme buyruğuyla yola çıkmak üzere üç yüz topçu eri daha istendi. Bugün yola çıkan bir saray kapıcısı Sadrazam'ın buyruklarını Mihaly Apafi'ye götürüyor. Dolayısıyla du Vernay Boucaut'ya birçok ayrıntıyı yazıyorum. Sadrazam, Sultan'ı onun sınıra doğ-

ru yürümesine izin vermeye zorlayabilirse, Apafi'yi, ondan yapabileceği hizmetleri ve verebileceği parayı elde ettikten sonra, kaybedecektir.

Haşmetmeap, Majestelerine Moskova Büyükelçisi'nin üç hafta önce huzura kabul edildiğini yazmayı unutmuşum; huzurda çok kısa bir süre kalmış; sedirin alt tarafında bir yere oturup mektuplarını sunmuş, Sadrazam'da bunları okuyacağını ve ona Büyük Dük'ün Babıâli'nin dostu olmasını dilediğini kesin bir dille söylemiş, ama iş konusunda konuşmayı Büyük Dük'ten büyükelçi için daha geniş bir yetki istemek üzere gitmiş olan Moskova Elçisi'nin dönüşünden sonraya bırakmış.

Yunanlılar kutsal yerler için büyük paralar veriyorlar, din adamları da kendi açılarından büyük paralar topluyorlar; belirsiz bir durum. Her zaman çok büyük bir çaba içinde olan bendeniz,

Haşmetmeap,
Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Macaristan'da birtakım askeri girişimlerde bulunulursa, bunun ancak, bugünkü duruma göre, temmuzun ortalarına doğru gerçekleşeceği büyük bir olasılık içindedir.

Duquesne'e

Fransız Sarayı, Pera
12 Mart 1682,
Perşembe akşamı

Mösyö,

Size bildirmiş olduğum şeylere ekleyecek yeni bir şeyim yok, bugün şunları şimdiye kadar olduğundan daha açık bir şekilde bildiriyorum. Varılan sonuç söz konusu, Kral'ın şu sırada istemediği bir savaşa girme konusunda söz vermeyi engellemek söz konusu; çok sayıda gemi gerekecektir; tacirler refakat gemisini bekleyebilirler, her şey onlar için yapılıyor. Umarım uzun süre beklemeyeceklerdir. Gerekirse yiyecek için para verdireceğim, buna güvenin, ama gerekmeyecektir.

Sadrazam'a yazdığınız mektup dün kendisine ulaştırıldı, tercüman metni çevirip öğle yemeğinden sonra teslim etti. Bu konuda özel bir şey öğrenemedim.

Bununla birlikte, sarayların kumandanlarının size gönderdiğim bir tercümanı alıkoyduklarını şikâyet ettim. Gerek sizin tarafınızdan gerekse benim tarafımdan gelip gidecek olanlara serbest geçiş sağlanmasını buyuran Kaymakam'ın iki mektubunu gönderiyorum. Sadaret Kaymakamı'nın bu iki mektubunu götürmekle görevlendirdiğim kişi, Kral'a hizmet etmeye can

atan, çok dürüst bir insandır; onu özellikle severim; İzmir Konsolosu'nun yeğenidir; yakında onun yerine geçecektir; size benim tarafımdan söyleyeceklerine inanmanızı rica ediyorum; kendisine büyük bir güvenim vardır. Adı du Roure.

Sadrazam mektubunuz hakkında bir şey söylememe izin vermezse, size yazmak onuruna eriştiğim gibi, bir ikincisini göndermek uygun olacaktır. Bana bu konuda yazdıklarınız için size çok minnettarım; bu iyiliğinizi hiç unutmayacağım; ancak birkaç gün beklemek ve benden haber almadan harekete geçmemek gerekiyor.

Türk gemilerine karşı iyi davranmanızı ve biri sizden çekinecek olursa, onlara, mümkünse, güvende olduklarını bildirmek üzere bir sandal göndermenizi sizden çok rica ediyorum.

Sadrazam çekilmez bir adam, çok da kararsız. Belki beni korkutmanın ve benden para istemenin yollarını denemeye karar verecek, ama başarılı olamayacak; zaten sanıyorum ki sonunda beni hoşnut edecek. Size sık sık haber göndereceğim; sonuç aşamasına geldik, şimdi Sadrazam'ın ne gibi bir karar alacağını görmek gerekiyor. Sevgim ve her zamanki minnettarlığımla.

Mösyö, çok mütevazı ve çok itaatli hizmetkârınız,

Guilleragues

13 Mart, Cuma sabahı

Yapılan üç toplantıdan da haberim oldu; başka bir karar almadan önce, büyük tehditlerle benden para istenmesi gerektiği sonucuna varılmış; bugün ya da yarın beni çağırmaları olası; şerefinize leke sürdürmeyeceğim. Yeniden Sakız Adası sorununu açacaklarını sanıyorum. Bu gürültü patırtının sonunun hiçbir şeye varmayacağını da düşünüyorum.

Bana yazmakla beni onurlandıran subay beyefendilere, özellikle Anfreville Markisi beyefendiye saygılarımı sunuyo-

rum. Onlara yanıt vermek onuruna eriştim. Saat akşamın altısı, besbelli beni yarın çağıracaklar; bu arada Mösyö du Roure'u size hakkımda haber vermesi için yola çıkarmak istedim; devam edeceğim, siz de lütfen haberlerinizi ya Ohannes ya da Mösyö Révérant aracılığıyla gönderin, ama size yazmak onuruna erişinceye kadar bunları lütfen subaylardan biriyle göndermeyin. Eğer Sadrazam size bir yanıt verir, bu yanıt da benim elime geçmezse, ne söyleyeceğinizi benden iyi bilirsiniz. Mektubunuzu gelmem gerektiğini sanmadığımı bildirdiğim takdirde göndermenizi rica ediyorum. Subayların daha önce gelmelerinin uygun olmayacağını bildirmekte de sakınca görmüyorum, ama fazla hoş görülü davranmakla suçlanmıyorsunuz. Söz veriyorum, zaman kaybetmeyeceğim.

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
25 Mart 1682

Haşmetmeap,

Seignelay Markisi'ne, Mösyö Duquesne'e yazmış olduğum mektupları gönderiyorum; Majestelerinin bunlardan bizim birlikte hareket ettiğimizi ve buyruklarını yerine getirmek için hiçbir şeyi unutmadığımızı göreceklerini umuyorum. Kendisine buradaki büyükelçilerin ve elçilerin çoğu zaman, inanılmaz bir kötü niyetle ve masraflar karşılığında, Majestelerinin savaş gemileri göndermeyeceklerini söylettikleri Sadrazam birkaç gündür benim de kendisine kuşkulanamayacağı yollardan oldukça başarıyla gönderttiğim birçok haber üzerine daha önce kapılmış olduğu korku ve telaştan içi pek rahat etmiş gibi görünüyor; ancak, daha çok sayıda gemi görmekten korktuğu halde, uzun süredir bu denizlerde olan filodan başka bir şey görmediği için, birkaç gündür Sakız Adası sorunundan şimdiye kadar olduğundan daha çok yakınıyor. Mösyö Duquesne'in, suretleri Majestelerine sunulacak olan iki mektubu ona yazmış olmasının uygun olduğunu sandım; ocak ayında Majestelerinin yanına gelmiş bulunan deniz subayı döndüğünde buyruklarını bekliyoruz. Mösyö Duquesne'in ikinci mektubunun nasıl bir etki yaptı-

ğını gördükten sonra çabalayıp huzura kabulümü isteyeceğim, Sadrazam'a da hiç duymamış olduğu şeyleri anlatacağım. Bana tehditler savurduktan sonra, Majestelerinin bilgilerine sunmak onuruna eriştiğim nedenlerle özel olarak vaat ettiğim armağanı vermem koşuluyla yola çıkmama razı olabilir. Bu iş için, kesinlikle gerekirse, huzura kabullerim için öngörmüş olduğum olanakları kullanacağım ve bu durumda, Sadrazam'ın Fransız vatandaşlarının gemiyle gitmesine izin vermesi olanaksız olduğu için vaktiyle yapılmış olduğu gibi, yeni bir buyruğa kadar, burada eski bir taciri elçi olarak bırakıp yola çıkacağım. Buna bel bağlamam, beni, Sadrazam'a kabul edemeyeceği son bir yol olarak böyle bir öneride bulunmak zorunda bırakıyor. Onu yola getirmek için, Haşmetmeap, Majestelerinin yüceliğinden, söylentilerden ve tehditlerden söz etmekten başka çarem de yok. Babıâli'nin çok önemli görevlileri onun beni korkutmak için daha büyük şeyler yapacağından, büyük paralar isteyeceğinden, sonunda da bir uyuşma arayacağından eminler.

Mösyö Duquesne'e, ancak huzura kabul sorununun çözümünde umut kalmadıktan sonra kendilerini Fransa'ya dönmek zorunda bırakacak nedenleri belirtmem gerektiğini düşündüm. Her şeyi denedim, devam edeceğim, Haşmetmeap; Majestelerini gücendirecek kadar mutsuz olduysam, elimden gelen her şeyi tebaalarından hiçbirinin gösteremeyeceği bir çaba ve özenle yapabilmiş olduğuma göre, özür dilemek için söyleyecek hiçbir şeyim yok. Majestelerinin Cezayirlilere karşı silahlandırmak zorunda kaldıkları gemileri Mösyö Duquesne'e ulaştıklarında her şeyin yolunda gideceği gerçeğe yakın büyük bir olasılık içindedir.

Filonun şu sıralarda Bozcaada'ya doğru yol almakta olduğunu sanıyorum; filo, Sadrazam'a Mösyö Duquesne'in ilk mektubuna yanıt verecek kadar zaman bırakmak ve gururunu kırmadığımızı anlaması için bir süre Orlac Adaları koyunda demirledi.

Fransa'ya dönmek zorunda kalırsam, Majesteleri, tacirlerinin rahatlığı ve bir elçi gönderilmesi, tebaalarının güvenliği için

uygun görecekleri kararları alacaklardır; o zaman da Sadrazam'ın buradaki yabancı elçilerin kendisine her zaman yanlış olarak bildirdikleri gibi, Majestelerinin mektup ve buyruklarının gerçek olmadıklarına ilişkin kanısı sürecektir; ama onun gözünde namuslu olmanın onuru benim için büyük bir önem taşımadığı için, Majestelerine başka bir yerde daha da başarıyla hizmet edecek kadar şanslı olursam, Majesteleri ateşli çabama inanmak lütfunda bulunurlarsa çok sevineceğim.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Vitry Markisi'ne

Fransız Sarayı, Pera
4 Nisan 1682

Mösyö,

Uzun süredir sizden mektup almadım; mektuplarınızı sabırsızlıkla bekliyorum. Mösyö Duquesne'in komutasındaki gemilerden oluşan filo 30 Mart'ta Bozcaada'ya geldi. Sonunda Sadrazam benim çekip gitmeme izin verme ya da beni hoşnut etme konusunda bir karar alacak gibi görünüyor. Size olumlu bir şey bildirmeyi çok isterdim, ama bu benim için olanaksız, çünkü bu ülkede her şey olabilir.

Bir aydır İstanbul'dan ya da çevresinden on bin asker yola çıktı, Macaristan sınırına doğru kara ve deniz yoluyla çok miktarda savaş gereçleriyle birlikte topçu kuvvetleri gönderildi. Sultan ve Sadrazam en geç mayıs ayı sonunda Edirne'ye gidecekler. Tüm bu hazırlıklar Macaristan için yapılıyor gibi. Bununla birlikte, İmparator'un elçisi o kadar büyük teklifler yapmakla görevlendirilmiş ki sonunda kendisine verilmek istenen ülkelerden, yerlerden ve paralardan hoşnut olan Babıâli'nin bu kadar pahalıya ve bu kadar utanç verici biçimde satın alınmış ateşkes antlaşmasını yinelemesi çok olası. İspanyolların ve Hollandalıların çok mütevazı hizmetleri için hiçbir şeyi esirgeme-

meye hazır olan İmparator'un Macaristan'ın büyük bir bölümünü Sadrazam'ın hazırlıkları ve yaklaşması ile ilgili tek bir haber aldığında bırakacağı ve Türklerin üç yıl içinde ele geçiremedikleri yerleri bir gün içinde vereceği de çok olası gibi görünüyor; bunu da kralın belki ne Flandre'da ne de Hollanda'da kuşatmak istediği ve Majestelerinin böyle bir karar verecek olursa, tüm Alman ordularına karşın ele geçireceği yerlere yardımda bulunabilmek için yapacaktır. Babıâli Polonya'da tümenlerin bulunduğu konusunda İmparator'un elçisi tarafından uyarılmıştır; eğer ateşkes antlaşması yenilenirse, Sadrazam'ın Transilvanya Prensi'ni düşürdükten sonra, gelecek yılın mayıs ayına doğru Polonya'ya saldıracağını sanmak için haklı nedenlerim var. Eğer İmparator, Sadrazam'ın istediği Györ (Yanık) ile birlikte Tibich boyunca uzanan yerleri verir, Transilvanya Prensi de düşürülürse, Babıâli'nin bu durumdan elde edebileceği olanakları düşünmelerini Ekselanslarından çok rica ediyorum.

Hoşnutsuzlar'ın bundan sonra Türklerin Hungovar'dan geçişlerine izin verecek durumda olmayacakları gibi bunun için istekli de olmayacaklarına kolayca inanacaksınız.

Bana değerli bir insan gibi görünen ve mektuplarında Ekselanslarına karşı çok büyük bir saygı beslediğini dile getiren Mösyö Duvernay-Boucaut yazdığı mektupta Tököli'nin Macaristan imparatoru seçilmesinin düşünülmesine işaret ediyor; ben de kralın verebileceği yardımla bu sözde imparatorun İmparator'u tedirgin edecek ve onun bir antlaşma yapabileceği Türklerin Hıristiyan dünyasına yayılma iştahını kesecek durumda olması için Polonyalılarla Hoşnutsuzlar'ı bir antlaşma yapmaya zorlamak gibi hayali bir düşünce belirttim. Bilmediğim bir konuda daha ileriye gitmemeliyim.

Rusya Prensi beyefendiden dün bir mektup aldım. İltifatta bulunup benden haber istiyor. Size yazmak onuruna eriştiğim şeyleri aşağı yukarı ona da yazdım.

Bu mektubuma şunu ekleyeceğim: İnanınız ki çok büyük bir tutkuyla,

Mösyö,
Ekselanslarının çok naçiz ve çok itaatli hizmetkârıyım.

Guilleragues

Bana öyle geliyor ki Transilvanya soylular sınıfı, prensten pek hoşnut değil, Türklerin egemenliğine de kolay kolay razı olmayacak. İmparator'un elçisinin yanında Macaristan Devletleri tarafından gönderilen bir elçinin de bulunduğu bana kesin olarak bildirildi.

Duquesne'e

Fransız Sarayı, Pera
25 Nisan 1682

Mösyö,

Bu mektubun size Bozcaada koyunda teslim edilmemesi çok olası görünüyor. Révérant dün öğleyin geldi, onu geri gönderiyor ve onun için sizden geçiş izni istemek cesaretini gösteriyorum. Sadrazam söz vermiş olduğum, değerini artırmak da istediğim armağandan hoşnut değil. Kısacası, birçok umuda kapıldıktan ve elimden gelen her şeyi yaptıktan sonra, Kral'ın savaş gemilerinin yola çıkışının kesinleşmesi, büyükelçiyle elçilerin yaydıkları söylentiler, gururu ve cimriliği ansızın fikir değiştirmesine yol açtı; dün akşam bana her biri beş yüz ekülük yedi yüz kese vermemi kesinlikle istediğini, aksi takdirde beni Yedi Kule'ye kapattıracağını söyletti. Düşünebileceğiniz şekilde yanıt verdim; Tanrı'ya şükür buyruklarına ve niyetlerine pek uygun olan tutumumun ayrıntılarına ilişkin olarak Kral'a bilgi sunmak onuruna erişeceğim. Başarılı olmamın olanaksızlığını ne kadar acı çekerek gördüğümü size anlatamam; düşünülebilecek tüm yolları kullanmış olmaktan ve buna sizin kuşkusuz tanıklık edeceğinizi bilmekten başka hiçbir tesellim yok; çok saygı duyduğum, çok özel bir dostlukla beni onurlandırmış birisiniz; Majestelerine verdiğiniz hizmetinizde dürüstlüğünüzün

ve ateşli çabanızın temelini iyi bilenler, eğer layık görmüyorsanız, çocuklarınız beyefendilerden birine yardımda bulunmak istemeyeceğinizden emindirler.

Saray'a yazacağım mektuplarıma belki ekleyecek bir şeyim olacak; dolayısıyla, onları ancak yelkenliyle birlikte yola çıkacak Panouse gemisiyle yarından sonra sabahleyin ya da yarın akşam göndereceğim; bunların limandan çıkışları için buyruklar gönderiliyor, bu buyrukların bu akşam verilmesi kesin; bu iki geminin Amfreville Markisi beyefendinin refakat gemisinden yararlanması için bir an bile kaybetmeyeceğim. Joseph Marquese'in büyük oğlu bana çok büyük hizmetlerde bulundu. Onun Sadrazam'a Majestelerinin karadaki ve denizdeki büyük eylemlerinden, büyük gücünden söz ettiğini Kral'a yazmak onuruna eriştim. Bundan Babıâli'nin belli başlı ileri gelenlerine de sık sık söz etmiş. Ondan önemli haberler aldım. Buraya gelişinden beri iyi bir Hıristiyan ve iyi bir Fransız olarak davrandı; babasının iki küçük erkek kardeşini, onları isteyen Sultan'a vermesini engellemem için bana çok yardım etti. Günahlarını bağışlatmak için Roma'ya gitmeye karar veren babasının bu girişiminde çok payı oldu. Son olarak, Mösyö, sizden kaptan beyefendilerden birine onun geçişine izin vermesini buyurmanızı istirham etmek zorundayım. Ona Amfreville Markisi beyefendiye yazdığım bir mektubu verdim. Bu lütfu sizden Kral'ın baş ressamı Mösyö le Brun'ün bana salık verdiği bu çok dürüst genç için rica ediyorum. Sadrazam'ın sizin yola çıktığınızı öğrenir öğrenmez beni Yedi Kule'ye kapattıracağı çok olası. Majestelerinin hiçbir bağlantıya girmemeleri için elimden geleni yaptım. Hapse atılsam bile, Majestelerinin hiçbir bağlantıya girmeyeceğini söylemiyorum. Sakız Adası tazminatlarını ödemek için ne bin yüz liram olduğu ne de bunları ödemek için herhangi bir buyruk aldığım için bir şey yapmaya kalkışamam. Size verdiğim kaygılardan ve tedirginliklerden ötürü özür diliyorum; ömrüm boyunca size çok minnettar kalacağım.

Guilleragues

Bu sabah ailemi gemiye bindirmek için Sadrazam'dan izin istettim. Her zamanki nezaketiyle bu isteğimi geri çevirdi. Artık bu limanda bulunan iki savaş gemisinin hareketini çabuklaştırmaktan başka yapacak bir şeyim yok.

Çok kesin olarak bu ayın yirmi yedisinde pazartesi sabahı yola çıkacaklar. Yiyecek ve serinletici içkiler almaları için beş yüz kuruş verdirteceğim; Naksos'ta koyun, sığır ve kümes hayvanı eti bulacaklardır; belki Milos'ta korsanlar yapmaya alışık oldukları için, bisküvi de bulunur. Mösyö, hiç kimsenin hiçbir zaman olamadığı kadar kesinlikle hizmetinizdeyim.

Guilleragues

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
27 Nisan 1682

Haşmetmeap,

Majestelerinin 30 Ocak tarihli mektubu yaklaşık bir ay önce elime geçti. İşlerde belirsizlik olduğu için, Majestelerine Venedik yoluyla yazmak onuruna erişmedim; zaten Venedik postası da buradan 23 Nisan Çarşamba günü yola çıktı. Şimdi, almak onuruna eriştiğim mektuptaki tüm konulara yanıt vereceğim.

Majestelerine, Haşmetmeap, Sakız Adası sorununun parlak ve yararlı sonuçları hakkında açıklamalarda bulundum. Sadrazam adayı topa tutmanın İmparator'a ve dine hakaret olduğunu sık sık yinelemiş; Kaptanpaşa'nın zayıf yanlarından ve Majestlerinin gemilerinin gücü hakkında tüm söylediklerinden, bu güçten korktuğundan yakınmış. Ancak korunmaları için kendisine büyük paralar ödemeyi vaat eden Trablusgarplılara zorla kabul ettirilen barış, kısacası antlaşmanın başlıca maddesinin tüm umutlarına ve hatta buyruklarına karşın yerinde uygulanması Sadrazam'ın son derece gururuna dokunmuş.

Mektubun üçüncü nüshasını göndermeyi unutmadım; bunu götürmek üzere Pontac'ı görevlendirdim. Pontac'ın Marsilya'ya ulaştığını öğrendim; dolayısıyla Sadrazam'ın huzuruna

kabulüm sırasında olup bitenlerin ayrıntılarına herhangi bir şey eklemem gerekmiyor.

Majestelerinin buyruklarıyla, Duquesne Markisi'ne 30 Mart'ta demirlemiş olduğu Bozcaada koyunda yirmi bir günden fazla kalması yasaklanmıştı. Ben de, Haşmetmeap, Majestelerinin buyruklarına borçlu olduğum itaatli ve saygın bağlılığa zarar vermeden, markiye kesin yola çıkma tarihinin 21 Nisan olduğunu, ancak filo 28 Nisan'da yola çıkacak olursa, daha uzun bir süre verilmesi, bu olanaklı olduğu takdirde, besbelli çok iyi bir karar olacaksa da, bu altı günlük farkın çok yararlı olabileceğini Majestelerine arz edebileceğimi sanmak cüretini gösterdim. Bu konuda yazmış olduğum mektuplar Majestelerine sunulacaktır; bununla birlikte, kendilerinden içinde bulunduğum durumu açıkladığımı kabul buyurmalarını derin saygılarımla istirham ediyorum.

Sadrazam'a koşul olarak ileri sürülen armağanları kabul ettirmek üzereydim; bu mektubu götürmek onuruna erişecek olan Saint-Amans, Sadrazam'ın iki elçisinin benden bir artırma istemeye geldiklerine tanık oldu; bu konuda ben de aşağı yukarı mutabık kalmıştım; doğru, biraz da deneyime bağlı birtakım düşünceler, Sadrazam'ı Türk gemilerinin Bouches-du-Rhône'da durdurulacağı korkusundan kurtaran gemilerimizin yola çıkışının onun yeniden aşırı isteklerde bulunmasına yol açacağını, bu isteklerin belki de Majestelerini elimden gelirse engellemek üzere buyruk da aldığım birtakım sonuçlara götüreceğini bana sezdiriyorlardı: Kadırgalar 21 Nisan'da şatolara ulaştıkları takdirde, kendisine yalnızca mutlak gücünden söz edilen Sultan şimdiye kadar olduğundan daha gülünç bir şekilde silahlandırılmış olan bu kadırgaların filoyu kaçmak zorunda bıraktıklarını düşünebilirdi. Duquesne Markisi ile Kaptanpaşa'nın görüşmelerinin belki iyi bir sonuç doğuracağı konusunda beni umutlandırıyorlardı. İmparator'un elçisinin görüşmesinin ise, gemiler Bozcaada koyunda kalırlarsa, çok kötü bir yola gireceği bana bildirilmişti.

Haşmetmeap, şunu iyice biliyorum ki Majesteleri şanları, hizmetleri uğruna ve şu sıralarda içinde bulunduğum güç durumu kendi olanaklarımla iyileştirmeyi de bana yasaklayan buyruklarının yerine getirilmesi uğruna gösterdiğim ateşli çabaları ve tutkulu iyi niyetlerimi göz önünde bulundurarak beni bağışlamakta son derecede lütufkâr davranmasalar, beni bağışlatacak, bana yardım edecek hiçbir neden bulunamaz.

Filonun yakında yola çıkacağı hakkında yayılan söylenti ve Saray'daki görevlilerin tüm görüşleri Sadrazam'ı, üç gün önce hoşnut kaldığı yazımdan söz etmeden, yeniden benden Sakız Adası'ndaki zararlar için yedi yüz kese istemek kararını almaya yöneltti. İşte, Haşmetmeap, beni hapse atmak ve tacirleri yakalatıp mallarına da el koymak gibi o alışılmış gözdağı vermelerle, iki gün önce tercümanlarıma tam olarak bunlar bildirildi. Bu kararı uygulamaya cesaret edeceğini düşünmekte güçlük çekiyorum. Birkaç gün içinde, gemilerin yola çıkışını çok iyi bir haber olarak öğrenecek; bununla birlikte tercümanlar, benim verdiğim talimatla, Sadrazam buyurduğu takdirde Yedi Kule'ye gideceğimi, Sakız Adası için o sözde tazminatı ödemeyeceğimi, uzun süre önce söylediğim gibi bu tazminatı ödemenin Trablusgarplılara düştüğünü, kendi adıma söz verdiğim armağanlar hakkında Majestelerine hiçbir şey yazmadığımı, bunun sonucundan suçlanamayacağımı, Majestelerinin de gemiler döndüğünde durumu öğreneceğini yanıt olarak kendisine bildirdiler.

Ben, Haşmetmeap, Majestelerinin Sadrazam'la yaptığım akdi onaylamamış olmalarından ve Paris'ten getirdiklerim dışında kumaş ve mücevher olarak değeri kırk bin eküyü bulabilecek armağanların son olarak artırılmasını onaylamayacaklarından korkup tir tir titreyerek, Sadrazam'ın isteğini yerine getirmeye söz vermekten çok uzağım. 28 Nisan'da yola çıkacak olan Duquesne Markisi, Amfreville Markisi ile Saint-Amans Baronu'nu, bugün yola çıkarttığım oldukça zengin yüklerle dolu bir gemi ve bir sandala koruma görevi yapmak üzere 1 Mayıs'a kadar görevlendirecektir. Venedik postası yoluyla ve on iki

gün önce Livourne'dan İzmir'e demirlemiş Museviler hesabına adamakıllı yüklü bir Fakland gemisinin dönüşüyle gelecek haberleri Majestelerine yazmak fırsatı bulacağım.

Umarım ki, Haşmetmeap, Duquesne Markisi Majestelerine benim tutumum hakkında kötü şeyler söylemeyecektir; bana, kendisine yazmış olduğum tüm mektupları Majestelerine göndereceğine söz verdi; hizmet için, bölünme ve kıskançlık söz konusu olmadan, aynı tutkuya sahibiz. Çok değerli, son derecede deneyimli ve gayretli bir insana karşı borçlu olduğum her türlü saygıyı kendisine gösterdim.

Şimdi bana yalnızca Majestelerine düşündükleri Cezayir'e saldırıyla ilgili olarak yayılan söylentiden söz etmek kalıyor. Sadrazam bu konuda bilgi almış. Kentin Sultan'a ait olduğunu bana söyletti. Ben de ona Cezayirlilerin, Majestelerinin kendilerine sağlamış olduğu barışı hainice bozarak, barış antlaşmasına güvenerek, tedbirsizce seyir halinde olan otuzdan fazla Fransız savaş gemisine baskın yaptıklarını ve Majestelerinin onları cezalandırmaya karar verdiğini bildiğimi yanıt olarak bildirdim. Sadrazam'ın yenilmez sandığı ve gerektiğinde büyük yardımlar beklediği bu insanları bu işe son vermeleri konusunda sıkıştırdığını da kesin olarak biliyorum. Anıştırmalar, adalet, ihtiyat, tedbirler bu cahil ve öfkeli Sadrazam'a vız geliyor.

Majestelerinin deniz kuvvetlerinin, camileri harap etmeden, sarayları yıkmadan burayı topa tutması olanaksız. Türk gemilerinin kanala girmelerini engellemek buyruğuyla ve başka girişimlerde bulunulacağı tehdidiyle gemiler bu denizlere geri dönmezlerse Sadrazam büyük taşkınlıklara kalkışacaktır; bu durumda Sadrazam ve ben bir tehlikeyle karşı karşıya bulunacağız, ama bu seçeneğe tüm içtenliğimle razıyım. Başvurmadığım hiçbir yol kalmadı; her şeyi sınadım, her şeyi kullandım. Hiç kimseden etkilenmedim. Fransızlar hiçbir zaman bu kadar bilgece yaşamadılar; hiçbir büyükelçi ne bu kadar görüş aldı, kendisine hizmete hazır bu kadar Babıâli görevlisi buldu ne de bu kadar olumlu mırıldanmalara yol açtı. Bununla birlikte, bu

Sadrazam'ın bana birtakım haksızlıklar yapmasına büyük bir fırsat vermemek için, onun düşmanlarının Saray görevlileriyle entrikalar çevirmek konusunda yaptıkları önerilerin hiçbirine hiçbir zaman kulak asmak istemedim. Kendisi bana çoğu zaman umut verdi, iyi duygular içinde oldu, ama Majestelerinin başka niyetleri, başka uğraşları olduğuna inandırarak, tüm uluslar onu yatıştırdılar. Sakız Adası sorunu Sultan'ı çok öfkelendirdi; Sadrazam bu soruna gemilerin yola çıkacağına inandırıldığından bu yana, büyük paralar elde etmek için bir fırsat gibi bakıyor. Her zaman yalnızca büyük korkuyla ya da cimrilikle davranıyor; ben de Majestelerine, tehditlerle düşmanca bir davranışın, durum ve koşullara göre devam edebilmenin, görünüşe bakılırsa, avantajlı bir uzlaşma ve ticaret için büyük olanaklarla, başka uluslar üzerinde her zaman çok büyük bir üstünlük sağlayacağını bildirmek cesaretini gösteriyorum; çünkü Sadrazam, o küstahça iddialarından vazgeçmediği takdirde Majestelerinin buna hazır ve kararlı olduklarına da inanırsa, bozuşmak istemeyecektir. Gemilerin yola çıktıklarını öğrenir öğrenmez bana bundan söz ettirip beni yeniden tehdit edecek ya da Yedi Kule'ye kapatacaktır; bu konuda kararlıyım, çünkü bu taşkınlığı engellemek için her şeyi yaptım; Sadrazam belki benim kadar kararlı değildir. Derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
15 Haziran 1682

Haşmetmeap,

Sadrazam tarafından bana Saint-Amans'ın huzurunda yapılan teklifler ve savrulan tehditler, ayrıca listesini Babıâli'ye gönderdiğim armağanlar konusunda Majestelerine bilgi sunmuştum. Fransız Sarayı'na daha önce gelmiş olan aynı subay Mösyö Duquesne'in yola çıktığı haberinin alınışının ertesi günü yeniden geldi. Bana Sultan'ın başka işlerle ilgili karar vermek ve Majestelerinin Fransa için savaş mı yoksa barış mı istediğini öğrenmek için mektubunuzu sabırsızlıkla beklediğini, zaten Sultan'ın söz verdiğim artıştan hoşnut kalmadığını, bu artışın Müftü'nün Sakız Adası'nın uğradığı zararlar konusunda yaptığı doğru tahminle hiçbir orantısı olmadığını, din ile imparatorluğun her zaman son derece hakarete uğradığını, ancak eski ittifak göz önüne alınarak, tazminat ödendiği takdirde her şeyin unutulacağını söyledi; daha önce hazırlanmış olan sözlerine son verirken, başka bir ulusu yıkabilecek büyük felaketleri sayıp döktü, bir dostun evinde kovalanan bir hırsız olayını örnek gösterdi; hırsızı yakalamak için kapılar, pencereler kırılmışsa, bunların bedelinin bu dosta ödenmesi gerektiğini ekledi. Ben

de Majestelerinin mektubunun söz konusu olmadığını, bu konuda yazışılsa da, Majestelerinin barışı sürdürmeye hazır olduğunu, Sakız Adası sorununu teklif ettiğim ve bir kişinin gücünün üstünde artırdığım armağanlar için harcayacağım paradan daha az parayla çözeceğimi anlattım, ayrıca Sultan ve Sadrazam'a, iki imparatorluğun arasındaki barışı sürdürmek için benim varımı yoğumu yitirmemin yeteceğini; çok doğru olmasa da, Majestelerinin kendilerine yazmak onuruna eriştiğim mektuplarımda söz etmek cesaretini hiçbir zaman göstermediğim o armağanlar yüzünden beni cezalandırmalarından korktuğumu ekledim. Söz alan Mavro Cordato, Yakındoğu limanları tacirlerini gerekli olacak her şeyi bana vermeye zorlamak için Sadrazam'dan isteyeceğim yardımları bana onun adına teklif etti, subay da, bunun üzerine, öfkelenerek, artık ender ve merak uyandıracak şeyler söz konusu olmadığından, Sultan'ın beni Yedi Kule'ye ve tüm tacirleri koşulları ağır bir hapishaneye göndermeye kararlı olduğunu bildirdi. Ayrıca, açıkça Majestelerinin önemsiz bir şey yüzünden eski bir dostluğu bozmayacağını, Babıâli'nin büyükelçilerin haksız oldukları durumlarda kendilerine yapılmış olanların Fransa'da kınanmadığını pekâlâ bildiğini; nazik durumlarla karşılaşılabileceğini, nihayet hoşnut kalınıncaya kadar teklif edileni artırmak gerekeceğini; saatler, koltuklar, kumaşlar ve değeri düşük birkaç elmas teklif ederek Sultan ve Sadrazam'la alay edilmemesi gerektiğini; tüm bunların değerinin, zaten büyük bir ciddilikle, öldürülmüş dört yüz Müslüman, harap olmuş büyük bir kent, camiler ve yıkılmış bir saray için yedi yüz kese değer biçilmiş zarar ziyana karşılık olarak, elli bin eküyü aşmadığını sözlerine ekledi.

Ona, öfkesinin beni şaşırtmadığını, ikinci âmiri olduğu çavuşlara bu korkunç ses tonuyla seslenebileceğini, Müslümanların hayatının her zaman bu kadar değerli olmadığını, satılan her şeyin değerinin sık sık değiştiğini, ölenlerin sayısının da dediği kadar çok olmadığını, hırsızlar Fransız ganimetleriyle Sakız Adası'na alınmasalardı, burada kimsenin ölmemiş olacağını

ve Yedi Kule'ye gidersem, güçlü efendimden buyruk almadan buradan çıkmayacağımı kendisine bildirmek zorunda olduğumu sandığımı bildirdim. Daha sonra da, buna hiç inanmadığımı, çünkü sık sık Kâhya'ya yinelediğim gibi, Sultan'ın âdil, Sadrazam'ın ihtiyatlı, Majestelerinin de çok büyük bir güce sahip bulunduğunu kesin bir dille anlattım. Bana "Sanki Yüce Sadrazam kadar güçlü imişsiniz, sanki evinizde yüz bin adamınız varmış gibi konuşuyorsunuz" dedi. Ben de cevaben efendimin, buyruğu altında ve onun gibi, galip gelecek dört yüz binden fazla adamı bulunduğunu ve zaten yerine getiremeyeceği şeylere söz vermeyi haklı olarak reddeden bir kişi sıfatıyla konuştuğumu, bu kişiye de yalnızca ender ve merak uyandırıcı şeyler vermek taahhüdünde bulunduğu ve iki gün boyunca da içine "uygun" ve "zengin" sözcüklerini koymamakta direndiği bir yazı için başkaca bir şey istemeye kimsenin hakkı olmayacağını söyledim. Mavro Cordato bir süre odamda kaldı ve bana bir kez daha tacirleri zorlama yolunu teklif etti ve beni Sadrazam'ın Macaristan'a karşı niyetleri üzerinde düşünmeye zorladı. Bu yolu kabul etmedim; ona kendisi gibi bir adamın, ülkesi her ne kadar Osmanlı güçlerinin saldırısına uğramamış olsa da, İmparator'la birlik olmuş tüm Avrupa prensleri üzerinde Majestelerinin büyük üstünlükleri bulunduğunu bilmek zorunda olduğunu söyledim.

Bu ziyaretten iki gün sonra, Kâhya tercümanları çağırttı; onlara Mehmet Efendi'ye cevaben söylediklerimi tercüme etmekle atakça davrandıklarını söylemiş. Onlar da özür dileyerek, zorunlu yükümlülüklerini yerine getirdiklerini bildirip, benim aynı şeyleri Latince ve İtalyanca olarak Mavro Cordato'ya yinelediğimi dikkate almasını rica etmiş, aynı zamanda benim son çabaları gösterdiğimi iyi bildiklerini söyleyerek ona karşı çıkmışlar. Armağanlarımı artırırsam, bana elinden gelen tüm yardımları yapacağını; ancak bana, verdiğim yanıtlara öfkelenen Sadrazam'ın, düşmanlarının böyle sert bir hakaret dolayısıyla uzlaşmak için bu kadar uzun süre direnmeme sevindikle-

rini, oysa başka büyükelçilerin onun eteğini öptüklerini, ufak bir aykırı davranış için kendilerinden istediği her şeyi kolayca verdiklerini; ben Fransız Büyükelçisi hapse girer girmez başlıca mallarını, gizlice yeri değiştirilebilecek olan her şeylerini saklamalarını uzun süredir buyurmuş olduğum halde, son derece telaşa kapılmaktan geri durmayan Fransız tacirlerin olanaklarını da engellemezsem, itibarını kaybedeceğini bana bildirmelerini istemiş. Tercümanları yeniden gönderip teklif ettiklerimin ötesinde hiçbir şey veremeyeceğimi ve Sadrazam'ın sonunda beni bir süre Yedi Kule'ye attırmak, tacirlerin mallarına ve kendilerine el koymak konusunda aldığı karara ilişkin edindiğim birçok kesin bilgi üzerine, Kâhya'ya İtalyanca kısa bir mektup yazarak, hapse girdiğim takdirde, oradan ne Sultan'ın ne de Sadrazam'ın buyruklarıyla çıkacağımı, ama rahat rahat, benim güçlü efendim Fransa İmparatoru'nun buyruklarını bekleyeceğimi bildirdim. Ayrıca Majestelerinin tebaalarının tümünün, Majestelerinin kişiliği ve şanı uğruna gösterdikleri çaba hakkında bir fikir vermek üzere yeterince canlı ve çok gerçek sözcükler ekledim. Bu mektubu önce tercümanlara, sonra odasında bulunan Mavro Cordato'ya çevirtmiş; sararmış ve hiçbir şey söylemeden bir çeyrek saat öylece kalmış, daha sonra da tercümanlara çıkmaları için işaret etmiş. Hemen Sadrazam'ın odasına gitmiş, o da büyük bir öfkeye kapılarak benim kendisini şaşırttığımı, ama aynı zamanda acındırdığımı birçok kez yinelemiş. Venedikli dönme bana ertesi gün Yedi Kule'ye gitmekten sonsuza dek kurtulup kurtulmadığımı bilmediğini, ancak en azından Sadrazam'ın bunu bir gün düşüneceğinden ve o kısa mektup gelmemiş olsaydı, yedi yüz kesenin hiç olmazsa yarısını vermeye zorlamak için ertesi gün beni oraya göndereceklerinden emin olduğunu bildirdi.

İşler on gün bu durumda kaldı; on gün sonra da tercümanlarım Babıâli'ye çağrıldı. Sadrazam'ın başkâtibi ve İstanbul Efendisi dedikleri İstanbul Kadısı ile birlikte toplanan Kâhya ve Mühürdar, Sadrazam adına benim Fransa İmparatoru tara-

fından Sultan'a yazılmış bir mektup alıp almadığımı bu tercümanlara sormuşlar; tercümanların da bu konuda bilgileri olmadığından, onlara bana sormalarını buyurmuşlar. Daha önce bana ve tercümanlara bundan söz edilmişti. Yanıt vermekte acele etmekten korkacağımı düşünmüştüm; ancak Majestelerinin buyruklarını alacağımı umarak ve bunları bekleyerek zaman kazanmak için kesin bir yanıt vermenin söz konusu olmadığını ve bir uzlaşmadan uzak gibi görünen işlerin bu durumunda olumlu herhangi bir şey söylemek zorunda bulunmadığımı hep bildirmiştim. Mavro Cordato tercümanları sanki bu mektup konusunda basit bir meraka kapılmışçasına ve ustaca sorguya çekmiş; tercümanlar ona bu konuda bilgileri yokmuş gibi görünmüşler; gerçekten de bilgileri yoktu. Sonunda, Haşmetmeap, böyle bir mektup almadığımdan, Sadrazam'ın beni tedirgin etmeye çalışacağını da bildiğimden, o mektubun elimde olduğunu bildirdiğimi titreyerek itiraf ediyorum. Bu mektubun kopyasını ilişikte gönderiyorum ve bu öyküyle mektubumu yarıda bırakmamak için, son vermeden de önce, Majesteleri bağışlamak lütfunda bulununcaya kadar, çok büyük bir suç olarak kalacak, beni böyle bir ataklığa itmiş olan ivedi nedenleri açıklayacağım.

Birkaç gün geçtikten sonra, Kâhya tercümanlara armağanlarla ilgili olarak aşağı yukarı daha önce de yinelediği aynı şeyleri söylemiş, ancak miktarı artırılacağı ileri sürülen paradan söz etmemiş. Ben de ona daha fazla bir şey veremeyeceğimi bir kez daha söylettim. Beni yatıştırmaya çalışan Sadrazam'ın Sultan'dan çok büyük bir indirim kopardığı bana onun adına bildirildi. Ertesi gün bunun doğru olduğunu, ancak Sadrazam'ın, bana her şeyi söylemeye kararlı olduğu için, vereceğim yanıtlara bakarak uygun gördüğü takdirde beni Yedi Kule'ye hapsettirmek için aynı zamanda Sultan'a bir buyruk çıkarttırdığını ve Fransızların sayısı ve olanakları konusunda bilgi edindiğini öğrendim. Son kez bana bu indirimin, saatler ve öteki antika eşyalar dışında, elmas olarak dört yüz bin franga bağlandığı, ancak

bunun Sadrazam'ın Sultan'dan tüm koparabildiği miktar olduğu, bu armağanları kendi adıma verdiğim her ne kadar kendisine söylenmişse de, bu olumlu kararın Sultan'ın çok değerli ağzından bir kez çıktığı bildirildi. Ben de Sadrazam'a, daha önce söz verdiklerime on iki bin ekü değerinde elması eklemek için, dostlarımı ve sahip olabileceğim her şeyi ortaya koyacağımı bildirdim ve gözdağları, saldırılar ve vaat ettiklerim üzerine, yalnızca değerleri altmış iki bin eküyü bulan az bulunur ve antika şeyler vereceğimi sık sık yazdığımı yineledim. Bu teklifim reddedildi ve benim inatçılığım karşısında şimdiye kadar bu derecede öfkelenmemiş olan Sultan'ın iradelerini bildirmek üzere Sadrazam'ın benimle konuşmak istediği haber verildi. Sadrazam'la ayakta konuşamayacağımı ve hiçbir şeyin beni kesinlikle sedirden aşağıda bir yerde oturmaya zorlayamayacağını, teklif ettiğim çoğaltma yüzünden çok para harcadığım için, kendi çıkarım konusunda pek az yumuşadığımı onun gördüğünü, ancak karakterim ve imparatorumun buyrukları söz konusu ise, her şeye kararlı olduğumu ve ben nasıl kararımı vermişsem, Sadrazam'ın da kendi kararını verebileceğini; benim kararımın, beni ayakta durmaya ya da sedirin aşağısında oturmaya zorlamak için bana karşı herhangi bir şiddet uygulanırsa, onun hoşuna gitmeyecek aşırı davranışlarda bulunmak olduğunu bildirdim.

Bu mektubu okuyan Kâhya, tercümanlara, Sadrazam'ın sabrına hayran kaldığını, benim başıma ve de kendilerinin başına bir şey gelmesinden korktuğunu söyleyerek, bana karşı olan dostluğuna beni inandırmak istediğinden, mektubumu, bir başkasını yazmak üzere bana zaman tanımak için, ancak iki gün sonra Sadrazam'a göstereceğini, benim için ne mutlu ki, Sadrazam'ın bu iki günü Sultan'la bir kır evinde görüşmeye ayırdığını, orada kuşkusuz benimle ilgili konulardan söz edileceğini eklemiş. Tercümanlar mektubumda herhangi bir değişiklik yapmak istemediğimi bildirmişler; dolayısıyla mektup Sadrazam'a gösterilmiş; o da öyle bir öfkeye kapılmış ki gün boyunca hiç kimseyi görmek istememiş.

Mehmet Efendi 27 Mayıs'ta üçüncü kez Fransız Sarayı'na gelerek, bana, yumuşak ve üzgün bir tavırla Sadrazam'ın benimle görüşmek istediğini bildirdi. Ona son mektubumda yazmış olduğum her şeyi söyledim ve ancak iki saat sonra yola çıkabileceğimi ve isterse beni Babıâli'nin kapısında bekleyecek zamanı olacağına göre ona bunları kendisinin yinelemesini önerdim. Bana söz verdi, ben de başıma bir iş gelmesinin oldukça olası olduğundan kuşkulanarak yola çıktım. İlk şiddet hareketini geri püskürtmeye biraz hazırlandım, ancak sanki korku ve telaşa kapılmanın, özellikle insan, tüm Avrupa'nın gözünü korkutan bir fatihin tebaası ve hizmetkârı olmak gibi büyük bir onura erişmişken, yararsız ve utanç verici olduğunu anlayarak bu konuda hiçbir şey belirtmedim. Mehmet Efendi'yi kapıda buldum. Sadrazam kendisine yanıt olarak hiçbir şey söylemediği için ne olacağını bilmediğini söyledi; bunun önemi olmadığını bildirdim ve başka bir şey konuşmadan yanımda üç hizmetçi, üç tercüman, dört uşak, ayrıca Türkçe bilen ve tercümanlarla kendime tanıklık etmek üzere huzura götürüyormuşum gibi yaptığım iki tacir, Sadrazam'ın katına girdim. Benim zorla sedirin aşağı tarafında oturtulacağım ve en azından Yedi Kule'ye gönderileceğim söylentisi her yerde yayılmıştı. Sadrazam'ın odasına Sultan'a kıyasla, Sadrazam'dan daha çok nefret edilen, daha sert, daha korkulan Sadaret Kaymakamı'nın girdiği görüldüğünde artık bu konuda kuşku kalmamıştı. Daha sonra Yeniçeri Ağası da geldi; Müftü onlara önceden haber vermişti. Başka devletlerin tüm tercümanları, olağanüstü sayıda subayla birlikte, avluda ve salonda bulunuyorlardı. Herkesin sanki tiyatroda beni seyretmeye geldiğini sandım. Hiçbir sertlik gösterilmeden önce Kâhya'nın odasına girmek gerektiği söylendi; bu odaya hemen sonra Baş Mühürdar, Çavuş Başı, Mehmet Efendi ve bir hukukçu geldi. Sadrazam'ın veznedarı olduktan sonra karısıyla evlenen Toulonlu dönme, tercüman Fontaine'e Yedi Kule'ye gideceğimi söylemiş. Sadrazam Köprülü'nün gözdesi olmuş, bana da birçok yardımı dokunmuş önemli bir su-

bay da beni uzaktan izlemiş bulunan bir Fransız'a sonradan pişmanlık duyulacak bir çılgınlığa tanık olmak istemediğini söyleyerek dışarı çıkmış. Kâhya, Sakız Adası hareketi ve Sultan'ın haklı savları üzerine çok uzun bir konuşma yaptı; benim mektuplarımdan ve yanıtlarımdan söz ederken heyecanlandı; sonunda, bana verilen zamandan yararlanmadığımı kınadı, bu zamanın kuşkusuz benden istenileni yerine getirmem için zorunlu olan parayı bulmama yeteceğini söyledi. Ben de heyecanlanarak, daha iyi bir seçim yapamayacağımdan emin olduğum için, ona daha önce çok sık olarak yinelediğim şeylerin bir bölümünü yanıt olarak bildirdim ve bana yapılan tekliflerden Majestelerine, haberdar olurlarsa bozulabilecek iki imparatorluk arasındaki barışı sürdürmek için vermek istediğim armağanlar hakkında hiçbir şey yazmadığımı ona açıkça anlattım. Bundan sonra bana daha yumuşak bir şekilde armağanların artırılmasından söz ederek, elmaslar konusunda üç yüz elli bin frankla kurtulmam için Sadrazam'ın ayaklarına kapanacağını, ancak öğüdünü dinlemezsem, bana yardım edemeyeceğini ileri sürdü. Ona kısaca bu teklife karşı söyleyecek bir şeyim olmadığını, bana böyle bir teklifte bulunmak zahmetine girmiş olmasına da şaştığımı söyledim. Sadrazam'a olup bitenler hakkında bilgi sunmak üzere, odasında bulunanlarla birlikte dışarıya çıkıp yarım saat sonra geri döndü. Bu işi yoluna koyarsam elde edeceğim başarıları ve tüm başka işlerin sonuçlandırılması için yapılabilecek kolaylıkları anlatmakla ikinci nutkuna başladı. Bana karşı davranış biçimlerini tüm büyükelçilerin kıskanacaklarından emin olmamı istedi. Haykırarak söylediğine göre, Sadrazam herhalde eski ittifaka, özellikle de bana karşı çok saygılı olmalıydı ki bu denli acayip yanıtlara katlanmıştı. Dünyanın en güzel haberi olarak bildirdiğine göre de, Müftü, Sultan nezdindeki Kaymakam ve Yeniçeri Ağası, Sadrazam'dan öyle güzel bir şekilde ricada bulunmuşlardı ki sonunda benden yalnızca yüz bin franklık bir artırma isteniyordu. Yanıtlarımın bana tüm söylediklerine karşı yerinde olduğunu sanıyorum; ancak inan-

dırma çabalarının boşuna olduğunu anlayınca, Baş Mühürdar'a seslenip bir şey elde edip etmeme konusunu denemenin ona düştüğünü söylemiş. Mühürdar uzun süre konuştu ve hiçbir şey elde edemedi; ikinci ve üçüncü kez yine Sadrazam'ın odasına gittiler ve sonunda bana, Sadrazam'a, onun yanında bana yardım etmiş olanlara, hatta Sultan'a elli bin franklık bir elması vermeyi reddedip etmeyeceğimi sordular. On bin ekü değerinde bir elmas istediler, verdiğim yanıtlar üzerine de on beş bin franga indiler; reddettiğimi görünce, tercümanlara, önümde diz çökerek, benden Sadrazam'ı çileden çıkarmamamı ve beni yumuşamak zorunda bırakacak tüm durumları düşünmemi rica etmelerini buyurdular. Bu utanç verici dolandırıcılıkları ne kadar hor gördüğümü belli etmedim ve herhangi bir yanıt vermeden ayağa kalktım. Kahve, şerbet ve koku ikramı gibi her zaman yapılan ikram için yeniden oturmam rica edildi. Kâhya da, uzlaşmaya yanaştığım için beni kutladıktan sonra, Sadrazam'ın benim hoşnut olmamı istediğini ve sonunda, verdiğim yanıtlardaki direşmeye ve Yedi Kule'ye gitme konusundaki kararlılığıma bakarak, armağanların bedelinin tarafımdan ödeneceğini ve benim elimden gelen tüm çabayı gösterdiğimi anladığını bildirdi. Ben de, asıl sorunun çözüme kavuşmadığını, huzura kabul edilmemin reddedilmesinden hiç de hoşnut kalmadığımı ve bana daha sonra verilen umutların tümüyle boşa çıktığını söyledim. Mühürdar söz alarak her konuda hoşnut olmam istendiğini kesin bir dille anlattı. Kâhya bana Fransız korsanlardan önemli bir olaymış gibi söz etti. Ben de ona bu korsanların zavallı kanun kaçakları olduklarını ve Mösyö Duquesne'in bu arada silahlanmış İtalyan gemilerinde bulduğu Majestelerinin tüm tebaasını topladığını, aslında Babıâli'nin Berberileri açıkça koruyarak kaçak, dağıtılmış, kınanmış birkaç Fransız'dan yakınmasının tuhaf olduğunu; ancak Majestelerinin, Trablusluları boyun eğmek zorunda bıraktıktan sonra, anlaşmalara uymayıp iki denizde güvensiz olarak dolaşan otuzdan fazla gemiye hainçe el koymuş Cezayirlileri sert bir biçimde ce-

zalandırmaya karar verdiğini anlattım. Bana hiçbir yanıt vermediler. Mehmet Efendi beni törenle kapıya kadar geçirdi; uşaklarım burada beni bekliyorlardı; dört saat süren tartışmadan ve saygı, dostluk, sevgi konularında genel anlamda birçok güven vermelerden sonra, hapse atılacağım için sevinçlerini belirtmiş olan başka ülkelerin tercümanlarının büyük şaşkınlığı ve hoşnutsuzluğu karşısında Fransız Sarayı'na döndüm.

Gümrük Emini Hüseyin Ağa, Sultan'dan, hazırladığım armağanları görmesi için buyruk almış. Ben de ona, beni görmeye gelir gelmez, o elmasları satın alabilmek için gerekli parayı bana borç olarak vermediği takdirde, söz verdiğim şeyi yerine getirecek durumda olmadığımı söyledim; hatta değeri üzerinde bir itiraz söz konusu olmaması için, bunları, değerleri söz verdiğim parayı aşmamak üzere seçmesini ondan rica ettim. Ayrıca, bu konuda yazdığım mektup bana geri verilmez, armağanlarım da Sultan Hazretleri'nin kendisine tercümanlarım ve uşaklarım tarafından teslim edilmezse –Sultan bunlara ceket verdirecekti– hiçbir şey vermeyeceğimi kesin olarak ileri sürdüm. Çünkü göndereceklerimin Sadrazam'a ya da Haznedar'a bir hakaretin ya da bir cezanın bedeli olarak verilmesini istemediğimi, Sultan'ın pek hoşnut kalmayarak belki de yakınması gibi bir durumla da karşı karşıya gelmemin ve yeni isteklerde bulunulması için herhangi bir bahaneye başvurulmasının gerekmediğini belirttim. Para, mektubunun geri verilmesi ve elmasların seçilmesi konularındaki önerilerim hemen kabul edildi; ancak Gümrük Emini, Sultan'ın kutsal yüzünün gizemli bir şekilde az bulunur oluşu yüzünden, huzuruna çıkma ve ceketlerle ilgili isteklerin yerine getirilmesini olanaksız buldu. Fransa'dan getirdiğim her şeyi çok beğendi ve bana elinden gelen her şeyi yapacağına söz vererek dört gün sonra geri geldi; Sadrazam'ın gösterdiği iyilik, özellikle de Sultan Hazretleri' nin duyulmamış bir şeyi yapmaya karar vererek gösterdiği iyilik karşısında şaşırmıştı; bu son iyilikle ilgili birtakım tahminlerde bulundu; bu imparatorlukta yaşayan Fransızların mutluluğun-

dan ve tüm işlerde elde edilen başarılardan söz etti. Seçmiş olduğu elmasları getirmişti, ayrılırken bana imparatorumun tüm öteki krallardan daha güçlü olduğunu belirterek, benden büyükelçisi için yapmakta olduğu ve her zaman yapmış bulunduğu hizmeti Majestelerine yazmamı rica etti. Her şeyi gümrüğe gönderttim; birkaç gün sonra da Kâhya Sultan'ın katedral gibi oldukça görkemli bir yere gideceğini, burada Moskova Büyükelçisi'ni huzura kabul edeceğini haber verdi. Üç tercüman, iki kâtip ve bir tacir, armağanları sundular; bunlar pek hoşa gitti; bu kişilere sekiz ceket verildi, bir güreş gösterisi ve Yeniçerilere ulufe dağıtımı izletildi; bana da Sultan'ın hoşnut olduğu kesin bir dille belirtilerek mektubum geri gönderildi. Ben bu törenden, Haşmetmeap, çok memnun kalmadım; ama bunun Türklere ve başka uluslara pek olağanüstü bir şey gibi göründüğü kesin; onlar bundan ötürü onurları kırılmayacak kadar da zayıflar; dile getirilmesi olanaksız bir zayıflık söz konusu burada. Ertesi gün benden Majestelerinin mektubu istendi.

Tercümanlar mektubu Kâhya'ya götürdüler; o da saygıyla aldı bu mektubu. Armağanlarla birlikte göndermek isterdim, ama buna ancak çok geç olduktan sonra karar verebildim.

Ülkenin gelenek ve görenekleri gereği Sadrazam'a ve başka görevlilere çok büyük armağanlar vermek kesinlikle zorunlu oldu. Kısacası son derece özen gösterip tutumlu davranarak, hem de tüm tacirlerin önünde açıkça yapılan harcamalar iki yüz elli bin franga kadar çıkacak ki huzura kabuller için Paris'ten getirttiğim ve işler yolunda giderse, yerlerine başkalarını koymam gereken armağanların bedeli bunun içindedir. Sadrazam, vermek üzere anlaşmaya vardığım armağanların bir bölümünü gizlice kendisine verdirmemi ve yine kendisine olağan yoldan ceketler göndermemi benden rica etti. Bunları Hıristiyanlara hiçbir zaman bulunmadığı şekilde iltifatlarda bulunarak aldı ve tercümanlara âdeti olmadığı halde para verdi; bu da bu ülkede neredeyse hizmetçilerin huzura kabulü kadar ilginç gibi göründü.

İzmir, Halep, Sayda ve Kıbrıs liman kentlerine altı ay vadeli borç alıp parayı bana göndermelerini buyurdum. Başlıca borçlu olarak, Hüseyin Ağa'ya senet imzaladım ve kefilim olarak da İstanbul'daki Fransız tacirlerini gösterdim. Hüseyin Ağa iki ay için ancak otuz iki bin beş yüz kuruş borç verebildi, ben de başka senetler imzaladım.

Majestelerinin bilgilerine sunuyorum: Çoğu zaman güç beğenir, kaprisli, gerçek çıkarlarından habersiz Marsilya Belediye Meclisi üyelerine ve milletvekillerine Majesteleri bir an önce bu parayı göndermelerini buyurmadıkları takdirde Yakındoğu ticareti mahvolacaktır; ödemeleri yapabilmek için yukarıda söz konusu limanlara konulacak vergiler anapara ödemesini karşılamadan, ancak son derece aşırı olan kambiyo ücretini karşılamaya yetecektir; zaten vergiler, halkın zararına kazanç sağlamak için özel kişilere her zaman doğru gibi görünen bahanelere yol açan kötüye kullanma kaynaklarıdır. Bunlar, Fransız bandırası ve koruması altında dolaşmaya hazır Cenova'ya ve başka İtalyan limanlarına bağlı gemileri yıldıracaktır; yine yukarıda söz konusu limanlar, uzun ve aşırı bir bunalma döneminden sonra, çok büyük borçlarından neredeyse kurtuldukları için, bana öyle geliyor ki bunların yeni taahhütlere girmelerine izin vermemek Majestelerinin bir hizmeti olur; bu, aynı zamanda tebaalarının yararınadır. Bunu onlara bir şeyler sunmuş olduğum zamanlarda bile hep düşündüm ve bu nazik durumu tüm yollara başvurarak uzaklaştırdıktan sonra, tacirlerin zorlayıcı ricalarını; mallarının haczedilmesini, saygınlıklarını yitirmelerini kaçınılmaz olarak izleyebilecek yıkıcı düzensizlikler üzerinde düşünmeye beni zorlamalarını unutmayarak, ilk buyruklarıma ve uygulamaya karar verdiğim ilkelere karşın başarısızlığa uğradım.

Bu nedenler, Haşmetmeap, benim için yeterli olabilirlerdi, ancak çok özel tanıdıklarım beni, İmparator'un bana kalırsa önemli sonuçları olmuş antlaşmasının kolaylığı ya da güçlükleri üzerinde tartıştığım konulara kesinlikle bağlı olabileceğine inanmak zorunda bıraktılar.

Mösyö Duquesne'in ve benim almak onuruna eriştiğimiz mektupların kimi konuları ve sözcükleri, utanç verici bir durumla karşı karşıya kalmaksızın, aşırılıklardan kaçınmakta her zaman titizlikle gösterdiğim dikkati artırdı. Bu gibi aşırılıklara kendini kaptırmaya her zaman hazır olan Sadrazam bunları uyguladı ve çoğalttı, ama bilgisi eylemlerine karşı bir güvence olmadığından, kırılmış gururundan uzak kalması için cimriliğine bir yem bıraktım. Gururunun kırılmış olmasına gerçekten de şiddetle inanmış olması belki onun o şanlı pek uzak projelerini cezalandırmaları için Majestelerine olanak verebilir. Boş söylemlerden sonra, yanlışları çoğaltmaktan ya da iyi gizleyememekten başka bir şeye yaramayan tüm övgülerin oldukça haklı, ama çok sıradan bir başarı sağladıklarını biliyorum. Yalnızca Majestelerinden, önemli durumlarda davranmak için buyruklar almayan tebaadan bir memurun uğradığı talihsizlik üzerinde bir an düşünmelerini ve kendi adıma verdiğim armağanların bu ülkenin her zamanki hakaretlerine bağlı bir küçümseye yol açmadığını ve bana göre çok özel birçok koşul yüzünden burada yaşayan Fransızların onuruna leke sürülmesini engellemiş olan avunmalarla idare ettiğim için hiçbir şeyin kendilerini zorunlu bir öç almaya sürüklemediğini göz önünde bulundurmak iyiliğinde bulunmalarını Majestelerinden istirham ediyorum. Majestelerinin gemileri Bouches'a gelecek olurlarsa, bunların orada kalmalarını uzatmak ya da ünlerine gölge düşürmek korkusuyla, karar veremeyeceğim şeyler bile yazdım, böyle şeylere karar verdim. Fransa İmparatoru'nun o akıl almaz büyüklüğünü tanıtmak için çeşitli yollarla yaptığım her şey ve söylemlerimin korkak davranarak değerini küçültmeden bu konuda yayımladığım her şey, kuşkusuz Sadrazam'ı, istemese de, şimdiye kadar hiç beceremediği birtakım düşüncelere zorladı gibi geldi, burada bulunan diğerlerine ve bana.

Majestelerine o mektubu yazmanın zorunlu olduğunu açıklamak için, Haşmetmeap, elimden geleni yaptım. Kendilerinden bunun için özür diliyor, anlatım şeklinden ötürü de be-

ni bağışlamalarını derin saygılarımla istirham ediyorum. Sadrazam'ın beni hoşnut kılmak için bir çare arayacağı büyük olasılık içinde gibi görünüyor. Çok kesin olmamakla birlikte, beni sedirini kaldırtacağı bir odada huzura kabul etmeyi düşündüğü haberini aldım. Bu, bana öyle geliyor ki, kendisi çok yanlış anlaşılmazsa, selefleri tarafından uygulanmış kabul şekillerinden daha çok gururunu kıracak bir yenilik. Ancak, bu haberin ne doğruluğunu ne de olabilirliğini incelemeden söyleyelim, Sadrazam'ın Majestelerinin gücünü çok iyi tanıdığı ve bu güçten son derecede korktuğu çok kesin. Ne var ki tüm büyükelçiler ve kimi bilgisiz dalkavuklar Majestelerinin bu gücü bu imparatorluğa karşı hiçbir zaman kullanmayacağı konusunda onu umutlandırıyorlar. O da Fransızların bu imparatorluktan hiçbir zaman vazgeçemeyeceğine hep inanmış durumda. Nitekim hiç kimse hiçbir zaman birçok nedenle Majestelerinin buna karar vermeye cesaret edeceğini düşünemediğinden, sanki Majesteleri Fransızları Fransa'ya geri çağırmak ve tüm ticaretlerine son vermek istiyormuş gibi davranmak kadar onlar için her türlü iyi davranış yerine geçecek daha uygun hiçbir şey yoktur. Majestelerine bu konuda yazmak onuruna eriştiğim mektubumu, bir hafta sonra yola çıkacak Venedik postasıyla göndereceğim; bu mektupta Majestelerine Sadrazam'a yazdıkları, Kâhya'ya ve Mavro Cordato'ya da içeriğini açıkladığım son mektuplarına ilişkin bilgi sunacağım. Sakız Adası sorununun çözümünü beklemiş olduğum için, söz konusu mektubunuzu yarın Sadrazam'a ulaştıracağım.

Kont Caprara hiçbir büyükelçiye ziyarette bulunmadı, ama herkesten yardım istetti. Her ne kadar pek akılsız ve bilgisiz olsa da kendisine öğüt ve fikir veren Venedik Büyükelçisi ile birçok gizli toplantı yaptı. Benden Fransız Sarayı'nın yakınında ve kendi elçilik binasından çok uzakta bir manastırda lütfedip kendisiyle buluşmamı rica ettirdi. Belki benim için yararlı olabilecek bir görüşmeyi reddetmenin bir yapmacık olacağını sandım ve onu umutlandırdım. Sultan'ın huzuruna her zamanki

törenle kabul edildi; işleri yolunda gitmiyor; birçok köyle birlikte Zakmar'ı, Echeyd'i ve Kysivuard'ı, ülkesinin geniş bir alanını ve büyük paralar teklif ediyor. Sadrazam hep Macaristan savaşma hazır gibi görünüyor; bununla birlikte, çok elverişi koşullar onu fikir değiştirmek zorunda bırakabilir; ateşkesin yenilenmesinin ancak gelecek yıl şubat ya da mart ayının sonuna doğru gerçekleşmesi büyük olasılık içinde. Sadrazam kuşkusuz İmparator'un açıkça ilan edeceği, ama neredeyse vazgeçtiği kararından yararlanmak isteyecek ve daha sonra, her biri kendi köşesinde güvensizlik içinde yaşayan Polonyalılara, Transilvanyalılara ya da Venediklilere baskın yapacaktır. Macaristan Büyükelçisi umudunu Sadrazam'a teklif ettiği büyük paralara ve Sultan'ın savaş düşüncesinden uzaklaşmasına bağlıyor.

Hoşnutsuzlar'ın elçisi Thonionki tehlikeli şekilde hastalandı ve zehirlendiğini sandı. Ona sık sık doktor gönderiyor, ufak tefek maddi yardımlarda bulunuyorum; bunlar sayesinde iyileşeceğini sanıyor. Her gün özel ulakları bekliyor, ama onların da geldikleri yok; korktuğu gibi, yolda öldürülmemişlerse, daha fazla gecikemezler.

Sözleri adları kadar tuhaf olan Moskach ile Chouvisloch bugünlerde Apafi tarafından gönderilerek geldiler. Peder Besnier'ye beni görmeye geleceklerini söylemişler. Efendilerinin, İmparator'un devletlerine girmeye kararlı olarak, bu ayın başından bu yana savaşta olduğunu bildirmişler. Chouvisloch, Hoşnutsuzlar'ın eski şefi Vesseliny'nin Sadrazam'ın gözüne girmesini sağlayacağını ve Tököli'yi, ünlü prensin torunu prens Ragotzky'nin eski karısı Serin Kontu'nun kızıyla evlenmesi dolayısıyla, güven uyandırmaktan uzak konuma getireceğini ileri sürüyor. Kadının Hırvatistan sınırında elverişli durumda olan toprakları ve şatoları var; Vesseliny de bu evliliğin İmparator'un rızasıyla yapıldığını söylüyor. Thonionky, Kâhya'ya, Tököli'nin ve Hoşnutsuzlar'ın bu şatoları işgal ederek daha güçlü olacaklarını, bu işgalin onlara genişleme ve barınaklar edinme olanakları sağlayacağını öne süren tam tersi bilgiler göndermiş.

Moskova Büyükelçisi çok iyi karşılandı ve İstanbul'da bir kilise yaptırtmak için izin aldıktan sonra ayrıldı. Polonyalılara savaş açılması durumunda Babıâli'ye herhangi bir yardım konusunda taahhütte bulunmadığı, ancak bu iki ülke arasındaki eski düşmanlık çok büyük olduğundan, eğer Türkler Polonya'ya saldıracak olurlarsa, Moskovalıların da kendi açılarından savaşa girişecekleri bana kesin olarak bildirildi. Büyükelçi, Khyovie'nin berisinde üç günlük uzaklıkta olmasını istemiş, ancak sekiz fersah uzaklıkta olması kabul edilmiş, böylece sınır Vuassiliskow'da ve aşağı yukarı aynı hatta bulunan üç başka kent olarak belirlenmiş. Pek önemli olmayan anlaşmazlıklar için her iki taraf da denetleyici göndereceklermiş.

Anlaşılan, Babıâli'nin Edirne'ye gidişi eylül sonuna kadar ertelenmiş. Uzun süredir ne Transilvanya'dan ne de Polonya'dan mektup aldım. Polonya Büyükelçisi bana, yerine gelecek büyükelçiyi beklediğini söyledi. Kusurlarımdan, hatta o kadar uzun ve can sıkıcı ayrıntılarla dolu bir mektup yazmış olmakla işlediğim kusurdan ötürü de Majestelerinden özür diliyorum. Bu mektubu sonunda burada bitirirken, bağlılık yüklü sınırsız çabalarımla ve derin saygılarımla, tüm ömrüm boyunca,

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası olarak kalacağımı arz ediyorum.

Guilleragues

(XIV Louis'nin Sultan'a sahte mektubu)

ÇOK YÜCE, ÇOK ÜSTÜN, ÇOK GÜÇLÜ, ÇOK SOYLU VE YENİLMEZ PRENS, Müslümanların Büyük İmparatoru, içi tümüyle onur ve erdem yüklü, sevgili ve kusursuz dostumuz SULTAN MEHMET, dileriz Tanrı Yüceliğinizi, Soyluluğunuzu artırsın, çok mutlu bir sona erdirsin.

Sakız kentinde meydana gelen olayları öğrendiğimizde, iki imparatorluk arasındaki iyi uyumu bozabilecek herhangi bir şey yapmak niyetinde olmadığımız konusunda Haşmetmeaplarına memnuniyetle güven vermek istedik. Yalnızca bunca yıldır süregelen dostluğumuzun mutluluk içinde birçok yıl sürmesini değil, daha da çoğalmasını arzu ediyoruz. Haşmetmeaplarının da kendileri açısından bu arzumuza katılacağından ve geniş imparatorluğunda kapitülasyonlara tam olarak uyulmasını ve büyükelçimize, görkemli Babıâli'nin pek ünlü ve eşsiz Sadrazamı'nın huzuruna kabulünde nazik davranılmasını buyuracağından kuşku duymuyoruz. Sadrazam Hazretleri'ne bu konuda bir mektup yazmış bulunuyoruz; bu mektupta vazgeçemediğimiz isteğimizi haklı gösteren nedenler aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun büyüklüğünü ve ününü ilgilendirmektedir. Bu imparatorlukta hükümdar niteliği, sizden önceki çok yüce

ve çok güçlü Sultanlarla iyi ittifak ve özel birçok imtiyaz, büyükelçimize başka kralların büyükelçilerine gösterildiğinden daha çok saygı gösterilmesini gerektirmelidir. Biz bu korkunç gücümüzle, gitgide yükselen bu parlak şanımızla ve sürekli zaferlerimizle başka krallıklardan üstünüz. Haşmetmeaplarının kusursuz ittifakımıza verdiği değeri bu konuda göstermesini güvenle bekliyoruz, zaten bu ittifakı artırabilecek daha güçlü hiçbir şey yoktur. Başka sadrazamların döneminde tanınmadığı gibi, büyükelçimize bu avantaj tanınmazsa, ondan tebaalarımızla birlikte, göndereceğimiz vapurla, Fransa'ya dönmesini buyurduk, çünkü onun başka ülkelerin büyükelçileriyle karıştırılmış olduğunu görmek istemiyoruz. Haşmetmeaplarından da adaletini ve dostluğunu göstermesini talep ediyor ve bu mektubun başında belirttiğimiz gibi, Sakız kentinde meydana gelen olayların beklenmedik bir talihsizliğin ve istenmeden yapılmış birkaç top atışının sonucu olduğu konusunda bir kez daha güven veriyoruz. Gerçek niyetimiz yalnızca Trablusluları ve başka korsanları sert bir biçimde cezalandırmaktır; Haşmetmeaplarının başkaldıran tebaaları olan bu korsanlar –Kapitülasyonlarda özellikle böyle adlandırılmışlardır– tebaalarımızı, kuşkusuz Haşmetmeaplarının iradelerine karşı ve kapitülasyonların zararına olarak, şimdiye kadar haince ve kalleşçe adamakıllı soydular ve soymaya devam ediyorlar. Kapitülasyonlar bunların cezalandırılmasını öngörüyor, biz de bu cezaları uygulatacağız. Mektubumuzu burada sona erdirirken, Tanrı'dan size uzun ömürler vermesini ve geri kalan günlerinizi her türlü mutlulukla doldurmasını niyaz ediyoruz.

4 Şubat 1682 tarihinde Saint-Germain en Laye'de yazılmıştır.

Seignelay'e

Fransa Sarayı, Pera
18 Haziran 1682

Mösyö,

Vaat etmiş olduğum armağan sorunuyla ilgili uzlaşma konusunda tüm olup bitenleri Kral'ın bilgisine sunmak onuruna eriştim. Sizden, Mösyö, Majesteleri nezdinde bu vesileyle bana yardımda bulunmanızı istirham ediyorum; bana öyle geliyor ki, bu konuda doğru ya da yanlış davrandığımı bilmeksizin, elimden gelen en iyi şeyi yaptım. Ekim ayında Sadrazam'ın huzuruna kabulüme ilişkin yazdıklarıma bile bir yanıt alamadım; Majestelerinin yaptıklarım hakkındaki yargısını büyük bir korku içinde bekliyorum. Kambiyo masraflarıyla birlikte yapılan masrafların tutarı olan iki yüz elli bin lira, gemi vergilerini artırmakla karşılanırsa bu yüzden ticaret tümüyle mahvolacaktır; bu parayı ödemenin en iyi yolu da kuşkusuz, eğer Majesteleri böyle buyururlarsa, Marsilyalı yüksek belediye görevlileri ve milletvekilleri tarafından karşılanması olacaktır; bunların genellikle bilmedikleri çıkarlarıyla ilgili konularda bile çok ilginç düşünceleri olabileceğinden, bu konuda da belki başka türlü düşünebileceklerdir.

Il Miglio Konsolosu, bana, Mösyö Duquesne'in 10 Mayıs'ta oradan yola çıktığını yazdı. Kaptanpaşa uzun süre Sakız Ada-

sı'nda kaldı; geçtiğimiz günlerde herhalde ayrılmıştır. İki Trablusgarp gemisi oraya geldi; barışı sürdürmeye çok hazır olduklarını gösteriyorlar.

Fas Kralı'nın bir elçisi efendisine bir yazı yazmış; ayrıntısını öğrenemedim, belki öğrenebileceğim. Yalnızca mektubunu İzmir'deki Hollanda Konsolosu'na gönderdiğini ve bir Hollanda yük gemisi kafilesi komutanının bu mektubu Tetuan'a ulaştırmayı üstlendiğini biliyorum.

Livorno'dan gelen ve aynı yere gidecek olan bir Saint-Malo gemisi benim iznimle ipek yüklemeyi kararlaştırdı; buradan yola çıkarak Marsilya'ya da uğrayacak. Gümrük Emini Hüseyin Ağa bu yükün başına kötü bir şey gelmeyeceği konusunda bana güven verdi.

Bir Marsilya ticaret gemisinin kaptanı olan Le Grand adında biri, benim ve konsolosun kesin olarak yasaklamamıza karşın tacirlerle birlik olup gemisinin güvertesine çok miktarda ipek yükledi; tacirler ancak şimdi onu kınıyorlar; sarayda Mösyö Duquesne'e verilmek üzere konsolos kendisine bir paket de emanet ettiği halde, çok tehlikeli sonucu olacak bu itaatsizliği yapmak için dört gün beklemiş. İzmir Konsolosu'nun bana yazmış olduğu mektubu, Mösyö, size gönderiyor, kaptana örnek olacak bir cezanın verilmesinin ve suç ortaklarını öğrenmek için sorguya çekilmesinin önemini belirtiyorum.

Her zamanki saygılarımla,
Mösyö, çok naçiz ve çok itaatli hizmetkârınız,

Guilleragues

Marsilya Ticaret Odası'na

Fransız Sarayı, Pera
18 Haziran 1682

Beyler,

Söz vermiş olduğum üzere, armağan işini çözmek zorunda kaldım, kendimi bu işten bağışık tutamadım. Size ayrıntılarıyla birçok şey yazmaya karar vermiştim, ama benimle birlikte olan bir kişinin bir açıklama yaptığını öğrenince bu açıklamayı okudum ve içinde gerçek olaylara rastladım. Bu kişi benim aleyhime olmayan kimi olaylardan söz etmediği gibi, fazla övgüler de eklemiş yazısına; bunları kabul etmiyorum; vakit bulsaydım, bu övgüler çıkartılabilirdi. Kral'a benim karar almama yardım etmiş olan birkaç özel konu hakkında bilgi sunmak onuruna erişiyorum; size yalnızca Sultan'ın, Sadrazam'ın, Kâhya'nın, başka birkaç görevlinin ve bana hizmet etmiş bulunan birkaç dostun armağanlarının tutarının, huzura kabul edilmelerim için değer biçilmiş olan ve sedir sorunu çözüldüğünde gereksinimim olacak yirmi dört bin frank dahil, kambiyo işlemi sonunda büyük bir olasılıkla iki yüz elli bin franga mal olacağını söyleyeceğim. Kamuya açıklanmamış ve tacirlerden habersiz bir kuruş masraf dahi yapılmadı, yapılmayacaktır da. İzmir, Sayda, Halep ve Kıbrıs limanlarındaki Fransız tacirlere altmış sekiz bin eküye

kadar borç para bulmalarını buyurdum ve burada düzenlenmiş borç senetlerine imza attım. Kambiyo masrafı pahalı, ama bu zorunluluğa katlanmak gerekti. Majestelerini ticaretin mahvına neden olabilecek büyük bir öç almaya sürüklememem gerektiğini özellikle düşündüm. Kısacası, elimden geldiğince her şeyin en iyisini yaptığıma ve ilkelerime, hiçbir şey vermeme konusunda aldığım kararlara –çok üzülerek– karşı davrandığıma iyice inanacak kadar beni tanımanız gerektiğini size söylemek cesaretini gösteriyorum.

Eğer bu para Marsilya'dan en çabuk ve en uygun yollarla gönderilmezse, yukarıda adı geçen limanlardaki ticaretin kaynaksız kalıp mahvolacağı ve para aşırmalara bahane olan gemi vergilerinin ancak sermayeyi tüketmeden kambiyo masrafını karşılamaya yetebileceği kesindir. Bu limanlar çok büyük borçlarından neredeyse kurtulmuşlardı, dolayısıyla kendilerine yazmak onuruna eriştiğim gibi, tebaalarının yeni taahhütlere girişmelerinin ne Majestelerine hizmet edeceğini ne de bu tebaaların iyiliğine olacağını düşünüyorum; sözü geçen açıklamada kimi özel ayrıntılar ve önemli koşullar bulacaksınız; işler tümüyle yoluna girerse ticaret büyük olasılıkla ve neredeyse kesinlikle onuru kırılmadan çok gelişecektir. Tutumumdan hoşnut kalmanızı bekliyor ve çok naçiz ve çok gönülden hizmetkârınız olduğuma inanmanızı diyorum.

Guilleragues

İpeklerin Marsilya'ya gitmeye karar vermiş Saint-Malo gemisine yükleneceğinden Hüseyin Ağa'ya söz ettim. Yükün başına kötü bir şey gelmeyeceği konusunda beni umutlandırdı, ben de gerekli izni verdim; bir süre önce gemiyle ipek gönderilmesini kesin olarak yasaklamıştım, bunun için de çok önemli nedenlerim vardı. Bununla birlikte, İzmir Konsolosu'nun kendisine bu nedenleri özellikle bildirdiği kaptan Legrand, karşı

gelmek küstahlığında bulundu ve Mösyö Duquesne'e verilmek üzere kralın bir paketi de elinde bulunduğu halde, yük almak için dört gün kent dışında bekledi. Seignelay Markisi beyefendiye kaptanın işlediği bu suçu bildirip, hakkında gerekeni yapmasını istedim. Majestelerinin buyrukları gelinceye kadar adamı hapse atmak gerek; Yakındoğu'ya yeniden gelecek olursa, hiçbir şey hakkında kovuşturma açılmasını engellemeyecektir.

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
30 Haziran 1682

Haşmetmeap,

Huzura kabulümle ilgili olumlu hiçbir şey bilmiyorum. Aldığım birçok haber Sadrazam'ın beni huzura kabule karar verdiği konusunda bana güven veriyor. Majestelerine Venedikli dönmenin bir kısa mektubunu gönderiyorum.* Bu kişinin bana

* "Ekselanslarına vereceğim bu haber dolayısıyla sevinçliyim. Bugün Sadrazam'ın sedir işi konusunda görüşmek üzere sizi vezirler evi denen sarayda kabul edeceğini ve ikinizin aynı düzeyde iskemlelerde oturacağınızı öğrendim. Ekselanslarının biraz sabırla arzu ettiği şeyi elde edeceğinden kuşku duymuyorum; ancak, Efendimiz, büyükelçiliğinizden hiç kimsenin hiçbir şey söylememesini ve saraydaki ileri gelenlerden biri herhangi bir Fransız'a görüşülen işler hakkında ne düşündüğünü sorarsa, ona yalnızca Sultan'ın istediğini gönlünce yapabileceğini söyleyip başka bir şey eklememesini sağlamanızı sizden istirham ediyorum.
Budin Paşası oralarda Sultan'ın birçok askeri birliğinin toplandığını, ama yine de sayılarının ona savaşa başlayacak kadar yeterli görünmediğini yazarak bu konuda Babıâli'nin buyruklarını istemiş.
Apafi'ye, ordusuyla birlikte Budin Paşası'na katılmasının buyurulduğu ve Babıâli'den isteklerinin de Sultan oraya geldiğinde, özellikle de kendisine verilen buyruklara tam zamanında uyduğu takdirde göz önünde bulundurulacağı yazılı olarak bildirilmiş.
Sadrazam ile Yanık (Györ) Ağası, Yanık'ın ve çevredeki başka kalelerin planlarını incelediler."

yazmış olduğu ve bana söylettiği şeyler neredeyse her zaman doğru çıkmıştır.

Fas Kralı'nın elçisi sanki bir tür özel ulak; kendisine önemsiz biriymiş gibi davranıldı. Kendisini konuk eden kişiden –ki bu kişiyi kimi zaman İzmir'e özel ulak olarak gönderirim– hakkında bilgi aldırdım; kaba ve cahil biri gibi görünüyormuş. Efendisine götürmesi için Sadrazam'ın ona verdiği yanıtta neler yazılı olduğunu öğrenemedim. Anlaşılan kendisi de bunu bilmiyor. Yarın, başka elverişli bir olanak bulamadığı için, İskenderiye'ye gidecek bir fırkateynle, elinde mektubu, yola çıkıyor. Ülkesine en erken üç ay sonra ulaşabilecek. Hollanda gemi kafilesiyle göndermiş olduğu ilk mektup Tetuan'a ancak ağustos sonunda ulaşabilir. Dolayısıyla, Babıâli'nin yanıtlarının, Fas Kralı'nın Cezayir konusundaki niyetini herhangi bir şekilde değiştirmesi olası değil.

Apafi'nin elçileri onu İmparator'a karşı savaşa sürüklememek için boşuna önerilerde bulundular; para verdiler, büyükelçiden öğüt aldılar; prenslerinin oğlunun verasetiyle ilgili olarak, Vesseliny'nin zararına Tököli'nin verdiği buyruk üzerine, birtakım koşullar öne sürdüler, birtakım güçlükler çıkardılar. Sadrazam onlara, efendilerine gecikmeden ve bahane ileri sürmeden davranmasını bildirmek üzere derhal yola çıkmalarını buyurdu; eğer başarılar sevindirici olursa, iyi davranılacağı konusunda da her türlü güveni verdi; ayrıca Tököli'nin buyruğuna ilişkin anlaşmazlıkların yerinde giderilmesinin zaten gerekli olduğunu belirtti; onlar da, hapse atılmak korkusuyla, Sadrazam'ın bu buyruğuna uymaya karar vererek çabucak yola çıktılar.

Hoşnutsuzlar'ın buradaki elçisi üç ay önce yerlerine ulaştıklarını sandığı elçilerinden hiçbir haber almamış.

Almanya Büyükelçisi, Sultan'ın huzuruna alışılmış olduğu şekilde kabul edildi.

Devletlerin atamış olduğu Macaristan Krallığı elçi yardımcısı Paul Chya, İmparator'un tercümanının buyruğuyla kabul salonundan atılmış, o da bunu açıkça şikâyet etmiş. Sadrazam

büyükelçiyi sorunlarını ele alması için Yeniçeri Ağası'na göndermiş, ama hiçbir çözüm bulunamamış. İlk görüşme Sadrazam'ın kabul edilmesi olanaksız önerileri ve büyükelçinin yine pek kabul edemeyeceği başka öneriler çerçevesinde geçmiş. Büyükelçi iki gün sonra ikinci bir görüşme yapacak. Bu açık görüşmelerin özelliklerinden haberdar edileceğim konusunda bana güven verildi; Yeniçeri Ağası'nın iki uşağı birbirinden habersiz olarak bana bilgi vermek üzere görevlendirilmişti.

Efendisinin savaşa hazır olmadığını bilen Sadrazam'ın, Sultan'ın öğreneceği şeylerin kendisine daha az kuşkulu görünmesi için Yeniçeri Ağası'nı görevlendirdiği sanılıyor; çünkü sorunun oldukça önemli olmasına karşın, Sultan, Sadrazam'ın ondan gizlenmesini uygun göreceği şeyler hakkında kesinlikle hiçbir şey öğrenemeyecektir.

Venedik Elçisi, Almanya ve Hollanda elçileri; mantıksız, çekingen, çıkarcı bir tercüman, ayrıca Venedikli bir piskoposluk kurulu üyesi büyükelçinin akıl hocaları; büyükelçi bundan daha kötü bir seçim yapamazdı. Bu yetkililerden kimileri Fransızların İmparator'un Türklerle savaşıp eğlenmek için sadık müttefiklerini bırakacağını umut etmemeleri gerektiğini söylediler. Büyükelçi, Türkler onlara verilmesi olanaksız Györ'de (Yanık) ya da başka bir yerde ısrar etmezlerse, bir İtalyan'da bile az bulunur ve profesyonel bir görüşmeciye göre de kusurlu bir açık yüreklilikle ateşkesin yenilenmesini gerçekleştirmek üzere buyruk aldığını söylüyor. Bugünlerde İstanbul'da, dört bin Türk'ün, oldukları yerde, İmparatorluk askerleri tarafından öldürüldüğü haberi yayıldı. Sadrazam bu söylentiyi Sultan'ı sertleştirmek için yaydırmış olabilir. Sadrazam'ın bu kadar yeni, bu kadar hoşnutsuz ve bu kadar az sayıda orduyla savaşa karar vermiş olması anlaşılır gibi değil.

Majestelerinin Sadrazam'a yazmak lütfunda bulundukları mektubun yanıtını istetmedim; kendisi bu haftayı bir kır evinde geçirdi. Venedik postası on beş gün sonra yola çıkacak, o zaman kuşkusuz Majestelerine anlatacak bir şeyler bulacağım.

Dünden bu yana Edirne yolculuğunun sona ermek üzere olduğu söylentisi yayıldı. Apafi'nin elçisi Naghy, Sadrazam'a, Tököli'nin İmparator'la bir uyuşma hazırlığında olduğu hakkında kesin bilgi aldığını yazmış. İmparator'un, Transilvanya ve Macaristan'da bulunan tümenlerden yararlanmazsa, pek yararı dokunmayacaktır. Bununla birlikte, Babıâli'nin ısrarlı buyruklarının bu anlaşmazlıklara son vereceği sanılabilir. Derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık tebaası ve hizmetkârı,

Guilleragues

Colbert de Croissy'ye

Fransız Sarayı, Pera
13 Temmuz 1682

Mösyö,

Birkaç gün içinde İzmir'den Malta'ya dönmek üzere hareket edecek bir yelkenli dolayısıyla doğan bir fırsattan yararlanıyorum; bu yol kestirme ve güvenli olmasa da, Almanya işleri konusunda yazdığım 30 Haziran tarihli son mektubumdan bu yana öğrenmiş olduklarımı bu vesileyle size bildirmek onuruna erişmekten kendimi alıkoymayacağım.

Sadrazam, sınır paşalarının, gecikmelerinden ve özür dilemelerinden yakınarak, İmparator'la işbirliği yapmakla suçladıkları Transilvanya Prensi'ne kızdı.

Almanya Büyükelçisi'ni Fransız Sarayı'ndan yaklaşık yüz elli adım uzaklıktaki Kutsal Toprak Fransisken manastırında görmek konusunda neredeyse anlaşmaya varmıştım. Ancak, büyükelçi bu manastıra Venedik Büyükelçisi ve Hollanda Elçisi ile görüşmek ve tümü İspanyol olan din adamlarını görmek üzere sık sık gittiği için, onunla Fransız Sarayı'nın alanı içinde bulunan Kapüsenler manastırında buluşmamın daha uygun ve

---

Charles Colbert de Croissy (1625-1696): Croissy Markisi, Fransız diplomat. (ç.n.)

daha yerinde olacağını sandım. İki gün önce buraya geldi ve bana güven duyuyormuş gibi yaparak benden öğüt istedi. Türklerin istedikleri yerleri vermekten çok uzak olduğu konusunda da bana güven verdi. Venedik Cumhuriyeti elçisinin, Cumhuriyet, Babıâli ile yaptığı antlaşmaya son verdiği takdirde Türklerin bir saldırısından korktuğu için Almanya'yı her zaman savaşa sürükleyeceğini; oysa tam tersine, Hollanda Elçisi'nin, İmparator'un, Hollandalılara, gereksinim duyduklarında, yardıma hazır ordular bulundurması için, her ne şekilde olursa olsun yine Almanya'yı bir barışa özendireceğini ona anlattım. Bana öyle geliyor ki onu bu iki kuşkulu kılavuza geri göndermiş oldum, ama hiçbir öğüt vermedim.

Büyükelçiyle son görüşmesinde ateşkesin yenilenmesi koşullarından söz edilmemiş, Yeniçeri Ağası ile Mühürdar onu başlıca beş maddeden oluşan giriş bölümü konusunda sıkıştırmışlar. Şu sırada İmparator'dan koşullar konusunda düşüncesini belirtmeden önce, Alman birliklerinin sözde alışverişleri için nakit olarak büyük miktarda zarar ve ziyan bedeli isteniyor. İmparator'dan yine üç yüzden fazla köy, kasaba ya da küçük kentin, Türklere bağımlı yerler olarak, özellikle de Neuhausel'i, bırakması; Leopoldorf'un da yıkılması isteniyor. Şimdiye kadar Türklerin, Almanların barış konusunda gösterdikleri büyük hazırlıklardan yararlanmak istemeleri de pek olası değil. Ama bu değişebilir. Bununla birlikte, kısa bir süre önce, Karadeniz yoluyla Tuna'ya savaş gereçleri gönderildi, sık sık da gönderiliyor. Büyükelçi, Nitra'ya pek önem vermiyormuş gibi göründü bana. Başkenti Nitra olan kontluk Türklere ait olsaydı, Silezya artık yalnızca Tranchyn kontluğunun içinde bulunacaktı; bu kontlukta da beş yüz atlı bir müfrezeyi durdurabilecek hiçbir yer yoktu.

Büyükelçi bana ciddi, aklı başında biri gibi göründü. Kral'dan derin bir saygıyla söz ediyor. Benden başka görüşmeler de isteyeceğini ve eşimi ziyarete gideceğini söyleyip, büyükelçilerin çıkardıkları güçlük ve Viyana'da hiçbir büyükelçiyi ziyaret etmemiş olan Cebeville Markisi'nin tutumu yüzünden beni

görmeye gelemediği için özür diledi. Görüşmelerimizin Sadrazam'ı kıskandıracağından kuşkulandığını sanıyorum. Oysa ben bu görüşmelerden ondan daha çok yarar sağlayacağımı umuyorum. Bana genel olarak İmparator'un, Majestelerinden beklediği yardımdan söz etti. Ben de ona efendilerimizin bu işi ele alacaklarını, bu konuda hiçbir bilgim olmadığını söyledim; onun da büyük olasılıkla bu konuda bir bilgisi yoktu.

Sizden, Mösyö, şu yazacağım şeyler için pek naçizane özür diliyorum, ama nihayet, belki de bu durumda bunları bilmemenizin gerekmeyeceği kesinlikle olanaksız değil: İmparator'un elçisinin Viyana'da açıkladığına göre, ben değnekle dövülmüşüm; Fransa işlerinden küstahça söz etmiş, büyükelçi de ancak buraya geldikten üç ay sonra, başka büyükelçilerle de görüşerek benimle görüşme çarelerini aramış.

İyice biliyorum ki, Mösyö, zaten Majestelerinin, Türkler İmparator'a saldırdıkları takdirde, İmparator'a yardım etmemek için nedenleri bulunması durumu dışında, ortaya çıkacak bir bozuşmaya bahane olmayı hak etmiyorum. Derin saygılarımla.

Mösyö, çok naçiz ve çok itaatli hizmetkârınız,

Guillaragues

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
11 Ağustos 1682

Haşmetmeap,

Majestelerine 12 Şubat, 8 ve 17 Nisan tarihli mektuplarıyla beni onurlandırarak vermek lütfunda bulundukları yararlı ve gerekli talimatları için naçizane bin şükran borçluyum. Özellikle bana vermeye tenezzül buyurdukları buyruklara ve bilgilere tam olarak uyarak bunlardan elimden geldiğince en iyi şekilde yararlandım. Venedikli dönmeye karşı her zaman Majestelerinin buyurdukları gibi davrandım ve onun, her ne kadar iki taraflı casus olmadığına inanmak için nedenlerim varsa da, iyi niyetine ve ağzının sıkılığına bel bağlamadım. Bana birtakım haberler getirmeye devam ediyor. Bu haberleri başka yollardan da sık sık alıyorum. Bunların tümü bana Sadrazam'ın yola çıkmadan önce beni hoşnut edeceği konusunda güven veriyor. Majestelerinin buyurdukları gibi, Sadrazam'ın düşmanlarının bana yaptıkları tüm teklifleri geri çevirdim; böylece, tüm işler kesin sonuçlara bağlanmış olsa bile, onun, beni Majestelerinin tebaalarına karşı yararsız duruma getirebilecek kişisel kinini üzerime çekme fırsatlarından özenle kaçınmış oldum. Sadaret Kaymakamı, bu yıl 2 Ekim'e rastlayan Türklerin Ramazan Bay-

ramı'nın ertesinde Sultan ile Sadrazam'ın İstanbul'dan ayrılıp yürüyüşe geçmeden önce çadırlarda sekiz gün geçireceklerini ve benim bir çadırda huzura kabul edilebileceğimi bana haber verdirdi.

Bu çadırda Sadrazam ile oldukça eşit düzeyde oturabileceğimi; onun, döndüğünde, beni kendisiyle aynı sedirde huzura kabul etmeye söz verebileceğini, oysa başka büyükelçileri her zaman sedirin alt tarafında huzuruna kabul edeceğini de bildirdi.

Bunca içten olmayan umutlandırmadan, bunca boş yere verilmiş sözden ve tam üç yıl süren karşı çıkmalardan sonra bana önerilen şeyi kabul edemeyeceğimi; Majestelerinin de, büyükelçisine gösterilmesi gereken ayrıcalığın Sadrazam'ın kaprislerine ve ikircil, kuşkulu ya da aleyhte bir yoruma açık olursa, başka ulusların kendilerini avutmak için yaymaktan geri durmayacakları kötü amaçlı söylentilere de bağlı kalmadan, açık ve her zaman için garanti edilmesini kesinlikle istediğini ben de yanıt olarak bildirdim. Sadrazam'ı sıkıştırmak için birçok nedeni ve düşünceyi ekledim. Bu tartışmanın sonuç vermesi beklenebilir.

Majestelerinin İmparator'un elçilerinin övündükleri yardımlarla ilgili olarak bana buyurmuş oldukları her şeyi ihtiyatlı bir şekilde ve yüzüstü bırakmadan ileri sürdüm; bu açıdan Sadrazam'ı umutlandırarak da, Polonya'ya saldırdığı takdirde ters bir şey olacağını ona sezdirdim ve de onu korkuttum.

İmparator'un Büyükelçisi birkaç gün içinde kendisine önemli yanıtlar getirmesi gereken bir kuryeyi bekliyor. Şu sıralarda, barış imzalanması konusunda aldığı kesin buyruktan sonra, kaba bir gösterişle, yalnızca savaştan, kuşatmalardan ve çatışmalardan söz ediyor. Bu söylem değişikliği aldığı yönergelerin de değiştiğinin bir kanıtı değildir. Sadrazam'ın buyruğuyla gönderilmiş olan bu kurye, ateşkes koşullarını görüşmeden önce, Türklerin teklif ettikleri önkoşullar konusunda önemli, belki de kesin haberler getirecektir. Bu önkoşullar başlıca şu üç başlığı içeriyor: Leopoldorf'un yıkılması, üç yüzden fazla kasa-

ba, köy ya da küçük kentin, özellikle de Neuhausel'in, Türklere bağlanmak üzere bırakılması, ayrıca Avusturyalıların on sekiz yıldır yapmış oldukları sözde alışverişler için büyük bir miktara ulaştırılan nakit olarak tazminat ödenmesi.

Sadrazam, Cezayir saldırısı konusunda açıkça kaygılı ve Müslüman olan Fas Kralı'nın Müslümanları yok etmek için Majesteleri ile görüştüğüne inanamıyor. Fransa ile ticaretin yasaklandığı konusunda bir söylenti de dolaşıyor; bu haber tehlike işaretleri veriyor. Her ne kadar korkularına ve çıkarlarına göre, yabancı elçiler tarafından değişik şekillerde ve değişik yollardan sürekli engelleniyorsam da, bu durumlardan yararlanmak için elimden gelen tüm özeni gösteriyorum. Almanlar ve Hollandalılar Majestelerinin İmparator'a büyük bir askeri birlik vereceğini kesin olarak belirtiyorlar. Sağduyudan kesinlikle yoksun olan Venedik Büyükelçisi her gün aykırı girişimlerde bulunuyor ve bu gülünç söylentileri yaydırdıktan sonra ansızın Dalmaçya için korkmayı aklından geçirmiş; dolayısıyla birkaç gündür Venedik Cumhuriyeti'nin Fransa'dan güçlü yardımlar almaktan geri durmayacağını ilan ediyor. İngilizler Sadrazam'a, tüm Avrupa birlikleriyle yeterince uğraşan Majestelerinin İstanbul'da olup bitenleri bir an bile düşünmediğini söyletiyorlar. Bana öyle geliyor ki, Sadrazam Majestelerinin İmparator'a Türklerle aynı zamanda saldıracağını sanıyor. Bakınız, Haşmetmeap, çok değişik şeyler. Bununla birlikte, Sadrazam'ın aklından durmadan art arda böyle şeyler geçiyor, bunlar onun üzülmesine ve sıkıntıya girmesine neden oluyorlar, herkes de bunu fark ediyor. Majestelerinden benim kendi açımdan bu söylentileri ve düşünceleri ortadan kaldırmak için elimden gelen her şeyi yaptığıma inanmak lütfunda bulunmalarını istirham ediyorum.

Macaristan Hoşnutsuzları'nın elçisi dün bana Duvernay-Boucaut'nun iki mektubunu getirdi; bu mektuplardan, Kont Tököli'nin çok özel bir sırdaşının bana bildirmek üzere buyruk aldığı çok önemli işler için birkaç güne kadar buraya geleceğini öğrendim. Elçi bana Tököli'nin kendisine de aynı haberi verdi-

ğini söyledi; iki gün önce Kâhya ile bir görüşme yapmış; Sadrazam'ın bir kuryesi de Budin Paşası'na Macaristan Hoşnutsuzları lehine buyruklar götürmek üzere bugün yola çıkıyormuş. Son mektuplarıma, Haşmetmeap, Almanların ve Venediklilerin piskoposumuza yaptıkları işkence hakkında birkaç satır yazmaktan başka ekleyecek bir şeyim kalmadı. Bunlar tercümanları olan bu ülkenin birkaç kötü niyetli Katoliğini kışkırtmışlar; bu tercümanlar da Sadrazam'a bir dilekçe vermeye karar vermişler. Bu dilekçede çok dürüst biri olan piskopos aleyhine gerçek hiçbir şey bulamadıkları için onun papanın ve Majestelerinin casusu olduğunu bildirmişler. Bu olayı kolayca yatıştıracağımı umuyorum. Bu arada, piskoposu evimde konuk ettim. En büyük suçu, Majestelerinin çok gayretli bir hizmetkârı olmak ve Venedik Büyükelçisi'nin iki kilise hakkındaki kimi savlarına karşı çıkmaktır.

Başlıca işler sonuçlandıktan sonra Majestelerine bilgi sunmak onuruna erişeceğim. Derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin, çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Dün Duvernay-Boucaut'dan mektuplar aldım. Bugün kendisine yazıyorum, Majestelerinin buyurdukları gibi de devam edeceğim. Moskova Dükü'nün öldüğü ve erkek kardeşinin Türklerle yapılmış antlaşmayı gerçekleştirmek istemediği söylentisi dolaşıyor.

Seignelay'e

Fransa Sarayı, Pera
12 Ağustos 1682

Mösyö,

Son Venedik postasından hiç mektubunuz çıkmadı, dolayısıyla sizi uzun bir mektupla tedirgin etmeyeceğim. Sadrazam, Méhemet Lapsy'yi adamakıllı yorduktan sonra, ona Ege Denizi'nde Hıristiyan korsanlara karşı çıkması için bir tür komutanlık verdi. Bu amaçla, Verdelin Şövalyesi'nin her biri yaklaşık yirmi dörtlük toplarla donatılmış iki başka gemiyle birlikte komuta ettiği baş kaldırmış geminin kendisine verileceği vaat edildi. Bir yıldır, otuz sekizlik toplarla donatılmış, çok yakından delinmiş, dar, gövdesinin ve direklerinin odunu zayıf, Tunus'tan gönderilmiş bir gemiye sahip. Babıâli'nin buyruklarını yerine getirmek için, Tunus'ta alıkonulan, kendisine ait iki geminin de serbest bırakılacağını umut ediyor. Böyle bir donatımla, –ki bu konuda kendisinin çok kötü bir düşüncesi var– Sadrazam onun Beyaz Deniz'den sorumlu olmasını istiyor. Verdiği aşırı armağanlar yüzünden iflas edip elinde bir şey kalmamış, birtakım güçlüklerden sonra, geçimini sağlayabilmek, özellikle de İstanbul'dan çıkmak için bu özel görevi kabul etmiş.

İzmir Konsolosu'nun hizmette pek beceriksiz olduğunu,

Mösyö, bilginize sunmak zorundayım. Görevi savsaklamanın ve utanç verici bir sefahatin içine daldı. Yaşı da altmışın üzerinde, durmadan içiyor, bir kızı açıkça metres tuttu, bu kızdan çocukları var; bu gibi düzensizlikler Yakındoğu'da çok zararlı sonuçlar doğuruyor ve yıkıcı hakaretlerle karşılaşmaya yol açıyor. Kendisini birçok kez uyardım. Gerçeği göremiyor ve aldırmazlık içinde. Augustin Dupuy ile kardeş çocuğu; bunu, Mösyö, bilginize sunmanın uygun olduğunu sanıyorum. Adı Henri Dupuy. Her ikisi az bir para karşılığında konsolosluğun sahibi olmuş; ancak bilmediğim nedenlerle, kendilerine paraları iade edilmemiş, ömür boyu buradan yararlanmalarına izin verilmiş. Onlara paralarını ödeyerek satın alacağı konsolosluğu elverişli şekilde kiralayacak akıllı bir adam bulmak kolay olacaktır. Konsolosluğun İzmir'de bulunan, Henri Dupuy'nün yeğeni du Roure adında biri tarafından yönetilmesine karar verilmişti. Du Roure hizmete gönülden pek bağlı ve istenilen nitelikleri taşıyor. Amcası, Kral'ın izniyle konsolosluğun yönetimini ona bırakmaya söz vermişti, ancak metresi ve çocukları bunu engellediler. Mösyö Duquesne konsolostan hiç memnun ayrılmamıştı; adam kesinlikle her türlü hizmeti göremeyecek kadar beceriksiz. Yetmişini geçmiş, zaten zengin Augustin Dupuy Yakındoğu'ya gelmeyecektir. Bu iki mal sahibi de artık işe yarayamaz.

Kral'ın Yakındoğu'ya herhangi bir geminin gelmesini yasakladığı söyleniyor. Bu haberin doğrulanmasını bekliyorum. Cezayir saldırısının Kral'ın askerleri için şan şerefle sonuçlanmasını yürekten diliyorum. Derin saygılarım ve minnet duygularımla.

Mösyö, çok naçiz ve çok itaatli hizmetkârınız,

Guilleragues

Eğer mal sahipleri kendisinden yararlanmak isterlerse, Du Roure'un konsolosluğu yönetebilecek en iyi kişi olduğu konusunda size vicdanım ve şerefimle güven veriyorum.

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
3 Ekim 1682

Haşmetmeap,

Macaristan'da ancak Majestelerine suretlerini göndermek onuruna eriştiğim mektupları yazdım. Kendilerini idare etmek zorunda olduğumu sandığım Hoşnutsuzlar'ın elçileri getirdikleri mektuplara yanıt vermem konusunda beni sıkıştırdılar. Görüşmelerimiz, mümkün olan tüm önlemler alınarak gizli yapıldı. Aynı zamanda görüştüğüm Apafi'nin elçilerinin bu görüşmelerden hiç haberleri olmadı; Kont Caprara da Almanya Elçisi'nin gelişinde kendisine, İmparatorluk'un çıkarlarına ilgi göstermediğimi kesinlikle belirterek bildirmiş olduğu aleyhimde kanıları dinlediği için birçok kez özür diledi. Ben de kendi açımdan birtakım şikâyetlerde bulundum; bunlar da ona biraz güven vermiş oldu. Konuşmaları saygısızca olan bir tercüman artık onun başlıca işlerinde kullanılmıyor. Hakkında kendisine iyi şeyler söylediğim başka bir tercümandan yararlanıyor. Almanya Elçisi ve Caprara açıkça kavga ettikten sonra, birbirlerinin aleyhine yazılı açıklamalar yaptılar ve pek az görüşüyorlar.

Yaklaşık dört ay önce İmparator'un büyükelçisi Babıâli'nin izniyle Viyana'ya bir kurye gönderdi; kurye geri dönme-

di. Sadrazam, öfkelenerek, ona efendisinin niyetlerini bilmediği halde ne yapmaya geldiğini sordurmuş. Bununla birlikte Caprara açıkça son derece kaygılı olduğunu belirtmiş, iki gün önce Venedik postasıyla gelen eski tarihli bir mektup alınca da hemen çok büyük bir umutsuzluğa kapılmış; bu da gizlelenemeyecek, hem uygunsuz hem de gereksiz taşkınlıklara kadar vardı. Birçok hizmetçinin gözü önünde sergilenen bu aşırı öfkenin nedenlerini ve konusunu birkaç gün içinde öğreneceğim. Viyana'da büyükelçinin düşüncelerine kendi düşüncelerinden daha çok önem verildiğini öğrenmiş olması ya da belki de barışla ilgili görüşmeler sınırlarda katılımı olmaksızın yapıldığından, İmparatorluk ordularının generallerinin, Türklerin ve Hoşnutsuzların birtakım yerleri ele geçirmelerine karşı çıkmama buyruğu almış bulunmaları olanaksız değil. Bu buyruğun amacı, bu yerleri bu durumda pek özel bir antlaşmayla vermenin utancını azaltmaktır. İmparator'un düşmanları, kısa zamanda Kosice, Filek, Butnok ve Honad'ı ele geçirdikten sonra, Viyana Harp Meclisi'nin barışçı ve uygun niyetlerini tam olarak desteklediler. Yukarı Macaristan'ın başkenti olan Kosice ve kalesi Flandra'da ya da Almanya'da Majestelerinin orduları tarafından kuşatılmak onuruna, Haşmetmeap, elbette erişemezler, ama bu ordular bu ülkede çok önemliler.

Kentte bulunan çok sayıda Protestan açıkça, aynı mezhepten Tököli'nin çıkarlarına bağlı kalacak; bu da ona silahlara egemen ve alışık insanların oturdukları Abiwar Kontluğu'nu sağlıyor.

Filek, birçok yoksul Macar soylusunun dinlenme yeriydi ve bunlar dolaşmalarıyla Hoşnutsuzlar'ı, özellikle de Agria, Nogrod, Budin ve Peçevi kalelerini tedirgin ediyorlardı. Kosice'nin güneyindeki Butnok, Hoşnutsuzlar'ı kendilerine bol bol yiyecek sağlayan verimli bir kırsal alana sahip kılıyordu; Honad kalesi ise onlara karşı kışkırtılmıştı.

Tököli Türklerin yerle bir ettirdikleri Filek'in yıkılmasına boşuna karşı çıktı, ama Krakov tarafında Polonya sınırına uzak

olmadığı için, bu kalenin tümüyle yok edilmiş olmasında yarar vardır. Sadrazam, Macaristan'ın bir bölümünü vergi karşılığında Tököli'nin egemenliğine bırakmaya hazır olabilir; bu da belki o sözde barış antlaşması için bir engel oluşturacaktır; bu konuda kesin şeyler yazmak çok güç.

Sultan ve Sadrazam bu ayın dokuzunda kamp kurmak üzere yola çıkıp çadırlarda on iki ya da on beş gün geçirdikten sonra Edirne'ye gidecekler; Edirne'den Babıâli'nin gerçek niyetleri hakkında haberler alacağımı umut ediyorum. Babıâli şimdiye kadar hiç bunca hazırlık yapmadığı gibi bunca orduya güven vermek için buyruklar da çıkarmadı. İki gündür dolaşan söylentilerin gerçek olup olmadığını, Sadrazam'ın İmparator'la barış antlaşması imzalaması ve Transilvanya'ya saldırıp şu sırada Venediklilerin elinde bulunan, vaktiyle de Türklerin elinde olmuş, Dalmaçya'nın o çok güzel kalesi Kilis'i kuşatmaya ilişkin alacağı kararını Majestelerine on beş gün sonra yola çıkacak iki yelkenliyle ulaştırabileceğimi umuyorum.

Sadrazam'ın yola çıkmadan önce beni huzura kabul edeceği konusunda bana çoğu zaman güven verildi, kısa süredir de yine böyle bir güven veriliyor. Onu bu hakkımı teslim etmeye zorlaması gereken her şeyi kendisine söylettim, birkaç gün içinde bu konuda aydınlatılmış olacağım. Türklerin büyük bir kaygı duydukları Cezayir saldırısı konusunda, Haşmetmeap, hiçbir haber almadım. Majestelerinin bana yapmamı buyurmakla onur verdikleri şeyi Mösyö Duquesne Çanakkale Boğazı'na geldiğinde aynen yapacağım. Şimdiki zamanın önemi hakkında buyruklarını alacak kadar mutlu olmuş olsaydım, hiçbir sakınca, hiçbir düşünce beni bir kusur işlemek zorunda bırakmazdı ki bu da bir itaatsizlik suçu olur, bundan dolayı özür dilemek cesaretini gösteremezdim; zaten böyle bir şey yapamam. Monsenyör'ün seçimiyle ilgili söylentiden hiçbir sonuç çıkmadı.

Suretleriyle birlikte almak onuruna erişmiş olduğum 27 Mayıs, 20 Haziran ve 1 Temmuz tarihli üç mektuba verdiğim yanıta, Haşmetmeap, ekleyecek bir şeyim yok. Yalnızca Majes-

telerinden bu mektubu bitirmeden önce, Monsenyör Bourgogne Dükü'nün mutlu doğumuyla ilgili büyük haberin bana vermiş olduğu büyük sevinci belirtmeme izin vermelerini Majestelerinden istirham ediyorum. Kiliselerde, bu ülkede mümkün olan tüm görkemle ayinler düzenleyerek Tanrı'ya şükrettik, ayrıca halka açık ve de özel dualarla Monsenyör'ün yaşaması ve Majestelerine benzemesi için Tanrı'dan yardım diledik. İyi niyetli olmam gerçek ateşli çabamı ve bağlılığımı tanıtlayamayacağına göre, tutumumda kendilerinin hoşuna gitmemiş olabilecek her şeyden ötürü bu prensin doğumu vesilesiyle Majestelerinden beni bağışlamalarını istirham ediyorum. Derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
19 Ekim 1682

Haşmetmeap,

Sultan yola çıktı, Sadrazam da bugün hareket ediyor. Ne Cezayir saldırısının başarısı ne de Majestelerinin gemilerinin yaklaşmaları hakkında bir şey öğrenebildim. Bu haberleri umutla, Sadrazam'ı da kaygıyla bekliyordum. Bu kaygı onu, 11 Ağustos tarihli mektubumla Majestelerine bildirmek onuruna eriştiğim bir tartışmaya teşvik etmişti. Daha sonra, iyi öngörmüş olduğum gibi, Fransız Büyükelçisi'ni her zaman sedirsiz bir odada, başka büyükelçileri de sedirin alt tarafında kabul etmek sözünün yalnızca kaba bir aldatmaca olduğunu anladım; çünkü Kâhya, bu iki öneriyle ilgili belirli bilgiler almak istediğimde, bu konu hakkında elinde hiçbir buyruk olmadığını, bu önerilerin Sadrazam tarafından olumlu bir şekilde ele alınacağını ummuş olduğunu, ancak uygulamaya konulmaları için boşuna birçok neden ileri sürdüğünü tercümanlarıma söylemiş.

Bana öyle geldi ki, Haşmetmeap, çadır altında huzura kabul edilme, bu temel koşullar olmaksızın, Majestelerinin tebaaları için ne bir onur ne de bir üstünlük konusuydu; daha sonra, Sadrazam ile haleflerine her zaman için bu sahipliği benim-

seterek, beni olduğu gibi haleflerimi de zorunlu tartışmalara özendirecekti; zaten, başka büyükelçilerin değeri düşük armağanlarla böyle bir huzura kabul edilmeyi elde ettikleri kesin.

Majestelerinin gemilerinin Çanakkale Boğazı'na doğru gelişinin doğuracağı sonuçlara göre elimden geldiğince en iyi şekilde önlemler alacağım. Belki, o zaman, Sultan'dan, Sadrazam'ın rızasıyla, Edirne'de huzura kabul edilmeyi istemek uygun olacaktır; bu da, daha önce hiç uygulanmadığı için, onun belki de hiç farkına varamayacağı, ama huzura kabul edilmemden sonraya bırakılmış, ancak benim gemiyle gitmem konusunda ısrar etmeden, savaş gemilerinin ivedi dönüşünün nedeni ve bedeli olarak verilmiş sayılacak buyrukları ticaretin lehine çıkarttırmış olması koşuluyla, kuşkusuz yararlı bir yücelik ve küçümsemeyi belirtecektir.

Sadrazam'ın Edirne'deki odasında kibar bir huzura kabul edilme şekli yok; zaten yola çıkışından önce bana vermek istemediği olumlu sözleri verirse, Majestelerinin gemileri bu denizlere gelmeseler de, bu konuda bazı önerilerde bulunmak için karar almaya kalkışabilirdim. Bunları bir süre bekledikten sonra, haklarında da hiçbir haber alamazsam tüm konsolosların ve yurttaşların benden büyük ısrarlarla istedikleri ivedilikleri rica etmek üzere bir tercüman göndereceğim. Bununla birlikte, değişikliklerin olması ya da uygun koşulların ortaya çıkması olanaklıdır; bunların sonucunda meydana gelecek bir huzura kabul edilmeme de beni yararı dokunmayacak bir duruma getirecektir.

Burada, Majestelerine, Haşmetmeap, izinlerine sığınarak, şunu belirtmek istiyorum: Bana öyle geliyor ki eğer Sadrazam'ın sınıra gidişine kadar işlerin durumuyla, dinle, ulusun şanı şerefiyle ve ticaretle ilgili birçok neden yüzünden kalmam zorunluysa, yerime geçici olarak elçi gönderilmesi önerisi ertelenmelidir. Majestelerinin yanında olmak ve Majestelerine başka yerde de daha büyük başarıyla hizmet etmek gibi değerli bir onur duygusu ve beni daha önce hiç bu kadar duyarlı kılamayan birtakım başka yönelimler zihnimi meşgul ediyor, gerçeği göremez bir duruma düşürmeden de koltuğumu kabartıyorlar.

Bu durumda görevime sıkıca bağlanmak için, bunlarla, çok zahmetli ve acı verici bir özveride bulunmuş oluyorum. Bu görev duygusu da beni, Majestelerine, sahip olduğum bilgilerin ışığında gördüğüm şeyleri yazmaya özendiriyor. Gayri memnun görünmemeye ve Almanlarla başka devletlerin hakkında büyük söylentiler yaydıkları Sultan'ın, Majestelerinin kendisinden öç alacağı konusundaiçinde hiçbir korku bırakmamaya özellikle dikkat ediyorum. Majestelerinin sonsuz gücünü tanıtan tehditler ve çok içten güvencelerle Babıâli'ye düşmanca hareketlere girişmekle ilgili herhangi bir tasarı olduğunu sezdirmeden ve niyetlerini değiştirebilecek kuşkular uyandırmadan, bu imparatorlukta büyük karışıklıklara neden olmanın kolaylıkları arasında orta bir yer bulduğumu sandığımı Majestelerine söylemek cesaretini gösteriyorum.

Öyle görünüyor ki, Caprara bir süredir ilk tekliflerine yeni istekler, çok büyük miktarda para ve geniş yerler bırakma gibi şeyler ekliyorsa da, her şey İmparator'a karşı savaşa hazır. Haziran sonunda Sultan'ın izniyle göndermiş olduğu kurye, sonunda altı gün önce geldi. Bir tepenin dibinde bir ırmak boyunca kurulmuş bir kampta, çadırları devirip develerin, Türklerin ve atların boğulmasına neden olan çok şiddetli bir yağmur her türlü iletişimi engellediğinden, kuryenin getirdiği buyruklar hakkında hiçbir şey öğrenemedim. Birtakım kesin bilgiler alacağımı umuyorum; bunlardan, kısa bir süre içinde yola çıkaracağım, ancak Majestelerinin gemilerinin gelişiyle ilgili haberler almak için beklettiğim bir yelkenliyle Majestelerini haberdar etmekten geri durmayacağım. Bu gemileri, Haşmetmeap, kasımın ilk beş ya da altıncı günlerinden sonra artık beklemeyeceğim.

Tököli'nin elçisi Zyncy, İmparator'un kuryesiyle aynı günde geldi. Beni görmeye geleceğini ve Sultan'ın birçok kontluğun egemen prensi olarak tanınmış bulunan efendisine göndermiş olduğu kılıç, tuğ, topuz ve bağlı egemenliğin birkaç başka belirtisi için Sadrazam'a teşekkür etmek üzere buyruk aldığını bana bildirtti. Babıâli'ye gelmek üzere hazırlanmış olan Neme-

zany'nin Majestelerinin yardımlarını rica etmek için Fransa'ya gideceğini ve yola çıktığında, her ne kadar generaller Caprara ve Strasoldo, Hoşnutsuzlar'ın ordularından üç fersah ötede ordugâh kurmuş bulunmakta iseler de, Avusturyalıların hiçbir tepki göstermediklerini Zyncy sözlerine eklemiş. Zyncy'nin, sayıları konusunda kesinlikle belirttiği her şey doğru ise, Tököli, Vauban'ın* öğrencisi bir mühendisle, ateşkes yenilense, Macaristan'ın bazı yerleri kolayca berkitilecek kadar uygun bir durumda olsalar da, Viyana Harp Meclisi'ni çok yoracaktır. Elçi, Tököli'nin her zaman uzlaşacağını umut ediyor; onun bu uzlaşmanın yollarını aradığından emin. Adam hırslı, ama ihtiyatsız. Türkleri pek küçümsüyor, onlara karşı çok büyük kin besliyor; yardım da görmediği için, Babıâli'ye ve Viyana'ya bağlı kalmaksızın durumunu koruma tasarısını gerçekleştirmesi olanaksız. Dolayısıyla, güçlü bir koruma olmaksızın, Viyana elçilerinin tehlikeli sözlerine güvenmeye ve uzun yorgunluklardan sonra evliliğinin sağladığı büyük avantajlarından yararlanmaya kalkışabilir. O zaman, iyi bir mühendisten çok, denge öğelerine gereksinimi olacak. Elçisiyle bu konuda konuşacağım.

Bir Moskova Büyükelçisi, sonuncusu Moskova tarafından onaylanmadığı için, Babıâli ile yeni bir antlaşma yapmak üzere sınıra gitmiş. Kendilerine sık sık yazmama karşın, bir süredir ne Vitry Markisi'nden ne de Duvernay-Boucaut'dan haber alıyorum. Polonya Büyükelçisi'ne çok az bilgi ulaşıyor. Dört aydır hiçbir haber alamamış. Kendisiyle ilgili olarak ona sık sık haber veriyorum. Polonya, Majestelerinin, büyük Polonya'nın soylularının büyük bir bölümü gibi, efendisinden çok, Cumhuriyet'e bağlı elçisini pek az gayretli bir hizmetkârı olarak gördüğünü kolayca anlıyorum.

Bana sadık gibi görünen, sadık olmasında da çıkarı bulunan, Sakız Adası'nda ve Zeyde'de iyi hizmetler görmüş bir ada-

* Sébastien Le Prestre de Vauban (1633-1707): Ünlü Fransız mareşali ve mühendis. (ç.n.)

mı Edirne'ye göndereceğim. Venedikli dönmenin annesiyle Kandiya'da evlenmiş; dönme o sırada lağımcı askerlerin komutanı imiş. Onun sayesinde ve başka birçok gizli yoldan Babıâli'de karara bağlanacak savaş projelerinin ve görüşülecek işlerin özelliklerini öğreneceğimi umuyorum.

İmparator'un bir elçisinin Edirne'ye gitme buyruğunu almış olarak sınırda bulunduğu söylentisi dünden bu yana dolaşıyor. İvedilikle gönderilmiş bu elçilerin çokluğu Babıâli'nin yararlanacağı bir korku ve telaşı, barışı güçleştirecek bir barış tutkusunu belirtiyor. Aldığım kısa bir mektuptan, Sadrazam'ın, yola çıkmadan önce, Györ'ü (Yanık) kuşatmaya kararlı olduğunu, burasını, Fransız usulü savunulursa o kötü ordularıyla ele geçiremeyeceğini, ancak Avusturyalıların da müstahkem mevkilerin savunmasında Türklerin kuşatmalarda gösterdiklerinden hiç de daha iyi varlık gösteremediklerini söylemiş.

Polonya Büyükelçisi, Apafi'den burada bir miktar para ve eşya alınmış olmasından kaygılı; Sadrazam her zaman onun elinden her şeyini almaya kararlı gibi göründüğünden, Polonyalılardan birtakım isteklerde bulunmak için bu sığınmanın bahane yapılmasından korkuyor. Transilvanya Elçisi de, Budin Paşası'na fazla güvenmiş olan efendisinin tutuklandığı söylentisi dolaştığından, daha büyük telaş ve korku içinde. Bu haber kesinleşmiş değil. Derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
14 Ocak 1683

Haşmetmeap,

Almanya Büyükelçisi bir süre Edirne'de kaldıktan sonra, Sadrazam'ın huzuruna kabul edildi, Yeniçeri Ağası ile de bir görüşme yaptı. Sadrazam ondan Majestelerine bildirmek onuruna eriştiğim hazırlıklar konusunda olumlu bir yanıt istemiş. Büyükelçi, efendisinin buna karar veremeyeceğini, ancak Babıâli'yi tümüyle hoşnut kılmaya bayağı hazır olduklarını ve Sadrazam'a, ondan kabul edilebilir olan koşulları düşünmesini rica ederek, olanaksız olmayan her şeyi kolayca bulabileceğini bildirmiş. Sadrazam da büyükelçinin sözünü kesmiş, onu Viyana'yı bu yıl kuşatmakla tehdit etmiş ve Yeniçeri Ağası'na göndermiş. Yeniçeri Ağası ile görüşme de aşağı yukarı huzurda görüşülenlerin tekrarı olmuş. Bu ayrıntıyı tam olarak öğrendim, bundan böyle olup bitecekler hakkında da bilgi sahibi olacağımı umuyorum. İmparator'un yeniden Tököli'yi aradığı bana kesin olarak bildirildi. Almanlar herhangi bir harekette bulunmadılar. En önemli ve en gözde müstahkem mevkileri Amboise ve Loches şatolarından daha iyi donatılmış değil. Her zaman barışı istiyorlar, barışı umuyorlar. Mevsim ilerliyor. Nisan ayına kadar kendilerine ka-

lan az zamanı hazırlanmak için kullanmazlarsa kendilerinden istenen şeylerin en büyük bölümünü vermek zorunda kalacaklar ya da Macaristan'ı kaybedecekler. Türkler her yandan çok berbat, ama çok kalabalık ordular topluyorlar, birçok paşa da silah kullanacak durumda olanları zorla götürmek için kesin buyruklar almış. Moskova Elçisi sınır konusunda istediklerinin bir bölümünü elde etti ve hoşnut olarak geri gönderildi.

Venedik Büyükelçisi iki gün önce Kaymakam tarafından adamakıllı tehdit edilmiş. Bununla birlikte birkaç Türk'ü öldürmüş olan Karadağlılarla ilgili sorunu büyük bir para karşılığında çözeceği ve korkulduğu gibi Babiâli'nin bunları Clissa Cumhuriyeti'nden istemeyeceği olanaklı görünüyor. Sadrazam'ın ricası üzerine Malta'da özgürlüğüne kavuşturduğum elli yaşlı tutsak İzmir'e geldi; bunu bahane ederek becerikli ve cesur bir tercüman olan Fontaine'i birkaç gün içinde Edirne'ye göndereceğim. Bu niyetimden 19 Ekim tarihli mektubumda söz etmek onuruna erişmiştim. Fontaine'e huzura kabul konusunda bir öneride bulunulması olanaksız değil. Bununla birlikte, Limanlar (İzmir, Halep, Sayda, Kıbrıs) için gerekli buyrukları isteyecek ve bana Sadrazam'ın düşünceleri hakkında bilgi verecek. Venedik yoluyla bu ayın on ikisinde aldığım, Majestelerinin 5 Kasım tarihli mektuplarıyla lütfedip bana buyurdukları her şeyi daha önce yerine getirdiğim gibi, bu tercümanı, Polonya'nın çıkarları konusunu Sadrazam'ın kulağına usulca sokmakla görevlendirdim. Majestelerine bundan ötürü derin tevazuumla bin şükran borçluyum; aynı derecede derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
4 Şubat 1683

Haşmetmeap,

Buradan 15 Ocak'ta hareket eden, 17 Ocak'ta da İstanbul'dan görünen Prens Adaları'ndan yola çıkan bir gemi, Majestelerinin 5 Kasım'da göndermiş oldukları mektuba cevaben Majestelerine yazmak onuruna eriştiğim son mektubu Fransa'ya götürdü. Birkaç gün sonra Majestelerinden, beni onurlandırdıkları, ancak bana yeni bir buyruk vermedikleri 30 Eylül tarihli bir başka mektup aldım. Bu mektubu aldığımı bildirdikten sonra, Majestelerinin İngiltere'ye ve Frankfurt'a, neredeyse güçleri kadar büyük ve hayran olunası bir ölçülülükle beyan ettirmiş oldukları şeyi öğrenince duyduğum sonsuz sevinci Majestelerine belirtmekten kendimi alamıyorum. Bu müthiş beyanın Almanların, İmparator'un Majestelerini tam olarak hoşnut kıldığı konusunda yaydıkları habere bir tür gerçeklik kazandırdığı olasıdır.

Büyükelçi Caprara, Viyana'dan aralık sonunda gönderilen, ancak Edirne'ye 14 Ocak'ta varan bir kuryenin kendisine getirdiği yeni buyruklar hakkında açıklamada bulunmak üzere bir görüşme istemiş. Bu görüşme isteği şimdiye kadar kabul edilmedi. Ateşkesin imzalanması konusunda umudunu yitirmiyor. Bununla birlikte, Sadrazam onu küçümsüyor, kurye göndermesine

izin vermiyor, yola çıkmanın simgesi olan atkuyruğu taktırıyor, Sultan'ın Tuna Nehri üzerinde gezinebilmesi için kayıklar yapmak üzere Belgrad'a dülgerler gönderiyor, yola çıkmak üzere de her şeyin 4 Nisan'da hazır olmasını buyuruyor ve sınıra doğru birtakım askeri birlikleri durmadan yürüyüşe çıkartıyor.

İmparator'un, bile bile kendisini içine düşürdüğü güç durumda, Tököli'yi Babıâli ile yapacağı antlaşma konusunda arabulucu olmakla görevlendirmiş. Bu haberin doğru olup olmadığını bilmiyorum, ama Tököli'nin bu öneriyi kabul ettiğine inanmam için bir nedenim var. Ondan aldığım mektuplardan birini yanıtımla birlikte Majestelerine gönderiyorum. Yanıtımda Majestelerinin bana buyurmuş oldukları önlemleri tümüyle dikkate aldım. Tököli'nin bana göndermiş olduğu bir mektubu da yolluyorum. Bu mektubun gideceği yere varmasını tehlikeye sokmamak için çare bulmayı çok isterdim, ama en güvenli gibi görünen Venedik postası yolunu kullanmak zorundayım. Hem zaten bu limanda bulunan ticaret gemisi en erken bir ay sonra hareket edebilecek.

Venedik Büyükelçisi beş kez Kaymakam'la görüştükten sonra üç yüz bin ekü için söz verdi ve kimi Karadağlı köylülerin yörelerindeki Türklerle giriştiği kavganın neden olduğu zarar ziyanı ödemeyi üstlendi. Üç gün içinde büyükelçinin bu önerisi üzerine Sadrazam'ın vereceği buyrukları getirecek olan bir kurye bekleniyor; bu öneri belki ne Sadrazam'ı ne de büyükelçisinin çılgınca tutumundan hoşnut kalan Cumhuriyet'i hoşnut kılacak. Şimdiye kadar hastalığı nedeniyle gönderemediğim tercüman Fontaine'i birkaç gün içinde Edirne'ye göndereceğim. Sadrazam'la arası çok iyi olan Venedikli dönmeden haftada iki gün bilgi alıyorum. Derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Seignelay'e

Fransız Sarayı, Pera
17 Mayıs 1683

Mösyö,

İzmir ve il Miglio konsolosluklarıyla ilgili olarak Mösyö Colbert'den hiç buyruk almadım; buyruklarını göndermekle beni onurlandırdıkları takdirde, bunları özenle uygulayacağım.

Portekiz gemilerine ilişkin aldığım tüm tehditler konusunda artık sizi yormayacağım. Bu gemiler Türk kadırgalarını çok korkuttular, ama Kaptanpaşa yola çıkmaya pek karar veremiyor ve çıkışını her gün erteliyor.

Bir Türk bu adanın Fabre adında çok önemli bir Fransız tacirinin evine girip kasayı zorluyor, ama tacir hırsızı yakalıyor ve onu, yediği büyük bir hançer darbesiyle yaralanmış olsa da, ancak birileri yardımına geldikten sonra bırakıyor. Hırsız, Türk yasası hükümlerine göre adalete teslim ediliyor; ancak üç yıl kürek cezasına mahkûm edilmesi gerekiyor. Sadrazam'a adıma şikâyette bulunması için Belgrad'a bir tercüman yollayabileceğimi ve Fransız tacirler, suçlular ibret olsun diye açıkça ve ağır şekilde cezalandırılmadan, öldürülebilir ya da malları çalınabilir durumda olduklarına göre, Fransız gemilerini Marsilya'ya yük almadan geri çevirebileceğimi ve artık buraya bu gemilerin

gönderilmemesini bildireceğimi Kaymakam'a söylettim. Uzun tartışmalardan ve kadıların karşı koymalarından sonra Kaymakam, özellikle de hiçbir şey alıp götürmediği, tacir de ölmediği için, Türk hırsızın cezalandırılmak istenmediğini görerek, kendi yetkisini kullanıp adamı tacirin kapısının önünde asılmaya mahkûm etti, ölüsü burada üç gün halka gösterildi; suç ortağı olmasından adamakıllı kuşkulanılan bir Rus uşak da ömür boyu kürek cezasına çarptırıldı. Elimden gelen her şeyi yaptım, tüm bunlar Mortemart Dükü Hazretleri'ne armağan olsun.

Birkaç Alman taciri İmparator'un elçilerinin buyruğuyla İngiltere'nin koruması altına girdi. Verdiğim son yanıtlardan bu yana artık ipekle ilgili gümrük vergisinden söz edilmiyor. Marsilya tacir topluluğu Sakız sorunu dolayısıyla verilen armağan için büyük miktarda para ödedi, ama hiç olmazsa şimdiye kadar teselli bulmakta haklı; eğer Fransızlar, İngilizler ve Hollandalılar oranında ödeme yapmışlarsa da elli beş bin kuruştan fazla vermişlerdir. Bu limanda, dört gün sonra yelken açmaya hazır olacak ve bu yıl sayısı otuz dördü bulacak kadırgaların yola çıkışına kadar alıkonulurlarsa, ancak geceleyin hareket edecek iki yelkenli bulunuyor. Gelecek ayın on beşine doğru, küçük bir gemi göndereceğim. En derin saygılarımla.

Mösyö, çok naçiz ve çok itaatli hizmetkârınız,

Guilleragues

Fransız savaş gemileri komutanı. (ç.n.)

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
29 Mayıs 1683

Haşmetmeap,

Hüseyin Ağa ile bir görüşme yaptım; bu, daha çok vaatle ve daha az tehditle, ilk görüşmemizin tekrarı oldu. Eğer yapabilirsem, Portekiz gemilerinin Bouches'tan ve komşu adalardan, kadırgalarla karşılaşmamak için uzaklaşmalarını sağlamamı ısrarla rica etti ve az kalsın benden bu ayın 21'inde Muhammed'in kendisini koruyacağına şöyle böyle güvenerek yola çıkan Osmanlı ordusu için bu konuda izin isteyecekti. Görüşmemiz Fransız büyükelçilerine, Majesteleri adına istediğim tüm ayrıcalıkları tanıyacaklarına ilişkin alınmış olumlu karar konusunda bana verdiği yeni güvenle sona erdi; yeter ki, Haşmetmeap, bu niyetin gerçekleşmesini engelleyen bir savaş olmasın.

Kaymakam geçenlerde tercüman Fontaine'i çağırtıp ona Fransa'da altmış büyük geminin ve elli kadırganın Yakındoğu'ya gelmek üzere silahlandırıldığının gerçek olup olmadığını sormuş ve daha büyük düşmanları İstanbul'a yaklaşırken, düşmanlarını çok uzakta aramaya kalkışan Sultan'a ve Sadrazam'a özel ulakla hemen bildirmek üzere gerçeği söylemesini buyurmuş. Fontaine bundan haberi olmadığını ve böyle bir şey oldu-

ğunu da sanmadığını, ancak yabancıların bir bölümünün korkudan ya da kıskançlıktan çoğu zaman yalan söylentiler yaydığını bildirmiş. Kendisinden derhal bunu bana sorması istenmiş. Bu haberin asılsız olduğu konusunda güven verdiğimi, Majestelerinin, gemilerinden ve kadırgalarından iki filoya, Cezayirlilerin küstahlığını cezalandırmak üzere Cezayir önünde demir atmalarını buyurduklarını, ancak Sadrazam'a bu silahlanmanın bu denizlere yönelik olmadığını bildirebileceğini Kaymakam'a iletmesi için Fontaine'i geri gönderdim. Aynı şeyleri Hüseyin Ağa'ya da yazdım. Hüseyin Ağa Edirne'ye Sultan'ın annesinin yanına döndü, oradan Sadrazam'a tüm bu haberleri vermiş.

Dün buraya birkaç iki direkli yelkenliyle gelenler çok sayıda gemi ve kadırga gördüklerini sanmış, içlerinden en iyi bilgi sahibi olanlar da yüz elli yelkenli olduğunu söylemişler. Bu yalan haber inanılmaz bir korku ve telaşa yol açtı.

Sadrazam'ın ayın yirmi ikisinde Budin'e doğru yürüyüşe geçmek üzere yola çıkması gerekiyordu. Atları otlamaya bırakmak için pek az gün ayırdı. Olası tüm çabukluğu gösteriyor ve Budin'den 25 Haziran'a doğru hareket edeceğini ileri sürüyor. İmparator'un yeni bir elçisinin önerilerde bulunmak üzere Budin'e gideceği yazıldı. Bu imparatorluğun en uzak yerlerindeki ordular art arda gelip her günü burada geçiriyorlar. Sadrazam son çabasını gösteriyor ve yoksulluğun, yoksunluğun, yorgunluğun, uzun yürüyüşlerin, hastalığın, karışıklığın ve subay eksikliğinin bunca uzak yerden toplanmış bu yığını yok etmemesi neredeyse olanaksız. Sadrazam'ın, tüm gücüyle ancak temmuzun ilk günlerinde başlayabileceği bir savaş için o kadar çok hazırlık yapmış olduğu da açıkça ortada değil.

Yüksek izninize sığınarak, Haşmetmeap, Fontaine'in cesaretle, zekice ve sevgiyle hizmet ettiğini Majestelerine belirtiyorum; İmparator bu niteliklerden hiçbirine sahip olmayan tercümanına soyluluk verdi. Haşmetmeap, bu konuda her bakımdan benzersiz örnekler veren Majestelerine örnek önermekten Tanrı beni korusun, ama çeşitli devletlerin tercümanları arasında

kıskançlık vardır ve zaten, bunlar Sultan'ın tebaası olduklarından, cesurca konuştuklarında ya da hatta hiç günahları da yokken, hayatlarını ve mallarını mülklerini kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıyadırlar; bu nedenlerle, bendenize göre, Fontaine'in, hizmet tutkusunu sürdürmesi için, Majestelerinin ona soyluluk vermek ve onu bir madalya ile birlikte bir altın zincirle ödüllendirmek lütfunda bulunmalarının uygun, hatta zorunlu olacağını Majestelerine çok naçizane arz ediyorum. Kendisine böyle iki lütufta bulunulmasını çok naçizane istemekte acele ediyorum. Tüm işlerde ondan başka birini kullanmak olanaksız. Aynı zamanda Majestelerine kendimle ilgili bir dilekçe sunmak cesaretini gösteriyorum. Majestelerinin bu konudaki buyruklarını boyun eğerek bekliyorum. Derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Colbert de Croissy'ye

Fransız Sarayı, Pera
8 Haziran 1683

Mösyö,

Belgrad'dan bana yazıldığına göre Caprara burada İmparator'un Polonya ile bir Birlik anlaşması imzalamış olduğunu ilan etmiş; anlaşmanın, başlıca maddelerine göre, daha önce her iki tarafça Hıristiyan prenslerle imzalanmış bağlaşmalarla ilgili hiçbir sonucu, hiçbir bağlantısı olmayacak ve yalnızca Türkleri ilgilendirecek. Polonya'nın Macaristan'da kırk bin, Silezya da sekiz bin asker bulundurması gerekiyor. İmparator altmış bin askeri harekete geçirmeyi taahhüt etmiş. Karşılıklı savlar sona erecek, Birlik her zaman savunma amaçlı, İmparatorluk yanlıları ile Polonyalıların Sultan'ın daha önce kendilerinden almış olduğu kentleri ve köyleri geri almasına kadar da saldırı amaçlı olacak.

Moskovalıların da Birlik'e bir katılma umudu olduğu ayrıca söyleniyor. Eğer bu anlaşma gerçekse, Sadrazam ateşkesin yenilenmesiyle ilgili önerileri belki dinleyebilecek; ancak öyle görünüyor ki İmparator tarafından bu amaçla istenmiş olan bu sözde katılıma karşın, ateşkesi gerçekleştirmesine izin verilmeyecek. Sadrazam, ordularını sanıldığından daha büyük çabayla

ya da ivedilikle ilerletiyor.

Size yazmak onuruna eriştiğim 29 Mayıs tarihli mektubumu aynı tarihte yola çıkan bir yelkenliyle göndermiştim; bundan sonraki mektubumu sekiz gün sonra yine bir gemiyle göndererek yeniden bu onura erişeceğim. Venedik postasının ancak bir ay sonra gelmesi bekleniyor. Uzun süredir geldiği yok. Bir Fransız gemisinin sekiz gün önce İzmir açıklarına geldiği söyleniyor. Eğer bu haber doğruysa, Kral'ın ve sizlerin uzun süredir yoksun kaldığım buyruklarını almak onuruna erişeceğimi umuyorum. Bana inanmakla beni onurlandırmanızı istirham ediyorum; derin saygılarımla.

Mösyö,
Çok naçiz ve çok itaatli hizmetkârınız,

Guilleragues

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera,
14 Haziran 1683

Haşmetmeap,

Belgrad'dan aldığım bir mektuptan öğrendiğime göre Caprara burada İmparator'la Polonya Kralı'nın bir Birlik anlaşması imzaladığını ilan etmiş. Birkaç gün önce bir mektup daha aldım; bu mektupta da bana Budin'den yola çıkan –ki sanıyorum şimdi buraya ulaşmıştır– Sadrazam'ın çevresinden, onun ordularının büyük bir bölümüyle doğrudan doğruya Drava ile Mur'un birleştiği Zerin Kalesi'ne yürüyeceği ve Steiermark sınırı boyunca geçerek Viyana'da kamp kurmaya gideceği söylentisinin yayıldığı bana bildirildi. Eğer Birlik haberi doğruysa, Polonyalılar da, Sadrazam'ın niyetine beraber karşı koymak üzere İmparatorluk yanlılarına katılırlarsa, Silezya, Moravya ve Avusturya'dan geçerek buralarını itaatsiz, ücretsiz, tayınsız orduların her zaman yaptıkları gibi, yakıp yıkacaklardır. Sadrazam'ın üç kolordu oluşturmaya karar verdiği kesin olarak bildirildi; kendisinin komuta edeceği kolordu seksen bin, bir başkası kırk bin, bir başkası da yirmi bin askerden oluşacakmış.

Acınacak durumda, silahsız, komutansız, disiplinsiz birkaç birliğin geçtiğini gördüm. Büyük bir bölümünün yolda, yürü-

yüş sırasında öleceği çok olası. Hayvanları ufak tefek ve zayıf. Bu birliklerin pis oluşları da şaşırtıcı. Uşakların ve kötü arabaların sayısı da aşırı; geçtikleri yerlerde her şey mahvolmuş. Kasabalar, kentler ve köyler bomboş.

Sultan buraya, açıkta dualar okunması ve bir tür ayin alayları düzenlenmesi için buyruklar göndermiş. İlk dua törenine bu ayın onunda başlandı; ikinci tören dün yapıldı, üçüncüsü de ayın on yedisinde yapılacak. Türkler, tahminlerine göre, Sadrazam'ın bugün Hıristiyanlar ülkesine gireceğini ileri sürüyorlar; ibadetlerini artırmaktan da geri kalmayacaklar. Sadrazam Kaminiesk'e dört bin asker göndermiş ve Belgrad'da yola çıkarken istediği zaman kendisine önerilen koşullarla barış antlaşması yapacağını söylemiş. Buna hazır olduğu takdirde, Raab antlaşmasından bu yana meclisinin tutumunu değiştirmediği İmparator'dan yana bir isteksizlikle karşılaşmaması olasıdır. Apafi'nin elçisinin burada yazdığına göre efendisi önemli bir iş konusunda Tököli ile görüşmekte imiş. Venediklilerin İmparatorluk yanlılarıyla Polonyaların Birlik'ine girmeye biraz eğilimli olduklarını Viyana büyükelçileri kanalıyla bildirdikleri hakkında bir söylenti dolaşıyor. Bu Birlik'in kuruluş koşullarıyla ilgili maddeler, bana Belgrad'dan gönderildiği şekliyle, bu mektubumun ekindedir. Majesteleri, Haşmetmeap, kuşkusuz bu maddelerin gerçek olup olmadıklarını göreceklerdir, ama Majestelerine yararı olmayan herhangi bir hizmette bulunmadığı, hatta herhangi bir haber vermediği halde yeterince mutlu olmayan, ancak ateşli ve saygı yüklü çabasıyla,

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası olmak onuruna erişen,

Guilleragues

Colbert de Croissy'ye

Fransız Sarayı, Pera
7 Temmuz 1683

Mösyö,

Kral'ın lütfedip beni onurlandırdıkları mektupları bana iki gün önce gelen Venedik postasıyla ulaştı; posta bugün yeniden yola çıkıyor ve sekiz gün sonraki ilk dağıtımda Majestelerine Macaristan'da olup bitenler hakkında bilgi sunmuş olmak onuruna erişebileceğim olası görünüyor.

Almanlar, Uyvar diye adlandırdıkları Neuhausel'e İmparatorluk ordularının saldırdıkları söylentisini yaydılar; Türkler de kendi açılarından bu kuşatmayı kaldırdıklarını ve Györ (Yanık) kuşatmasını kaldırmaya başladıklarını ilan ettiler. Sadrazam Drava üzerindeki Ösek (Ezsek)'ten 18 Haziran'da yola çıkmış. Tököli onunla uzun süre görüştükten ve Türk birliklerinin geçit törenine katıldıktan sonra kendisiyle birlikte götürdüğü dört yüz askeriyle ordugâhına dönmüş. Sadrazam'a Polonyalıların geçişine karşı çıkmasının daha yerinde olacağını bildirerek, ona eşlik etmeyi kabul etmemiş. Sadrazam'ın Ösek'ten otuz iki fersah uzaktaki Budin'e, elli fersah uzaktaki Drava üzerindeki Zerin'e gidip gitmeyeceği ya da altmış fersah uzaktaki Györ'e doğru yürüyüp yürümeyeceği kesin olarak bildirilmi-

yor. Daha önce bildirmek onuruna eriştiğim gibi, neye karar verirse versin, ancak temmuz ayında önemli bir şey yapmaya başlayabilecektir. Tököli'nin karısının erkek kardeşi olan Zerin Kontu'nun İmparator'un hizmetinden ayrıldığı ve Sadrazam'ın huzuruna kabul edildiği, Sadrazam'ın da ona babasının mülklerini bir vergi ödemesi karşılığında tımar olarak verdiği kesin olarak söyleniyor.

Venedik Büyükelçisi, uzun süredir doğrudan doğruya Cumhuriyet'in buyruklarına aykırı bir sürü kötü girişimlerinin yol açtığı öfkeyle görevine son veren Senato'nun kararını alır almaz, bu karara boyun eğdi ve yeni bir buyruğa kadar yerine bakacak bir kâtibin gelmesini bekliyor. Ben Venediklilere elimden geldiğince hizmet ettim ve birçok yardım yaptım. Hatta kimilerini çok büyük işkenceye uğradıklarında evime aldım. Derin saygılarımla.

Mösyö,
Çok naçiz ve çok itaatli hizmetkârınız,

Guilleragues

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
28 Eylül 1683

Haşmetmeap,

Bu limanda bulunan tek Provence gemisi son mektubumun tarihi olan 14 Haziran'da yola çıktı; Venedik Büyükelçisi de hiçbir posta göndermediğinden, uzun süredir Majestelerine yazmak onuruna erişmek için iyi bir fırsat bulamadım. Türkler Majestelerinin İmparator'a yardımda bulunmuş olduğundan artık emin değiller. Kaymakam'ın iki memuru tercümanlara, yalnızca, Almanlar kendilerini savunduklarına göre, sürgüne gönderilmiş ya da ölüm cezasına çarptırılmış kimi Fransızların Sultan'ın düşmanlarının ordularına katılmalarının kesinlikle gerektiğini söylemiş. Ben, Haşmetmeap, Majestelerinin bana buyurdukları şeyleri söylemekten geri kalmayacağım ve elimden geldiğince en iyi şekilde yararlanacağım fırsatlarda Majestelerinin beni onurlandırmak lütfunda bulundukları 16 ve 30 Nisan, 21 Mayıs ve 9 Haziran tarihli mektuplarının içerdiği her şeye aynen uyacağım. Polonya'da olup bitenler hakkında iyi bilgi sahibi olan Vitry Markisi'ne uzun süredir hiçbir şey yazmadım. Majestelerinin lütufları, Haşmetmeap, beklenilen sonuçları vermeyebilir, ama öfkelerine yol açmış olanların başlarına en büyük felaketlerin geleceği kesin; ya da cezalandırmadan,

Majesteleri bunların kötü düşüncelerini bağışlasın.

Sıkıntılı anlarında, korkuya kapıldığı zamanlarda, efendisiyle sorunlar yaşadığında kendisine yardım ettiğim Polonya Büyükelçisi Sadrazam'a, onun Belgrad'dan yola çıkışından pek az gün önce, Venedikli dönmenin ve kayınpederinin benim casuslarım olduklarını söyletmiş. İmparator'un tercümanı da bu haberi verdirmiş. Dönme kendini tüm olası beceriyle savundu. Hapse atıldı, ama sonra yeniden göze girdi. Kayınpederi sert bir şekilde sorguya çekildi, ama hayatını kurtarmak pahasına da olsa Türk olmayı reddederek, kesinlikle hiçbir şey itiraf etmedi. Onu Naksos'a gönderdim, olay da kapandı. Hatta Sadrazam, Kaymakam'dan bana olağan işler konusunda iyi davranmasını istemiş; artık bu konuda hiç kuşkusu kalmamış. Tököli'nin iki elçisi bana, iki aydan fazla oluyor, Majestelerine yazılmış bir mektup getirdi, Haşmetmeap. Tutumu konusunda benim fikrimi öğrenmek üzere efendilerinden kesin buyruk almışlar; ben de kendisine Papa'nın İmparator'a büyük yardımlarda bulunabileceğini, büyük yardımlar sağlayabileceğini ve karısına söz verdiği ve partisinin ileri gelenlerini umutlandırdığı gibi, Katolik olduğu takdirde bu hazırlıkları durdurabileceğini bildirdim. Viyana Meclisi ile çoğu zaman yaptığı antlaşmaların giriş bölümlerinde ya da maddelerinde karargâhlar, ateşkesler vesilesiyle ve daha birçok başka durumlarda kendisini hükümdar olarak kabul ettirmenin yollarını araması gerektiğini sözlerime ekledim. Burada gördüğüm tüm ötekilerden çok daha düşünceli ve bilgili iki koyu Katolik elçiyle bu konuda çeşitli görüşmelerde bulundum. Cizvit olan Peder Besnier de onları benim adıma ziyarete gitti; benden hoşnut kalarak buradan ayrıldılar. Onlara uygun armağanlar verdirdim ve kendisi için satın almak üzere buyruk aldıkları bir saati de satın alıp, tarafımdan Tököli'ye götürmelerini istedim.

Ordugâhtan gelen haberler o kadar değişik ve o kadar ayrıntılı ki iyi bilgi almak olanaksız. Türklerin kimi durumlarda birçok paşayı ve milisi kaybettikleri kesin. Eğer Sadrazam inat ederse, geri çekilmesi çok güç olabilecektir; Vauban ve Dumetz

gibilerin eksikliği büyük ölçüde; oysa Türklerin İmparatoru da Sadrazam'ı da, varlıklarıyla ve örnek oluşlarıyla, saldırılar için buyruk bile vermiyor, saldırı konusunda acele etmiyor. Dolayısıyla, Viyana'nın fethedilmesi olasılığı pek yok gibi, ama bana öyle geliyor ki, verasete dayanan krallıkla yönetilen ülkelerin ve Macaristan Krallığı'nın bir bölümünü yakıp yıkmaktan ve çok büyük sayıda tutsak alıp her şeyi mahvetmekten hoşnut kalan Sadrazam'ın barışa karar vermesi olasılığı ise büyük; başkenti fethedilmediği için hoşnut kalan İmparator da bu barışı seve seve kabul edecektir; kabul etmemesi halinde, bu hoş direnme belki gelecek kış Linz'de oynanacak müzikli güldürülere konu oluşturacaktır, her ne kadar aslında konu tragedya ve kaba güldürüyü içerse de. Büyükelçi Caprara'yı alıkoymuş olan Sadrazam'ın onu 2 Ağustos'ta Viyana'ya, oradan da düşüncelerini öğrenmek üzere İmparator'a gönderdiği bana bildirildi; Sadrazam'ın böylece Babıâli'nin işine gelecek önerileri dinlemek iyiliğinde bulunacağını sezinletmek istediği belirtiliyor.

Venedik Cumhuriyeti'nin elçisi kâtip Capello sonunda geldi. Kaymakam'ın huzuruna çıktı. Ödemek için söz verilmiş olan miktar, Türklerin ödettikleri faizler ve olağanüstü ya da her zamanki armağanların bedeli bir milyar üç yüz bin franktan fazla tutuyor. Görevden alman büyükelçiye izin verilmesi için bazı güçlükler çıkarılıyor; Babıâli ile Venediklilerin yaptıkları kapitülasyon anlaşmasında öngörüldüğü üzere aynı nitelikte yeni bir büyükelçinin gelişine kadar eskisinin alıkonulması olanaksız değil. Cezayir karşısında Majestelerinin deniz kuvvetlerinin büyük başarısının kesinleştiği haberini ve şan şeref dolu ayrıntılarını çok büyük bir sabırsızlıkla beklerken, derin saygılarımı sunuyorum.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
10 Aralık 1683

Haşmetmeap,

Majestelerinin, Kraliçe'nin ölümü dolayısıyla duyduğum derin üzüntüyü saygılarımla belirtmeme izin vereceklerini umut ediyorum. Bu üzücü olay, Haşmetmeap, kuşkusuz Majestelerinin yumuşak, iyiliksever ve gerçek acılara duyarlı, kahramanlara özgü niteliklerle pek uyuşan yüreğini derinden sızlatmıştır. Ailemle, burada bulunan Fransız vatandaşlarıyla, tercümanlarla ve uşaklarla yas tutmak için gerekli, ama bu ülkede güç olan hazırlıkları yapıyorum. Başka ülkelerin özel bir hakka sahip olduklarını ileri sürdükleri kiliselerde görkemli dinsel ayinler yapılması için de hazırlanmaktayım.

Majestelerinin beni onurlandırdıkları 19 ve 30 Temmuz tarihli mektuplarıyla buyurdukları tutuma, Majestelerinin büyükelçisine yaraşır kibar davranışlar görmek için uydum ve uyacağım. Ayrıca, Portekiz gemileri ve Almanların yaydıkları söylentilerle ilgili olarak bana buyrulmuş olanı da yapacağım. Hüseyin Ağa birkaç gün içinde burada olacak; ona verdiği büyük sözleri anımsatmaktan geri kalmayacağım; bu konuda Majestelerine bilgi sunmak onuruna erişmiştim. Sadrazam'ın, eğer

sanıldığı gibi Edirne'ye giderse, bana borçlu olduğu haksızlığı giderme konusunu düşüneceği olasıdır. Edirne'de Sultan bekleniyor, onu yeniden İstanbul'da görmek umudu yok değil; bu, İmparator'un ilk tehlike anında Regensburg'a gitmek üzere kesin bir kararlılıkla Passau'ya çekilmesi gibi bir şey; ilginç büyük bir örnek.

Tercüman Fontaine'e bir altın zincirle bir madalya gönderilmesi konusunda lütfedip vermiş oldukları buyruk için Majestelerine bin şükran borçluyum. Fontaine, Majestelerinin bu iyiliğini borçlu olduğu minnet duygusuyla öğrenmiş oldu; kendisine soyluluk verilmesi umudu da çabasını artırıyor; bu çabasını iki gün önce bir ticaret işlemi dolayısıyla tacirlere sağladığı önemli bir fırsatla gösterdi.

Türklerin üzüntüsü, umutları ne kadar büyük olmuşsa, o kadar büyük oldu. Avusturyalılarla Polonyalıların Budin'i, Belgrad'ı ve Macaristan'ın başka yerlerini alacaklarını düşünüyorlar, tıpkı daha önce Sadrazam'ın İmparatorluk'a ve Polonya'ya egemen olacağını düşünmüş oldukları gibi. Eğer düşmanları, inanılmaz bir korkunun başlattığı o zaferi coşkuyla ve yağmaya kalkışmadan sürdürmüş olsalardı, sonunda yine de tam bir yenilgiye uğrayacak ve neredeyse çaresiz kalacaklardı. Budin ve komşu yerler silahtan arıtılmış çok sayıda Türk tarafından aç bırakılmak üzereydi ve ilk günler, buralarını almak için kuşatmak yeterli olurdu. Buzlanma mevsiminde ordugâhları götürmek kolay olacaktır; İmparator ile Polonya Kralı da bunu ister ve bundan yararlanmayı becerirlerse, Türklerin işi sarpa sarar. Birtakım değerli subaylar Sadrazam'a, hatta Sultan'a açıkça karşı çıktıktan sonra, geçenlerde Fontaine'e, Györ'de savaşan Majestelerinin birlikleri kendilerini bu savaşta görevlendirirlerse, Osmanlı ordusunun kesinlikle yenileceğini söylemişler. Kendilerine iyi davranan Almanların iyi yürekliliğinden hoşnut kalmışlar, iyi davranmayan Polonyalılardan da şikâyetçi imişler. Ne olursa olsun, büyük kayıplara uğradılar. Ne top ne cephane ne eşya kurtarabildiler. Askerlerinin bir bölümü kurtulmak için

silahlarını bıraktı. Birçok paşa ve başka komutan öldü, tutsak edildi ya da boğuldu ve Hazine görevlileri Sultan'ın buyruğuyla burada ya da başka yerde bunların evlerine ve eşyalarına el koydular. Verilen haberler çoğu zaman doğru değil, ama bu imparatorlukta, bir insan ölüp de çocukları açıkça tüm mirasından yoksun bırakıldıklarında, onun hükümdarının hizmetinde ölmüş olduğundan kuşku duyulamıyor.

Gerek Bursa'da iken, gerekse buraya döndüğümde her gün birçok asker kaçağı topluluğu gördüm. İki bini Gelibolu'da toplanıp topluca yürüyor ve büyük düzensizliklere yol açıyor. Kaymakam nezdinde yapılan bir toplantıda komşu yerlere, hatta İstanbul'a geçenleri durdurmak için hiçbir çaba gösterilmemesi kararlaştırılmış. Bunlar Sadrazam'ın köprüler üzerine ve başka geçitlere kurdurduğu karakolları zorlamışlar; yanlarında Alman tutsaklar, acınacak durumda, bu imparatorluğun sınırlarından dönüyorlarmış. Onları bir kez daha bu durumdan kurtarmanın umutsuzluğu ve bir ayaklanmayla karşı karşıya kalmadan askerden kaçmayı önlemenin olanaksızlığı Sultan'ı hayatında ilk kez Hazinesini açmaya ve başlıca kentlerde Yeniçeri milis kuvvetlerine katılmak isteyenlere günde dört akçe, sipahi denen süvarilere de bir at ve silahlarla birlikte altı akçe vereceğini ilan ettirmek zorunda bıraktı; oysa Yeniçerilerin her zamanki maaşı bir buçuk akçe, sipahilerinki ise katıldıkları sırada takımsız dört akçe idi. Burada, her ne kadar pek önemli olmasa da işitilmemiş bu çabaların ve ordulara dokuz ay alacaklı iseler de altı ay maaş ödeneceği umudunun verilmesinin de bir bakıma durumu iyileştireceği sanılıyor. Bununla birlikte, yeni hazırlıklar yapılmaya ve Belgrad'a doğru savaş gereçleri ve top gönderilmeye çalışılıyor.

Sadrazam'ın düşmanlarının sayısı artıyor, ancak bunlar onun başına gelenlerden yararlanmak cesaretini gösteremediler; ama onun bir antlaşmayla içinde camiler bulunan birçok kenti bırakır, öç alma ve Sultan'a söz verdiği şekilde neden olduğu zararları giderme niyetinden de vazgeçerse, sonunda hal-

kın kin duygusu altında ezileceği konusunda güven veriyorlar. Bu zararların bir bölümünü Sultan'dan gizlemiş, ancak sarayda görevli hiç kimse Sultan'a bu konuda bilgi vermek cesaret ya da bağlılığını göstermemiştir.

Ben, Haşmetmeap, hiç kimsenin korkmadığı kadar, kehanette bulunmanın tehlikesinden ve sakıncalarından korkarım, bunları bilirim de. Bununla birlikte, eğer İmparator, azla yetinerek, ordularının korkuya kapılmış ve zayıflıkları herkesçe bilinen ve sınanmış düşmanlara karşı elde ettikleri büyük avantajlardan, ülkesinin yıkımından ve her yaştan, kadın erkek çok büyük sayıda tebaasının kaçırılmasından –ki bunların bir bölümü İstanbul sokaklarını ve tutsak satış pazarlarını dolduruyor– sonra, utanç verici bir barış antlaşması imzalarsa, İmparatorluk seçicileri ve prensleri hiç hoşnut kalmayacaklardır. Bu güçlükler, Haşmetmeap, Polonya Kralı'nın ve Tököli'nin çıkarları, Sadrazam'ın gururu, korkusu ve umutları, görünüşe bakılırsa ve iki tarafın isteğine aykırı olarak, Avusturyalıları ve Türkleri bu kış ve gelecek ilkyaz adamakıllı silahlanmış durumda tutacak. Bu durum değişir ya da sürerse bu konuda öğrenebildiklerimi bilgilerinize sunmaktan geri kalmayacağım.

Tököli'nin elçisi Vuarnays benim Bursa'dan dönüşümden altı gün önce buraya gelmiş. Oraya gelip beni bulmaya ya da burada beklemeye karar vermiş, ama kendisine eşlik eden bir Türk'le uzun bir zevk ve eğlenceye dalınca, kavga etmişler; öfkeye kapılan Türk Belgrad'a dönmek üzere hemen yola çıkmazsa onu yüzüstü bırakmakla korkutmuş. Bu koşulla uyuşmaları sağlanmış ve Vuarnays, Tököli'ye bağımlı olan Kont Belliny'ye bu mektubumun ekinde sunduğum mektupları ve Forval'in kısa bir mektubunu vermiş. Forval bu mektubunda bana bir şifre gönderdiğini bildiriyor, ama bu şifreyi almadım; bunu ancak elime geçtiğini öğrendikten sonra kullanacakmış. Vuarnays kısa sürede yeniden gelecekmiş; bununla birlikte, Kont Belliny bana Majestelerinin, Tököli'nin onu Saray'a göndermesini acaba onaylar mı diye sordu. Ben de bu konuda Majestele-

rinin düşüncelerini bilemeyeceğimi, ancak burada gizli, hileli ticaretle uğraşan Türklerin ve tüm yabancıların haberi olmaksızın kendisine binebileceği bir gemi sağlayamayacağım için bunun Tököli'nin işine yarayabileceğini sanmadığımı söyledim.

Belliny bana dört aydır burada kalan Tököli'nin bir elçisinin Majestelerinin Bağdat yönünden Türklere saldırmak niyetinde olduğunu ve nezdinde bir Fransız büyükelçisi bulunan Pers Kralı ile bir anlaşma yaptığını kesin bir dille bildirdi. Bu saçmalıkları bilginize sunmaktan utanç duyuyorum; bunlara yanıt vermek benim için kolay oldu. Tököli'nin, davranışları pek olağanüstü elçiler kullandığı konusunda eş kanıda olamamak güç değil. Onlara karşı tüm olası ihtiyatlılıkla davranıyor, onlarla ancak Tököli'nin mektuplarını getirdiklerinde konuşuyorum. Kâtibinin elyazısını, mührünü ve imzasını tanıyorum. Belliny'ye Forval için yalnızca dört satırlık imzasız bir pusula vereceğim; Forval Venedik'te olduğuna göre, İstanbul'a Dalmaçya'dan geçerek değil de, denizyoluyla gelirse çok daha iyi edecektir. Birlikte, kuşkulu ve güç bir ilişkinin yerine geçmeye olanak sağlayabilecek birkaç görüşme yapmamız uygun olurdu. Belki, bana gönderdiği mektuplar önemlidir; dolayısıyla bunları ancak altı hafta sonra yola çıkacak Venedik postasının hareketine kadar saklamak içimden gelmiyor. Posta iki aydan uzun süre yolda kalıyor, ama hiç olmazsa yelkenlilerle gönderdiğim mektupların yerlerine ulaşacağımdan eminim. Paketlerimi bir top güllesine bağlatıyorum; yakın bir tehlike anında kaptan paketimi denize atmak buyruğunu almış bulunuyor. Majestelerinden, olağanüstü işler için harcadığım altı bin ekünün tarafıma ödenmesi konusunda buyruklarını rica ettiğim dilekçeme, Haşmetmeap, kanıtlayıcı belgeler eklemedim; vermek zorunda olduğum armağanlar ve yapmak zorunda olduğum masraflardan başka da ne bir piskopos aleyhine verilmiş bir buyruğu geçersiz kılmak için Sadrazam'ın bir memuruna şu sırada ödediklerimin ne de Suriyelilerin patriğinin yerleşmesi ve alıkoyulması için Mühürdar'ın aldığı paranın makbuzlarını isteyebiliyorum. O

Venedikli küçük dönme, kayınpederi, Haznedarbaşı'nın bir memuru da bana hiçbir makbuz vermiyorlar. Rusya Voyvodası'nın kuryeleri, Tököli'nin elçileri ve Majestelerine hizmetle ilgili birçok başka zorunlu vesileyle masraflar yaptım. Maddi durumumun kötü oluşu, Haşmetmeap, beni harcamadıklarımı, vicdanıma ve onuruma karşı olarak kesinlikle istemek zorunda bırakmayacaktır; bu işler için olası tüm tutumluluğu gösterdim. Derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Colbert de Croissy'ye

Fransız Sarayı, Pera
14 Aralık 1683

Mösyö,

Avusturyalıların Estergon'u zapt ettiklerini, askerden kaçmanın, kargaşanın, Sadrazam'a hatta Sultan'a karşı homurdanmaların her gün arttığını öğrenmiş bulunuyorum. Polonyalıların Moldavya'ya doğru yürüdükleri bana kesin olarak bildirildi. Bu tehlike işaretinin evlerini, işlerini bırakmaya zorladığı oldukça önemli iki kişiyle konuştum. Avusturyalılar ve Polonyalılar, Türklerin içinde bulundukları durumdan yararlanırlarsa, inanılmaz gelişmeler kaydedecekler. Sadrazam cezalandırılmazsa da hiç kimsenin askere gitmeyeceği İstanbul sokaklarında açıkça söyleniyor. Bu sabah pek olağanüstü bir ferman yayımlandı; bu fermanla, bir tür bahçıvan olan, saraylarda günde bir buçuk akçe maaşla çalışan çok sayıda bostancının yarısına sipahi olmak üzere kendilerine verilecek atları ve silahları almaları buyruluyor. Bu imparatorlukta en ufağından başlayıp büyük devrimler yapıldığı görülmüştür. Görevine son verilmiş olan Venedik Büyükelçisi, yerine gelecek olanı beklemeden Venedik'e gitmesi için kendisine izin verileceğini kesin olarak bildiren bir mektup aldı. Kral'a yazmak onuruna eriştiğim mektu-

bu, Mösyö, size gönderiyorum. Bu mektubun içine ayrıca bir mektup koymak cesaretini gösterdim. Derin saygılarımla.

Mösyö,
Çok naçiz ve çok itaatli hizmetkârınız,

Guilleragues

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
19 Aralık 1683

Haşmetmeap,

Ters rüzgârlar mektubumu götüren yelkenliyi alıkoydu, böylece İstanbul'da halk arasında sevince neden olan bir haberden Majestelerine söz etmek için zaman buluyorum. Sultan'ın Büyük İmrahor'u kentte ve köyde Sadrazam'ın ve belli başlı görevlilerinin evlerinin gözletilmesi fermanıyla bu ayın on yedisinde buraya geldi; Kaymakam'ın huzurunda gereği yapıldı. Bu fermanın Edirne'ye götürüldüğü aynı gün Sultan, Sadrazam'ı Belgrad'da boğdurmak için başka bir ferman çıkardı ki bunu götürecek olan Çavuşbaşı ne kadar acele etse de oraya ancak yarın varabileceğinden, idamın gerçekleştiği de ancak on on iki gün sonra öğrenilebilir.

Viyana Meclisi, Haşmetmeap, kuşkusuz bu sungunun İmparator'a yapıldığını ileri sürecektir; böylece de, Sadrazam'ın başı Macaristan'ın yarısından daha büyük olduğundan, büyük bir övünmeyle ve Avrupa'nın alkışları karşısında, bir barış antlaşması imzalayabilir. Sadrazam olacak kişinin, kinleri askerden kaçmaya bahane olan ordu mensuplarının ve Sadrazam boğdurulmazsa hiç kimsenin askere gitmeyeceğini açıkça söyleyen

halkın nefretini kazanmış selefinin yanlışlarını düzeltmek ve utancını gidermek istemesi o kadar da olanaksız değildir. Bu olayın çok karşıt sonuçları olabilir.

Çok değişik bir karakteri olan Sadrazam'a halef olarak üç dört kişinin adı geçiyor. Ancak genellikle bu ülkede her işte yöneten, çözüm bulan, karar veren sadrazamların karakteri ve tutkuları olduğu için, bu göreve kimin geleceğini öğrendikten sonra da neler olacağını aşağı yukarı öngörmek kolay değildir. Derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Colbert de Croissy'ye

Fransız Sarayı, Pera
4 Ocak 1684

Mösyö,

İzninize sığınarak, size gönderdiğim bir paketi Mösyö Brodart'a teslim ettim. Bu pakette Majestelerine yazılmış 10 ve 19 Aralık tarihli iki mektupla birlikte, Mösyö, aynı tarihi taşıyan size yazılmış iki başka mektup bulacaksınız. Aynı ayın on dokuzunda size bir başka, ayrıca Mösyö Colbert'in ölümü dolayısıyla da bir dördüncü mektup yazmak onuruna eriştim; dördüncü mektubuma bu üzücü olay dolayısıyla Maulévrier Kontu beyefendiye bir taziyet mektubumu, Tököli'nin ve Mösyö Forval'ın üç mektubuyla birlikte iliştirmiştim. Geçen ayın yirmisinde yola çıkan bir yelkenlinin kaptanı tüm bu mektupları götürmekle görevlendirildi; bunların ikinci nüshalarını şu sırada yollamayacağım. Capello bu sabah bana, Büyükelçi Donato'nun sonunda Venedik'e gitme iznini aldığını Cumhuriyet'e bildirmek üzere yarın iki ulak göndereceğini haber verdi. Bu ulaklar her zamanki, alışılmış yoldan gitmiyorlar; bunlardan üç ay sonra daha çok sayıda gönderilecek; bu kolaylık bana şu sırada sağlandığından daha güvenli olacak gibi görünüyor.

Polonyalılar Moldavya'da. Birkaç kent, savaşa egemen Avusturyalılara teslim oldu. Türkler silah altına alınalara bu iş-

te pek başarılı olmasalar da devam ediyorlar; bu imparatorluğun sınırına para ve buyruklar gönderdiler. Şu sırada birlikte topu topu yirmi milyonları olabilir ve artık yalnızca bir savunma savaşı yapacaklarını ileri sürüyorlar. Viyana için kullanılan ya da bırakılan topların ve savaş gereçlerinin en büyük bölümü Budin'den geri çekilmiş; Budin savunma için, hiçbir türlü tahkimatı da olmaksızın, gerekli her şeyden yoksun bulunuyor ve Avusturyalılar buraya saldırmak isterlerse çok büyük tehlikeyle karşı karşıya kalacaktır. Tököli dağlardaki kentlere doğru çekildi. Kimileri onun Polonya Kralı ile görüşmelerde bulunduğunu kesin olarak bildiriyorlar. Kuryeler geçemiyor, soyuluyor, yollarda öldürülüyor. Tököli'nin nasıl bir durumda olduğu ya da nasıl bir karar aldığı konusunda kesin hiçbir şey bilemiyorum.

Mösyö,
Çok naçiz ve çok itaatli hizmetkârınız,

Guilleragues

Krala

Fransız Sarayı, Pera
28 Mart 1684

Haşmetmeap,

Majestelerine Sadrazam'ın ölümüyle ilgili bilgi sunmak için hiç fırsat bulamadım. Majesteleri bu ölümü Sébeville markisi ile Forval'ın mektuplarından kuşkusuz çoktan öğrenmiş bulunmaktadırlar. Ayrıntıları pek önemli değil, ama öyle görünüyor ki bunlar ilan edilecek ve abartılacaktır. İvedilikle Edirne'den Belgrad'a gönderilmiş olan Çavuşbaşı ile Kapıcıbaşı buraya ulaştıklarında Yeniçeri Ağası'na geliş nedenlerini bildirerek bir an bile kaybetmeden, namaz kılmakta olan Sadrazam'ın odasına girip ondan Sultan adına mührünü ve Muhammed'in bayrağını* istemişler, o da bu beklenmedik değişikliğin nedenini sormadan bunları geri vermiş. Hemen, imparatorunun onu ölüme mahkûm edip etmediğini sormuş. Kapıcıbaşı ona Sultan'ın fermanını göstermiş; o da ses çıkarmayıp bunu titremeden okumuş ve öldürülmesi için hazır ipi boynuna geçirmiş, acı çekmeden boğulmasını buyurarak ve Sultan'a uzun ömürler dileyerek fermanın gereğini kendisi yerine getirmiş olmuş. Evin-

* Sancak-ı Şerif (ç.n.)

de bulunan her şeye el konulmuş; başı Edirne'ye getirilmiş, çocukları ve başlıca uşakları da buraya götürülmüş. Uşaklar efendilerinin çok büyük paraları ve değerli taşları nereye gizlediğini ya da emanete bıraktığını ortaya çıkarmışlar. Kimileri sorguya çekilmeden, onu nefretle anarak, ılımlı davranması için ona her zaman verdikleri öğütleri hiçbir zaman tutmak istemediğini kesinlikle belirterek, belki işlemediği birçok suçtan dolayı ona suç yüklediler. Onun açıkça gözdesi olan, bu imparatorluğun en olgun, en güzel konuşan adamı, otuz yaşındaki Mühürdarbaşı acı çekerken hiçbir şey açıklamadan asılmış. Velinimetinin yazgısına üzülmüş ve inlemeden kendi yazgısına boyun eğmiş; aşırı bulunmayan tüm malına mülküne de el konmuş. Eski Hazinedar Toulon'lu dönme ve aynı görevi yapan Calabria'lı başka bir dönme altmış bin ekü karşılığında serbest bırakılmışlar; bu parayı eşit olarak ödemişler. Dini dolayısıyla Yunanlı olan, Babıâli'nin baş tercümanı Mavro Cordato dövülmüş ve miktarı gün geçtikçe artan tüm malı mülkü ihaneti yüzünden elinden alınmış; zincire vurulup İstanbul'da bir hapishaneye getirilmiş; buradan da bir kez daha Edirne'ye nakledilmiş; Edirne'de kendisini koruyacak birini bulacağını ileri sürüyormuş. Öteki uşaklar bağışlanmış ya da unutulmuşlar. Eğer, yaptıkları karşılıklı hizmetler ve paylaştıkları ilkeler nedeniyle eskisi başlıca dostu olmuş yenisi, yeni Sadrazam, eski Sadrazam'ın gözdelerinin suçlarını ya da suçsuzluklarını gizlice korumazsa, bunun sonuçları bu gözdeler için kuşkusuz daha kötü olacaktır.

Majestelerine, Haşmetmeap, Venedikli dönmenin Hıristiyan elçilerden biriyle gizli ilişki içinde olduğu konusunda sanki kuvvetli, ama belirsiz şüpheler üzerine hapse atıldığını yazmak onuruna erişmiştim. Kendisine çok sert bir biçimde davranılmasına karşın hiçbir şey itiraf etmedi ve Belgrad'da bir kaleye kapatıldı. Efendisi onu, ölümünden bir süre önce yanma geri çağırmıştı. Bu karışıklıktan yararlanıp İstanbul'a gelmenin bir yolunu buldu ve özgür bırakıldığına ilişkin belgesi, aldığı ücret ve bir tımar ile uzun süredir, gizlenmeden, burada yaşıyor. Di-

nini değiştirdi; zaten bu dinin kurallarını ancak zorlamayla uygulamıştı. Hayatını kurtardığı piskopos günahlarını bağışladı, o da tövbe ettiğini belirterek bu bağışlanmayı kabul etti. Onu İzmir'e gönderdim, oradan da bir yük gemisi kafilesine eşlik eden Majestelerinin bir savaş gemisiyle yola çıkarttım. Gereksinim duyduğu tüm yardımları ondan esirgeyemedim. Bana bağlılıkla yaptığı hizmetler gerçekten gözden düşmesine ve vaktiyle kazanmış olduğu her şeyi kaybetmesine neden oldu. Önce Marsilya'ya gidecek, oradan Venedik ve Roma'ya geçecek.

Sadrazam İbrahim Paşa orduları ve savaş gereçlerini bir araya getirmeye çalıştırıyor; bununla birlikte, bunları ancak sınırdaki yerlere göndermeye ve kırlarda kurulacak geçici ordugâhlarda tutmaya hazırlanıyor. Macaristan'a Karadeniz ve Tuna yoluyla durmadan savaş gereçleri ve top gönderiliyor. Avusturyalılar ve Polonyalılar, burada Belgrad'a kadar gidiş gelişleri serbest bırakmak gibi çok büyük bir iyilikte bulundular; böylece, savunma için kullanılan ordulara ve savaş gereçlerine on günden fazla açık kalmış üç kapıyı, kuşatmadan uzun süre önce bırakarak, Viyana'yı kuşatmış olan Sadrazam Mustafa Paşa'nın yapmış olduğu iyiliğe yakışan bir biçimde yanıt verdiler. Haşmetmeap, üç ordunun yaptığı çocukça yanlışların ayrıntılarına girmeyeceğim; bu yanlışlar kuşkusuz ancak bilgisizlik ve sağduyu yoksunluğu karşısında şaşırabilen Majestelerini şaşırtacaktır.

Bu imparatorlukta sık sık general, vezir, vali, görevli, yüksek görevli değişiklikleri çok büyük bir karışıklığı belirtir. Taşradaki tüm paşalara gönderilen ivedi buyruklar büyük güçlüklerle yerine getiriliyor. Çaresiz durumların önünde giderek bunları uzatan son çabalar, usanmış halkları altı aydır mizaçlarına uygun bir duygusuzluk içindeymiş gibi görünen bu ülkede benim fark etmediğim şiddetli bir umutsuzlukla canlanmazsa, bu çabalardan genelde şaşırtıcı başarılar beklenmemelidir. Bununla birlikte, yeni askeri birlikler art arda geçiyor ve İstanbul'da bile inanılmaz karışıklıklara yol açıyorlar, Kaymakam da hırsızlıklara ve cinayetlere karşı çıkmıyor. Görevliler bunların

askerden kaçmalarına göz yumdukları gibi, ayaklanmalarına ve itaatsizliklerine de katlanıyorlar. Devlet işlerinin sorumluluğu Sadrazam'ın kendi yazgısını düşünmesini engellemiyor. Ölen Sadrazam'ın açık düşmanı, onun yükselmesini kıskanmış olan İmrahor Süleyman Paşa, kendisini yanında Sadaret Kaymakamı yapmış olan efendisi tarafından beğenildiği için Sadrazam olmayı ummuştu. Sultan'ın damadı ve gözdesi de kaptanpaşalık görevini, denize çıkmamak koşuluyla, ancak gelirini almak üzere elde etmişti. Bununla birlikte, Sadrazam bu ikisini uzaklaştırmanın çaresini buldu; bu da, Süleyman'ın Macaristan'da komutanlık yapabilecek tek kişi olduğuna, Kaptanpaşa'nın varlığının da Ege Denizi'ndeki adalarda yeniden otorite kurmak için kesinlikle zorunlu bulunduğuna Sultan'ı inandırarak, eski Sadrazam'ın hiçbir zaman yapamadığı bir şeydi.

Din adamları, ateşkesin yenilenmesi uğruna, savaş ilan etmeden savaşa kalkışmış olan Polonyalılardan öç almak gerekirken, birtakım kentler ve para sunduktan sonra kendisini savunmaya zorlanmış olan İmparator'la barış antlaşması yapmak için dinin, tüm yolları aramayı buyurduğunu söylüyorlar. Moskovalıların ve Acemlerin girişimlerde bulunmalarından ve İtalya Birliği'nden yayılan söylentilerin bayağı gerçek olmasından korkuluyor. Kısacası, Babıâli'de, bu Birlik'in başına gelebilecek kötülüklerden ve hatta ne barış için girişimlerde bulunuluyormuş ne de savaş için uygun çabalar harcanıyormuş gibi görünse de, bu Birlik'i tehdit etmeyen kimi kişilerden kaygı duyuluyor. Majestelerine, Haşmetmeap, Babıâli'nin baş tercümanının bana getirdiği iki mektubun kopyasını gönderiyorum. Bu tercüman, Mavro Cordato'nun gözden düşmesinden bir süre sonra önerip kendisini kabul ettirmenin yolunu bulduğum bir dönmedir. Ona tüm gereksinimleri için yardım ettim, ama bir aydır rahat rahat gördüğü bu görevinde kalırsa Almanya, Polonya ve Macaristan'dan gelen mektupların kopyalarını da elde edeceğimi ve savaşla ilgili kararlardan olduğu gibi barışla ilgili önerilerden de iyi haberdar olacağımı umuyorum. Sadrazam'ın

zırva yanıtı mart başında geldi. Bu yanıtta adı geçen Mustafa Paşa, Yeniçeri Ağası idi. Kendisi kısa süre önce sadrazam payesiyle ordu komutanı yapıldı.

Subaylarından kimileri aftan yararlandığı için, Tököli'nin partisi zayıfladı. Elçileriyle sürdürdüğüm ilişki nedeniyle onun Babıâli'den hiç hoşnut kalmadığını, Türkler bu savaşta yenilirlerse, avantajlı bir anlaşmayı garanti etmek için, birtakım yerleri ele geçirmeyi ve şimdi vazgeçilmiş bir güven ve bir itibarla kendisine komutası verilmiş orduları bozup darmadağın edebilecek kadar pek becerikli biri olduğunu sanıyorum. Şu sırada İmparator'la, Polonya Kralı'yla ve kendisine Transilvanya Prensliği ile ilgili önerilerde bulunduğu Sadrazam'la görüştüğünden eminim.

Ailemle, uşaklarımla, burada bulunan Fransızlarla, tercümanlarla ve Majesteleri tarafından korunmak onuruna erişmiş herkesle birlikte yas tuttuktan sonra, Kraliçe için kiliselerde olası tüm hazırlıklarla ve gerektiği şekilde, görkemli ayinler düzenlettim. Tüm yabancı devletlerin yardımı çok büyük oldu; bu ülkede böylesi daha önce hiç görülmemişti. Bu münasebetle Venedik kâtip vekili Capello'nun ve Hollanda Devletleri kâtip vekili Collier'nin taziyetlerini kabul etmek istemedim, çünkü bunlar, âdet olduğu halde Noel dolayısıyla kutlama için bana kendileri gelmemişlerdi. Büyükelçiler karşılıklı olarak baş tercümanlarını gönderiyorlar, ama bu karaktersiz iki diplomatın taziyetlerini bu amaçla kendileri gelmezlerse, kabul etmeyeceğimi bildirdim. Değeri selefinin değerinden çok uzak olan İngiltere Büyükelçisi bu kadar titiz davranmayı uygun görmedi ve bir süre tereddüt ettikten, hatta bana fikrimi sorup örnek göstermemi istedikten sonra, karakterine uygun onurundan biraz özveride bulunmaya karar verdi ve Hollanda kâtibine bu işe pek susamış bir halde eşlik etmekten kendisini yoksun bırakmadı.

Majestelerinin lütfedip göndererek beni onurlandırdıkları 5 ve 10 Aralık tarihli mektuplarını almış bulunuyorum. Bu mektuplarda Majestelerine ait olan şeyi kabul etmemek cesaretini

gösterenlerin cezalandırılması gereken bu konudaki inatlarını ve uzun süredir zafer kazanmış, yanılmaz bunca ordunun tutumundaki son derece ölçülülüğü gördüm. Eğer Majestelerinin silahlarının uyandırdığı korku ve sağduyudan zorunlu bir dönüş, İspanyolları ve Avusturyalıları, Dixmude ve Courtrai'den daha iyi savunamayacakları her şeyi Majestelerine bırakmak zorunda bırakmazsa, Majesteleri, Haşmetmeap, uzun süre bekledikten sonra kendileri öç alacaklar ve bunu ancak Tanrı'dan alacakları ve son derece büyük güce borçlu olacaklardır; Majestelerinin kutsal ve yüce bir Kraliçenin ölümünden duydukları acıyı Anjou Dükü* Efendimizin doğumuyla yumuşattığından ötürü tüm kiliselerde Tanrı'ya şükrettirdim. Derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

XIV Louis'nin torunu. (ç.n.)

Krala

Fransız Sarayı,Pera.
4 Mayıs 1684

Haşmetmeap,

Burada bulunan tüm Hıristiyan elçiler, atanmasından birkaç gün sonra Sadrazam'a armağanlarını ve tercümanlarını göndererek onu kutladılar. Söylentileri çoğalan ittifaklardan korkması için olduğu kadar, birtakım düşünceler üretmesi için de ona zaman tanımayı uygun gördüm. Bu düşünceler kendisinin olacağından, sonuçları da daha iyi olabilecektir; bunları ivedi isteklerde bulunarak ona ben esinlemiş olsaydım, sonuçları o kadar iyi olmayabilirdi. Kâhya'sı ve Mühürdar altı ay önce Babıâli'nin baş tercümanına, benim de tercümanımı göndermemi sanki kendi adına bana salık vermesini buyurmuşlar; sonra da ondan bu buyruğu kendilerinin verdiğini söylemesini istemişler, ama kısacası, Sadrazam neden benim tarafımdan kimsenin ortada görünmediğini öğrendiği için, bugün Fontaine'i bir mektupla yola çıkardım. Bu mektupta Majestelerinin büyükelçisine gösterilmesi gereken kibarlığın ne olduğunu açıkladım ve Sadrazam'a, Haşmetmeap, Majestelerinin gücünü, yüceliğini tanıttım.

Tököli, yakından tanıdığım Guieschy ile başka bir elçiyi, gereksinim duyduğu yardımları çabuklaştırmak, Polonyalılara

karşı birtakım avantajlar konusunda bilgi vermek ve kendi açısından başlıca adamı Narancy'yi armağanlarla göndermiş olan Apafi'ye karşı da büyük şikâyetlerde bulunmak üzere gönderdi. Guieschy, 12 Nisan'da Sadrazam'ın huzuruna kabul edileceğine ilişkin söz aldı ve Sadrazam ona Tököli'nin Transilvanya'daki topraklarının gelirlerini toplaması için görevlendirdiği kişilere karşı zor kullanılmasının hesabını ona sormak isteyeceği için, Narancy'nin huzura ancak birlikte kabul edilmesini sağladı. Macaristan elçilerinin güven mektubunun kopyası ile İmparator'un birçok illere gönderdiği genelgenin kopyasını gönderiyorum. Aigra'lılara gönderilmiş olan paket ele geçirilip Tököli tarafından Sadrazam'a yollanmış. Babıâli ile İmparator'un yapacakları barış antlaşması konusunda olumlu ya da yakın herhangi bir şey bilmiyorum; ama bu konuda çalışıldığını hâlâ düşünmekteyim. Babıâli'nin aşırı bulduğu birtakım isteklerinden sonra Edirne'de hapse atılmış olan Moskova elçisine şimdi çok iyi davranılıyor. Uluslarının Polonyalılara karşı eski düşmanlığını göstermesi için efendilerini inandırması isteniyor, İmparator da, kendi açısından, iki çarı Chegrin'i geri almaya zorlamak için büyük çaba harcıyor. Bu oyalama, Türkleri zayıflatıp, Avusturyalılara ordularının bir bölümünü, Majesteleri onları, yalnızca korkutarak, Majestelerine yapılan haksızlığı gidermeye zorlamadığı takdirde, müttefiklerinin lehine kullanmalarına olanak verebilir.

Buraya denizyoluyla gelen tutsakların sayısı çok fazla; yapabildiğimi sandığım yaklaşık hesaplamalara göre de, tutsak alınmış ya da öldürülmüş her yaştan kadın ve erkek Alman'ın, Viyana'nın kuşatılması sırasında ve kuşatılmasından sonra ölmüş olan buradaki sivillerle askerlerin, ormanlara kaçarak ölmüş ya da Türkler tarafından yollarda bırakılmış zavallıların sayısı İmparator'un tebaalarının sayısını yüz yirmi binden fazla azaltıyor; işleri de o kadar acınacak bir şekilde yürütüldü ki çok hayırlı olabilecek bir avantajdan sonra kayıpları Sultan'ın kayıpları kadar büyük oldu ve kazandığı zaferi yenilgi kadar kötü

duruma soktu. Alman tutsakların, Türk yapılarak ölmüş olanların bir bölümünün yerini dolduracağı kesin. İnançlarından vazgeçmeyecek olanlar, forsalar takımının gücünü adamakıllı artıracak, kadırgaların durumunu iyileştirecek.

Türkler Süleyman Paşa komutasındaki ordularının büyük bir bölümünü Moldavya'ya ve Silezya'ya geçiriyorlar. Polonyalılar bu ülkelerde birtakım insanları kaçırdılar ve çok sayıda sürü hayvanını ele geçirdiler. Majestelerine Polonya Büyükelçisi'nin bana yazmış olduğu mektubu gönderiyorum. Benden istediğini herhangi bir şey söylemeden hemen verdim. Majesteleri onun o iğrenç davranışını belki anımsayacaklardır. Zavallılığı beni bundan dolayı onu kınamamı engelliyor. İzmirli iki yabancı tacir benden kendilerine Fransız koruması altında olduklarına ilişkin birer koruma belgesi vermedi istedi, ben de Majestelerinin iznine sığınarak bu belgeleri verdim. Venedik Cumhuriyeti'nin Birlik'e katılacağı söylentilerinden telaşa düşen üç önemli Venedikli tacir kendilerini evimde kabul etmemi benden rica etti, ben de bu isteklerini geri çevirmedim.

Çok büyük üzüntüyle, Haşmetmeap, Vermandois Dükü beyefendinin ölüm haberini aldım; kendisi Majestelerine elinden geldiğince layık olmaya çalışıyordu. Ateşli çaba içinde ve derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Colbert de Croissy'ye

Fransız Sarayı, Pera
5 Mayıs 1684

Mösyö,

Kral'a yazmak onuruna eriştiğim mektubu ve kötü durumda almış olduğum kopyaları oldukları gibi gönderiyorum. Ayaklarıma kapanan eczacı Jacques Charles Poncet, Latince tercümeler için Babıâli'nin baş tercümanına salık verdiğim biri. Efendisinin isteğini aynen yerine getirmek amacıyla bu gülünç iyiliği yapmaktan kaçınmadım. Ancak tedirginliğim yaptığım iyilik kadar gülünç. İzninizle, Mösyö, şunu ekleyeyim: Edindiğim bilgiye bakılırsa, pasaportum elime verilmek üzere. Belirtmiş olduğum nedenlerle evime kabul etmek istemediğim Kâtip Capello bana kardeşini göndererek, onun vasıtasıyla, en ufak bir tehditle karşı karşıya kalırsa ilk tehlike işaretinde hemen geri alacağı parasını ve belgelerini çalışma odamda saklamamı rica etti. Ben de ona söz verdim, Majestelerinin bunu yanlış bulmayacaklarını umuyorum. Sizden, Mösyö, lütfedip Majestelerine yapmak zorunda olduğum masrafların çok büyük olduğunu belirtmenizi istirham ediyorum: Babıâli'deki tüm görevlilerin sık sık değişmesi beni ister istemez yeni armağanlar vermeye zorluyor; bunlar için kesin olarak hiçbir ödeme istemiyorum,

ancak Majestelerinin, kendilerine hizmetle ilgili mektuplarından birinde söz konusu bir buyruğu gereği yapmış olduğum masraflar, sürdürdüğüm ilişkiler ve aldığım haberler şimdiye kadar bana sekiz bin eküden fazlaya mal oldu. Bu rakam üzerinden ancak altı bin istiyorum ki buna yasla ilgili masraflar dahil değildir; izninizle size yasla ilgili kısa bir yazı gönderiyorum.

Edirne'den yeni aldığım bir mektuba göre Tököli'nin elçileri Sadrazam tarafından çok iyi karşılanmışlar ve Sultan'ın kesin buyruğu üzerine sokaklarda dolaştırılmış Polonyalılardan alınma on yedi sancağı Sadrazam'a sunmuşlar. Süleyman Paşa, Transilvanya'nın ikinci elçisini ve Polonya Büyükelçisi'ni görmek istemiş, bunlar hemen kendisine gönderilmiş. Bu çağrının yalnızca büyükelçi ile Polonyalıların tutsağı olan Silistire Paşası'nın değiş tokuşunu görüşmek, Mihaly Apafi'ye de gerektiğinde buyruklar vermek üzere Transilvanya Elçisi'nden yararlanmak için yapıldığı konusunda bana güven verildi. Bununla birlikte, Polonya ve Apafi'nin görüşmelerine güvenen ve onu Viyana Kuşatması'ndan birkaç gün önce birtakım önerilerde bulunmakla görevlendirmiş olan İmparator ile görüşmek için bundan yararlanılacağı olasıdır. Derin saygılarımla.

Mösyö,
Çok naçiz ve çok itaatli hizmetkârınız,

Guilleragues

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
15 Mayıs 1684

Haşmetmeap,

Majestelerine bu ayın beşinde bir mektup yazmak onuruna eriştim; bu mektubu Venedik postası yoluyla gönderdim. Bugün de aynı yolu büyük bir güvensizlik içinde kullanıyorum. Venediklilerin Birliği ile ilgili söylenti o kadar açıkça yayıldı ki Sadrazam birkaç gün içinde her türlü ticareti engellemek, belki de Capello'yu hırpalamak için buyruklar verecek gibi görünüyor; Capello bu buyrukları kendisine yaraşır bir korkuyla bekliyor.

Parasını ve belgelerini Fransız Sarayı'nda güven altına aldı. Kimi tacirler de buraya çekildi. Yeğeni de İzmir Körfezi'nde demirlemiş bulunan Majestelerinin bir savaş gemisine sığındı. Bana öyle geldi ki, Haşmetmeap, aksine buyruklar almadığıma göre, Babıâli de şimdiye kadar Venedik tebaalılara karşı bir buyruk çıkarmadığından, onlara yapılması bana bağlı olan yardımları yapmak zorundaydım. İngiltere Büyükelçisi de onlara bazı tekliflerde bulundu, ama kabul etmek istemediler. Tököli'nin elçisi Freter bana efendisinden ivedi bir mektup getirdi; Tököli bu mektubunda benden Freter'i Fransa'ya geçirtmemi rica ediyor. Kendisi bu limanda üç Fransız gemisi ve bir yelken-

li görmemiş olsaydı, belki buna kolayca karar vermemiş olacaktım. Bu talebi geri çevirebilirdim, oysa bunun için ne özürüm ne de bahanem vardı. Ama onun önemsiz, sıradan bir soylu kişi olduğunu düşündüm; birçok olay hakkında, özellikle de yanına gönderildiği Polonya Kralı'nın kendisini Tököli'nin aracılığıyla ve İmparator'un haberi olmadan Macaristan Kralı seçtirmek niyeti hakkında Majestelerine bilgi sunacağını ileri sürüyor.

Majestelerinin niyetlerini bilemem. Bu soyluya az bir masrafla Fransa'ya gitme olanaklarını sağlamayarak bir yanlış yapmaktan korkuyorum. Onu bir Fransız gibi giydirteceğim. Ülkenin dilini ve Latinceyi kolayca konuştuğu için yolculuğa çıkmış bir Polonyalı sanılacaktır. Bu mektup, eğer yolda el konulmazsa, Freter Toulon'a gelmeden Majestelerine verilmiş olacaktır.

Onu Toulon'daki Deniz Kuvvetleri yetkilisine göndereceğim. Bu yetkili onun geri gönderilmesi ya da yoluna devam etmesine izin verilmesi hakkında buyruk almış olacaktır. Ona bu buyruğu beklemesini söyleyeceğim. Freter akılsız biri değil, oldukça da bilgili; Forval, Majestelerinin bu yol dışında başka bir yoldan, Macaristan olaylarına ilişkin herhangi bir haber alabilmesini kesinlikle olanaksız gördüğü için, Freter'i göndermemin bir hizmet olduğunu bana yazdı. Başka yollar denenmiş, ama sonuç alınamamıştı. Forval, Tököli'nin bu konuda izin aldığını da belirtiyor.

Bana öyle geliyor ki bu izni ancak Majestelerinden isteyebildi ve istemek zorunda kaldı. Tüm bu nedenler beni bu elçiye kendisini savaş gemilerinin koruduğu gemi kafilesi yola çıkacağı sırada göndermeye söz vermek zorunda bıraktı. Forval Majestelerine mektuplar getiriyor, ayrıca Croissy Markisi ile Béthune Markisi'ne de bazı mektuplar teslim etmesi için buyruk almış, bu buyruğu da Forval vermiş. Kendisine bir giysi ve bu yolculuğu çok mütevazı bir şekilde yapması için gereken şeyleri vereceğim; çünkü şimdiye kadar bu kadar yoksulluk içinde bir Macar görmedim.

Tercüman Fontaine'i Sadrazam'a sıradan armağanları vermesi için Edirne'ye gönderdim. Oraya ulaştığını dün öğrendim.

Birkaç gün içinde kendisine vermiş olduğum talimat ve buyruklara uygun olarak neler görüştüğünü öğreneceğim. Ateşli ve saygı yüklü bir çaba içinde,

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
9 Haziran 1684

Haşmetmeap,

Kafilenin yola çıkışı bana güvenli bir fırsat verdi; bu fırsattan yararlanarak Majestelerine yazmak onuruna eriştiğim üç mektubun kopyalarını gönderiyor ve Majestelerine o zamandan bu yana öğrenebildiklerim hakkında bilgi sunuyorum.

Fontaine Edirne'den döndü. Sadrazam, Mühürdar ve Kâhya benim her türlü iyi muameleyi göreceğim konusunda ona güven vermişler. Onlara atanmalarından dört ay sonra görevleriyle ilgili olarak sade bir şekilde nazik ifadelerle yazmış olduğum mektuplara yeni ve Türklere pek özgü olmayan bir üslupla yanıtlar verdiler. Sultan ve maiyeti, sanıldığı gibi, İstanbul'a birkaç gün içinde gelmeyeceklerse ben, tüm koşullara uygun şekilde huzura çıkıp, Babıâli görevlilerinin verdikleri umutlara her zamanki gibi sınırlı bir güven duyarak, din ve ticaretle ilgili birçok işi sonuca vardırmak için Edirne'ye gitmekten kendimi bağışık tutamayacağım.

Baş tercüman öğrendiği her şey hakkında bana ölçüsüz bir çabayla haber vermekte kusur etmiyor; anlaşılıp da cezalandırılmaması için bu çabasını ileride sınırlandıracağım. Fontaine'e

Tököli'nin iki mektubunun asıllarını ve Apafi'nin yazmış olduğu başka bir mektubun kopyasını vermiş.

Sadrazam müstahkem mevkileri elinden geldiğince en iyi şekilde savaş gereçleriyle donatarak ve yalnızca kendini savunmayı, geri çekilmek, hatta İmparatorluk ve Polonya orduları yaklaştığında kaçmak niyetinde olacak, bu konuda buyruk bile alacak iki geçici ordugâhı hazır tutmayı düşünerek, uygulanabilir tek tasarıyı izliyor. Bu tasarı da kuşkusuz tam zamanında uygulanacak. Sadrazam, son zamanlarda bir milyon beş yüz bin liralık geliri olan annesinden kalan mirasla, ayrıca eski sadrazamın ve savaşta ya da buyruklarıyla ölmüş bulunan tüm insanların mirasıyla zenginleşmiş Sultan'a, lütfedip düşmanlarının altında ezilmiş imparatorluğuna yardım edebileceğini belirtmiş, Sultan da bu düşünce karşısında öfkelenerek, tehditlerle birlikte Sadrazam'a Hazinesinde bulunan ve kendisine ait olan şeyleri vermek zorunda olmadığını, Sadrazam olduğuna göre de savaş için gerekli paraları bulmanın ona düştüğünü bildirmiş.

Türklerin sefaleti ve bilgisizliği akıl alacak gibi değil. Dünyada bunların ordularından daha çok küçümsenecek ordular yok. Kimileri, ki bunlar az sayıda, bir tür umutsuzca öfkeye kapılabiliyor; bu öfkeyi de, biraz metanet ve direnme, şaşkınlığa ve korkuya dönüştürüyor. Süvarilerin kısa namlulu tüfekleri var; bunları omuzlarında ya da uyluk altında taşıyorlar. Tabancaları da yok. Kimi süvarilerde yalnızca kısa kılıç ve ok atmaya yarayan yay bulunuyor ki bunları da kullanmayı bilmiyorlar. İnce ucu demirden, uzun değnekleri olanlar da var; değneğin kalın olan öteki ucu bir kösele parçasıyla eğere bağlı. Hiç sıkışık düzende yürümüyorlar; üç subay dört yüz askere komuta ediyor; kaybolmuş ya da kötü muamele görmüş atları koskoca bir yerde güçlükle dönüyorlar. Piyadelerde kısa ve güçlükle nişan alınabilen, dipçikleri uçları kadar ağır olmayan fitilli tüfekler bulunuyor. Askerlere hiçbir zaman atış talimi yaptırılmıyor, barutları çok kötü. Hiçbir ulus ateş etmekten bu kadar korkmaz, bu kadar az ve kötü ateş etmez; birlikte ateş ediyorlar ve

birbirlerini öldürüyorlar; ne sivri kazmaları var ne de baltalı mızrakları. Ağır bir kılıç, kocaman bir fitilli tüfek, büyük bir bölümü niteliksiz mermilerle dolu bir çanta, barut dolu bir demir barutluk, sertleştirilmiş deriden bir şişe içinde yedek suları; ekmekleri, bir torbada tuzlanmış sığır eti, başka bir torbada pirinç ve çoğu zaman içi dolu uzun giysiler onları bunaltıyor. Sarık da onları güneşten ve yağmurdan koruyor, tıpkı zırhlı yeleklerin açılan ateşten, kısa çizmelerin de sudan ve balçık çukurlarından koruması gibi. Pislikleri korkunç. Ne süvari birlikleri ne de taburları belirli bir sayıdan oluşuyor. Her paşa, çoğu zaman süvari ve piyade karışık iki, üç, kimi zaman da dört bin askerden oluşan ordusuna komuta ediyor; bu ordu hiçbir zaman bölünme nedir bilmiyor, hiçbir manevra yapmamış, ne sağından ne solundan haberi var, ne de özel bir buyruk almış; böyle bir ordu da kolayca önde, yanda, her yanda görevlendiriliyor. Alışılmamış kıyafetler, haykırmalar ve yalancı şöhret yeni askerleri sarsabiliyor. Atları hızlı olduğu için, artık hiçbir şeyden de korkmaz olduklarında, kılıçlarını iyi kullanan acımasız Türklerin önünden kaçmak kadar tehlikeli bir şey yoktur.

Öküzlerin ya da zayıf atların çektiği toplar ağır gidiyor. Bombalar, barut, gülleler ve başka gereçler develer ya da zayıf arabalar üstünde taşınıyor. Tekerlekleri bir değirmen taşı gibi yuvarlak, odundan yapılma top kundaklarında ön bölüm yok. Topçu erlerinin sayısı çok, ama ne topu kullanmayı ne de hedefe yöneltmeyi bileni neredeyse hiç yok. Lağım kazıcı askerler daha kötü olabilirlerdi; bununla birlikte, işlerini son derece ağır da olsa yürütüyorlar. Hayvanlara yedirilen otlar için ne disiplin ne de düzen var, konaklama yerleri için de hiçbir kural yok. Herkes keyfince istediği yeri seçiyor, çadırlarda zarafet yok, sokaklarla ayrılmamışlar, sokak araları bulunmuyor; büyük, değişik, kimi zaman zengin olanları da var, ama üstleri yalnızca bez olduğu için şiddetli yağmurlarla deliniyorlar. Her vezirin kendi mahallesi var; burada da bu karışıklık tam olarak gözleniyor; hastaneden, cerrahtan, yedek silahtan eser yok. Ne giyecek, ne de bir savaş gereci var.

Türkler küçük çapta kırsal kesim çarpışmalarında, savaşlar ya da kuşatmalar sırasındaki başarılarına kıyasla daha başarılı oluyorlar; ağır şekilde cezalandırılmak korkusu, doğal olarak azla yetinme özellikleri ve camilere karşılı saygılı oluşları sayesinde, Polonyalılar gibi, hatta her şeyden yoksun olarak, ekmeksiz, gereçsiz, parasız kendilerini savaşların içinde bulan Almanlar gibi kuşatanlara karşı iyi bir direnme gösterebiliyorlar; Viyana ve Varşova'da sökülüp taşınır köprüler, bakır gemiler ve gerekli her şeyin öngörülmesi ihmal edildiği için güçlükle aşılabilen birçok ırmakla sulanan çok iyi ve çok bol Macaristan otlakları, atların kolayca beslenmelerini sağlıyor.

En güç başarıları, her zaman, en büyük adamların, kazandıkları tüm başarılarda açıkça şansa bağladıkları tüm payı ortadan kaldırarak, bunca yorgunluk, dikkat ve tehlike pahasına elde etmiş Majestelerinin şanslı sanılabilmiş olmasına, Haşmetmeap, katlanmam olanaksız. Geceleyin, muhafızsız, maiyeti ile birlikte kaçan, köylülerin evlerinde yatan, tebaalarının tutsak edildiğini, ülkesinin yıkıldığını gören, bunca ırmağı, boğazı geçerek üç aydır ilerleyen kalabalık bir orduyla başlıca kentinde baskına uğramış olan İmparator şanslı. Polonya Kralı'nın görünüşe ve belki kendi çıkarlarına karşın Viyana Kuşatması'nı kaldırdığını sonunda bir kuryeden öğrendi. Kuşkusuz, bu olaydan bu yana, Polonyalılar çeşitli özel durumlarda büyük dezavantajların acısını çektiler; Kaminiesk'e yardım edildiği, iyi donatıldığı kesin olarak bildiriliyor.

Avusturyalılar, Polonyalılar, Venedikliler, Türkler, Tököli ve Apafi barış isterlerdi; bununla birlikte, bunu başarmakta güçlük çekecekler. Eğer Majesteleri İspanyolları kazanmaya karar vermişse, İmparator, Venedik Cumhuriyeti'nin Birlik'e katılmasından hoşlanmayacaktır; bu katılım Osmanlı İmparatorluğu ile o kadar arzu edilen barışı ya daha güçleştirecek ya da daha utanç verici bir duruma getirecektir. Sadrazam, Venediklilerin Türklere saldırmaya kararlı olduklarına inanamaz; Capello'ya karşı da hiçbir kötü davranışta bulunmadı. Bu ayın so-

nuna doğru bir şatonun, bir yelkenlinin ele geçirilmesiyle, bir çıkarmayla ya da Dalmaçya tarafından bir yürüyüşe geçişle bozulduğu hakkında kesin haberler alacak gibi de görünüyor. Birçok kez bana Majestelerinin Venedik'teki büyükelçisinden bu sözde savaşla ilgili mektuplar alıp almadığımı sordurdu. Bana Venediklilerin silahlandıklarının bildirildiğini, kendisine kadar açıkça ulaşmış söylentiler dışında bunun amacı hakkında hiçbir şey bilmediğimi, ancak buna hiç inanmadığımı yanıt olarak belirttim. Hapisten çıkan Moskova Elçisi Moskova'ya pek hoşnut dönmüyor. Apafi'nin elçisinden, oğlunun yerinde olacağı konusunda kendisine bir umut verilerek, yüz bin ekü istenmiş.

Majesteleri, Haşmetmeap, hizmetkârları olmak onuruna erişmiş olanlara kendilerine ailelerinden ve çocuklarının evlendirilmelerinden söz edilmesini hoşgörü ile karşılamak iyiliğinde bulundular. Majestelerinin çok büyük iyilikseverlikleriyle vermiş oldukları bu örnek, kızımı, Majestelerinin yanında beyzade olarak hizmet etmek onuruna eriştikten sonra, Deniz Kuvvetleri'nde de dokuz yıldır hizmet görmek onuruna erişmiş olan Villers Markisi ile evlendirmemin bana önerildiğini bilgilerine sunmama izin vermek lütfunda bulunacakları konusunda beni itaat ve saygı dolu bir güven duygusu içinde umutlandırıyor. Markinin ağabeyi Majestelerinin savaş gemilerinde yaralandı ve öldü. Bu düşünceler, Haşmetmeap, Majestelerinden Villers Markisi'nin albay yapılmasını ve Sadrazam'ın yanında görevli Venedikli dönmenin gönderilmesinden sonra, Babıâli'ye baş tercümanın atanmasını ve onun ilk aylarda geçimini, Tököli'nin adamının Paris'e gitmesini sağlamak için kullanılan altı bin ekü ile sonradan ayrıca kullanılan iki bin ekünün tarafıma ödenmesini buyurmalarını istirham etmek cesaretini bana veriyorlar.

Piskoposumuzun hayatını kurtarmak için de, Haşmetmeap, altı bin ekü harcadım; piskopos büyük bir gözden düşme ve dinin, dinsel görevlerin büyük bir tehlikeyle karşı karşıya gelmesi söz konusu olmaksızın hayatını kaybedemezdi; yalnızca bu olay bana para, armağanlar ve özel ulak ücretleri olarak bin

iki yüz eküden fazlaya mal oldu. Kahraman taslağı Zanetto ile Venedikli dönme nakden ya da armağanlar tutarı olarak beş bin lira aldılar. Majestelerinin koruması altında birçok dinsel görev ve otuz binden fazla kişinin büyük mutluluğu kendisine bağlı olan Suriye Patriği'nin yeniden göreve getirilmesi ve bu görevin onaylanması beni birçok kez bin ekü vermek zorunda bıraktı; Babıâli ile yararlı bir şekilde sürdürdüğüm ilişkiler bana dört bin beş yüz eküden fazlaya mal oluyor; Rusya Voyvodası'nın iki kuryesine, Tököli'nin ve elçilerinin birçok kuryesine elçilerine istekleri üzerine verdiğim armağanlar ise bana dört bin beş yüz liraya mal oldu. Bu harcamaların Majestelerine hizmet için gerekli olduklarını sandım; ne para ne de saat, kumaş ve kürk olarak armağan almış olanlardan makbuz isteyebildim. Bu armağanların tümünü, neden Babıâli'nin görevlilerine, hem de çeşitli durumlarda, vermek zorunda olduğumu hiç anlamadan satın aldım. Majestelerinden, Haşmetmeap, bunları göz önünde bulundurmalarını istirham ediyorum: Majesteleri bana mektuplarından birinde harcama yapmamı buyurdu. Fasılları çoğalttığımdan emin olabilirler, bu konuda pek kaygılı değilim; daha yazmadıklarım da var. Derin saygılarımla,

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Kral'a

Fransız Sarayı, Pera
9 Eylül 1684

Haşmetmeap,

Sekiz gün sonra Edirne'ye gideceğim. Sadrazam'ın hastalığı yola çıkmamı geciktirdi; zaten birçok nedenle, Avrupa ile ilgili sorunların durumu da göz önüne alındığında, bana söz verilen şeyden yararlanmakta hiçbir sabırsızlık göstermemenin uygun olacağını sandım. Pek aceleci olmayan bu tutumum gelişimin açıkça kaygıyla arzu edilmesine yol açtı. Sadrazam bana Sultan'ın İstanbul'a hiç gelmeyeceğini, beni huzuruna kabul etmeye hazır olduğunu, beni götürmek üzere önemli bir görevlinin gönderildiğini ve Fransız büyükelçilerine eskiden gösterilen saygının yeniden eskisi gibi gösterileceğini yazdı. Beni götürmekle görevli olan kişi, Sadrazam'ın çavuşbaşı idi. Babıâli'nin baş tercümanına, benden rica edilmediği takdirde yola çıkmak için acele etmememin olası olduğunu yazmış, aynı zamanda ondan İngiltere Büyükelçisi'ne kendisinin de huzura kabul edilmek istendiğini bildirmesini istemiştim; baş tercüman hiç kusur etmeden dediklerimi yaptı, ama İngiltere Büyükelçisi geçirdiği tehlikeli bir hastalıktan sonra ancak iyileştiğini, bunun sonucu olan zayıflığından ötürü gidemeyeceğini bildirip

özür diledi. Ben birçok kibar davranışla karşılaşacağımdan kesinlikle emin iken, büyükelçi ona hazırlamış olduğum tatsız durumlardan böylece kurtulmuş oldu. Seleflerim, kendileri ve İngiltere büyükelçileri arasında o kadar titizce bir eşitlik kurulmasına izin vermişler ki, burada âdet olduğu üzere bayram kutlamaları için karşılıklı olarak baş tercümanlarını gönderdiklerinde, Fransa tercümanı ve İngiltere tercümanı yolun yarısı olan bir yerde aynı zamanda karşılaşmak için, belirlenip kararlaştırılmış aynı anda yola çıkıyorlarmış; bu konuyu, Haşmetmeap, Majestelerinin bilgilerine sunmaya mecbur olduğumu sanıyorum. İngiltere Büyükelçisi'ne, açıkça yakınmasına meydan vermeden, hissettirdiğim başka avantajları düşünerek, bu uygulamayı sürdürdüğümü itiraf ediyorum. Majestelerinden, bu konuda düşündüklerini bana buyurmalarını daha önce istirham etmediğim için pek naçizane özür diliyorum. İngiltere Büyükelçisi bu tasarruftan vazgeçmeyecek, biz de ilişkiyi keseceğiz gibi görünüyor. Bu olayın, Haşmetmeap, ne o örnek Cenova cezası ne de açıkça Lüksemburg'un, Tanrı'ya şükürler olsun, şan ve şeref içinde ele geçirilmesi kadar önemli olduğundan eminim.

Tököli'den yapılması bana düşen hizmetleri kendisinden esirgememi rica eden mektuplar aldım. Forval, bana tüm Macar görüşmecilerin en ılımlısı ve en bilgilisi gibi görünen Freter'in gitmesinin kesinlik kazanmaması üzerine, bir elçinin Majesteleri ile görüşmek üzere yola çıktığını yazıyor. Tököli için belki, çok büyük masraflar yaparak, çok büyük armağanlar vererek Babıâli'ye gönderilip hiçbir şey elde etmeden geri dönen bir sürü elçi ve kuryeden daha yararlı olmanın yollarını bulacağım.

Capello'ya kaçma olanaklarını sağlayıp Venediklilerin gemilerini, insanlarını ve tüm eşyalarını de güven altına almakla Majestelerinin niyetlerine aykırı davranmış olmak gibi bir talihsizlik yaşamayacağımı sanıyorum. Bunların bir bölümünü gönderttim, gerisi Fransız Sarayı'nda. Kaymakam, Sarayı ziyaret etmeyi düşünüyormuş; Sultan'ın bu konuda bir buyruğu olmadığına göre, buraya büyük bir tehlikeyle karşılaşmadan giremeye-

ceği konusunda kendisine iki değişik yoldan haber gönderdim; aynı zamanda Babıâli'ye bir kurye yolladım. Bu düşüncesini gerçekleştirmesi yasaklandı; hiçbir zaman böyle bir düşünce içinde olmadığı konusunda güven vermiş. Tercüman Fontaine'e de ikimizin geçmişi unutmamız gerektiğini ve benim onun dostum olduğunu herhalde kabul edeceğimi söylemiş. O zamandan bu yana kendisine gönderdiğim birçok genel ve özel işlerde, özellikle Venedik tercümanlarının evlerinin kapılarındaki mührü kaldırtarak ve bir zindanda bulunan sekiz Venedik Cumhuriyeti tebaasını serbest bıraktırıp bana göndererek dostluğunu göstermiş oldu.

Türkler durmadan yeni yasak kaldırmalar gerçekleştiriyorlar; bu konuda da orta derecede başarılı oluyorlar. Gümrük Emini Hüseyin Ağa Ordu Komutanı oluyor. Sultan, kaçakçılıkla ya da başka yasal yollarla zengin olmakla ün salmış yirmi beş kişiden her birine kendi hesaplarına bir kadırgayı donatmasını buyurmuş. Bunlara kadırga yapımı için odun ve başka gerekli şeyleri sağlayacakmış. Bu yeni subaylar, kendilerine gösterilen bu beklenmedik saygınlığa layık olduklarını sanmadıkları için çok üzülmüşler. Bu işten vazgeçmek için ellerinden geleni yapmışlar, ama alçakgönüllülükleri devlete karşı işlenen bir suç olarak görülmüş.

Çok tuhaf bir tür karşı savaş ilan edildi. Sultan'ın kesin bir şekilde dile getirilmiş fermanına göre, İstanbul çevresinden yirmi beş fersah uzaklıkta bulunan her yaşta ve silah taşıyacak, ücretsiz gereksinimlerini sağlayacak durumdaki tüm kişiler kendilerine verilecek buyrukları almak üzere İstanbul'a ya da Edirne'ye gitmek zorunda olacaklar; aksi takdirde fermana karşı itaatsiz sayılacaklar, cezalandırılmadan öldürülecekler, karıları tarafından boşanacaklar ve mallarına el konacak. Sultan savaş için her türlü buluşu yaratıyor, ama para vermek için bir buluş ortaya koyduğu yok; kendisine ve Sadrazam'a karşı homurdanmalar başladı; Sadrazam ayaklanma korkusu ya da işlere düzen verme güçlüğü yüzünden hastalanmış durumda. Hatta yeni ka-

dırga komutanları gibi görevini boşuna bırakmak istediği kesin olarak belirtiliyor.

Polonyalıların Moldavya ile Eflâk'ı, buralarda kışlık ordugâhlar kurmak üzere ele geçirmek niyetinde oldukları konusunda bir söylenti dolaşıyor. Yedi bin Türk, Budin yakınında Alman ve Polonya ordularının bir birliği tarafından bozguna uğratıldı. Bu orduların daha önce böyle kolay ve de yüzde yüz etkili girişimlerde bulunmuş olduklarını öğrenemedim. Venedikliler çok güzel bir kuleyle güçlendirilmiş Sainte Maure Şatosunu ele geçirdiler; gemilerinin bir bölümü Sakız Adası önünde görüldü, bu konuda dün Kaymakam'a haber verildi. Uzun süredir Majestelerinin buyruklarını almak onuruna erişemedim. Bana tercüman Fontaine'e kendisine verileceği konusunda umut vermemi buyurdukları zincir ve madalyanın gönderilmesi için de buyurmak lütfunda bulunmalarını Majestelerinden çok naçizane istirham ediyorum. Derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Kral'a

Edirne, 6 Ekim 1684

Haşmetmeap,

Her türlü ivedi davranıştan çok uzak görünmek ve Avusturyalıların yaydıkları, asılsız olarak yaymaktan da geri durmayacakları söylentilerine hiçbir bahane olmamak için kurallara adamakıllı titizlikle uyduktan sonra, sonunda Edirne'ye vardım. Burada uzun süredir açıkça bir kaygıyla bekleniyordum. Bana Edirne yolculuğuda eşlik etmek ve efendisinin bir mektubunu vermek üzere özel olarak İstanbul'a gelmiş olan Sadrazam'ın Çavuşbaşı'nı altı haftadan daha uzun bir süre alıkoydum. Efendisi bu mektubunda Sultan'ın beni huzuruna kabul etmeye hazır olduğunu, Babıâli kışı Edirne'de geçireceği için benim burada beklendiğimi yazıyordu. İngiltere Büyükelçisi'ni de çağırmanın uygun olacağını dolaylı olarak belirtmiştim. Bu büyükelçiye, onu bu ülkede çılgınca ortaya atılmış, benden önceki büyükelçilerimiz tarafından da sabırla katlanılmış bir eşitlik konusunda yanıldığını gösterecek birçok tatsız durumlar hazırlamıştım. Yola çıkmadan önce, vermeye alışık oldukları sayıdan daha çok sayıda araba ve konfor istettim. Babıâli'nin büyükelçilerin yolculukları için sağladığı resmi kayıtlarda belirtilmiş paranın miktarı çoğaltıldı ve çok güzel kırsal alanlarda se-

kiz günlük bir yolculuktan sonra bu ayın üçünde buraya geldim. Benden iki gün önce gelmiş bulunan tercüman Fontaine olağanüstü saygı gösterilmesini istediğimi benim adıma bildirmiş. Çavuşbaşı, her zamanki usule kıyasla, yarım fersah daha yakma beni karşılamaya geldi, böyle bir karşılama töreni için hiç gönderilmemiş olan Sipahi Ağası ona eşlik ediyordu. Tüm çavuşlar onları izledi. Yeniçerilerin, çavuşların ve Sultan'ın tavlasından zengin koşumlar takılmış atların sayısı yarı yarıya artırılmıştı. Ben ortada, önde, iki adım geriden yürüyordum; büyükelçilerle Çavuşbaşı arasında sağ taraf konusunda tartışmalar olmuştu, ama ben böyle uygun görmüştüm; köy, sokaklar ve pencereler her toplumsal durumdan insanlarla dolmuştu; oysa Türkler genelde, hoyratça, hiçbir şeyi merak etmiyormuş gibi davranırlar. Babıâli'nin baş tercümanı Sadrazam, Kâhya ve Mühürdarbaşı adına bana Edirne'den iki fersah uzaklıkta "hoş geldiniz" dedi. Benim için hazırlanmış bulunan konuta götürüldüm ve iki saat sonra Haznedarbaşı'nın bir subayı gelip bir tercüman istedi; tercümana her zamanki usule aykırı olarak bana ve maiyetime her gün her türlü yiyecek içecek gönderilmesine karar verildiğini bildirmiş. Efendim olan İmparator'un kendisine hizmet etmek onuruna erişen tüm tebaalarına o kadar cömertçe para ödüyor ki, onların hiçbir zaman herhangi bir şeye gereksinimleri bulunmadığını, Haznedarbaşı'nın uygun göreceği her şeyi yapabileceğini, bu konunun sofracıbaşımı ilgilendiren küçük bir ayrıntı olduğunu, dolayısıyla bundan ancak haberim olacağını bildirdim. Ertesi gün birçok yiyecek içecek gönderildi; bu, burada kaldığım sürece devam etti. Babıâli bu davranışı yalnızca olağanüstü büyükelçiler için uyguluyor. Türkler genelde çok güç beğenir, çoğu zaman da önlenemez kaprislerine göre davranan insanlar oldukları için bana isteyeceğim her şeyin verileceğini ümit etmeye kendimi kaptırmıyorum.

Otuz gün önce Budin'den haberler aldık. Karışıklık inanılır gibi değil; üzüntü çok büyük, ama Almanların ve Venediklilerin o acınacak yavaşlığı Türklerin haklı korkusunu belki büyük bir

ani korkuya dönüştürecek. Osmanlı ordularının en büyük bölümü büyük bir kırsal alanda, Seret Irmağı üzerinde, Transilvanya Dağları ile Prut Irmağı arasında bir Moldavya kenti olan Cricova yakınlarında ordugâh kurmuş. Tataristan Büyük Kam'ı da tüm ordularıyla birlikte, Moldovya'nın başkenti ve Prens'in konutunun bulunduğu İaşi'den bir günlük yürüyüş uzaklığında Cricova ile Boliczane arasında ordugâh kurmuş.

Türkler Tatarlardan oluşan dağınık bir topluluğun dört bin Polonyalıyı bozguna uğrattığını ve Kaminiesk'ten dört fersah uzaklıkta Zuvaniza yakınlarındaki Polonya ordusu için yiyecek yüklü beş yüz arabayı yağma ettiklerini ilan ediyorlar. Son haberlere göre, düşman ordugâhları üç günlük yürüyüş uzaklığında idi. Türkler, Budin Valisi'nin kuşatmayı sonuna kadar sürdüreceğinden emin olduklarını ve yardıma gereksinim duymadıkları için Polonyalıların karşısına kendi ordularıyla Tatarların ordularını çıkarabileceklerini ileri sürüyorlar. Avusturyalıların, Budin'i ele geçirmezlerse, kısa süre içinde, hükümdarlıkla yönetilen ülkelere doğru, buralarda karargâh kurmak üzere yürümek zorunda kalacakları olasılık içinde. Öyle görünüyor ki, başka her türlü girişimde bulunmadan önce, gelecek savaşa mayıs ayında başlamak için Macaristan'da kışlayacak duruma gelmek uygun olacaktır. Özellikle herkesin pek arzu ettiği barış için şimdiye kadar hiçbir öneride bulunulmadı; bu konunun kışın görüşüleceği de olasıdır. Ben bu işin güç olacağını sanıyorum; bununla birlikte, Türk ordusunun komutanı olan, yakından tanıdığım Süleyman Paşa'nın, herhangi bir başarı umudu varsa, Polonya Kralı ile görüşmek ve onu Avusturya İmparatoru'ndan uzaklaştırmak üzere buyruk aldığını bana kesin olarak bildirdiler.

İki gün sonra Tököli'nin elçisiyle özel olarak görüşeceğim. Elçi, efendisinin, baş kaldırmış olan buyruğu altındaki beş kenti yeniden ele geçirdiğini ve on bin askeriyle birlikte, berkittiği ve iyice donattığı Kosice yakınında ordugâh kurduğunu, ölen Sadrazam'ın, kendisini Transilvanya prensi yapacağına söz verdiğini, ancak yenisinin bu konuda hiçbir girişimde bulunmadı-

ğını söyleyerek, bunların bana anlatılmasını istemiş. Majestelerinin, niyetlerini bana bildirebilecek Béthune Markisi ile kolayca ilişki kurmak olanağı bulunsaydı, Haşmetmeap, belki tümüyle yararsız olmayacak kadar mutlu olurdum. Budin'in kuşatmasının kaldırılması ya da ele geçirilmesi birçok görüşmenin başlatılmasına yol açacaktır. Tököli'nin elçisi, ivedi işler ne şekilde sonuçlanırlarsa sonuçlansınlar, efendisinin Majestelerinin buyuracakları her şeyi her zaman yapacağı konusunda bana güven vermesi için efendisinden buyruk almış. İmparator, Babıâli ile barış antlaşması imzalarsa, bana öyle geliyor ki, Tököli'nin yumuşak başlı bir Transilvanya prensi olması istenebilecektir; bu, belki olanaksız da olmayacaktır. Aynı zamanda, Sadrazam'ın Venediklilerle bir antlaşma işine karışmamı bana önermesi de olanaksız değildir. Majestelerinin buyrukları olmaksızın herhangi bir iş yapmam gerekmez. Uzun süredir Majestelerinden buyruk almak onuruna erişmedim. Burada İspanya'nın Majestelerinin iyiliklerinden yararlanıp yararlanmadığını bile bilmiyoruz. Almanlar Moskovalılarla yeni bir ittifak antlaşması yapılacağı konusunda gerçek olmayan bir söylenti yaydılar. Babıâli'de bana iki Çar'ın Sultan'a pek itaatli ifadelerle kaleme alınmış bir mektubu gösterildi; Sultan'dan paşaların tebaalarına karşı uyguladıkları şiddet hareketlerinin önlenmesi çok naçiz bir şekilde isteniyor. Derin saygılarımla.

Haşmetmeap,

Majestelerinin çok naçiz, çok itaatli ve çok sadık hizmetkârı ve tebaası,

Guilleragues

Colbert de Croissy'ye

Edirne, 6 Ekim 1684

Mösyö,

İzninize sığınarak, size Kral'a yazmak onuruna eriştiğim mektubu gönderiyorum. Yalnızca büyükelçilere şimdiye kadar kırk beş araba, yirmi beş binek atı ve bin frank tutan kırk bin akçadan fazla bir şey verilmediğini de ekleyeceğim buraya. Yanında Mösyö Arvieux bulunduğu için Mösyö de Nointel elli bin akça almış. Bana altmış bin akça, daha fazlası bulunamadığından otuz sekiz yük arabası, yedi saltanat arabası, seksen eğerli ya da semerli at, tercümanlarıma da altı bin akça verildi. Tercümanlara daha önce hiçbir şey verilmezmiş. Maiyetimdekilerin belli başlılarına ise Sultan'ın ve Sadrazam'ın tavlasından zengin koşumlu kırk güzel at verildi. Daha önce ancak yirmi beş at verilirmiş. Bir seyis beni Sultan'ın örtüsü ve koşum takımı değerli taşlarla kaplı bir atma bindirdi. Bana bunun daha önce de yapıldığı söylendi. Benim için başka törenler de düzenlendi, ama ben bunlar içinde yalnızca olağanüstü olanını bilginize sunuyorum. Derin saygılarımla.

Mösyö, çok naçiz ve çok itaatli hizmetkârınız,

Guilleragues

Yaşar Avunç

(1927): İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Roman ve Fransız Filolojisi bölümünü 1951 yılında bitirdi. 1952-1954 yılları arasında Sarre (Saarland) Üniversitesi Avrupa Enstitüsü bölümünde iki yıl eğitim gördü. Bankacılık sektöründe şube müdürlüğü, dış işler müdürlüğü, dış işlerden sorumlu genel müdür yardımcılığı ve yönetim kurulu üyeliği gibi çeşitli görevlerde bulundu. Bir süre Türk-Fransız Kültür Derneği başkanlığı yaptı.

Gerek bankacılığı sırasında, gerekse emekli olduktan sonra H. Bergson, J. Genet, J. Baudrillard, M. Tournier, A. De Saint-Exupéry, J.J. Rousseau ve H. De Balzac 'ın da aralarında bulunduğu yazarlar ve düşünürlerin kırka yakın yapıtını Türkçeye çevirdi. Ayrıca çok sayıda Türk şiirini Fransızcaya çevirmiş bulunmaktadır.

Çeviri Derneği 2008 Onur Ödülü'nü kazandı.

Guilleragues kontunun mektupları, yalnızca yazarı büyük klâsiklerden birini, "*Portekiz Mektupları*"nı kaleme aldığı için önemli değil bizim açımızdan: Bu mektuplar, XVII. Yüzyılın son çeyreğinde, İstanbul'dan Fransa'ya doğru, Kral'a ve Racine ayarında muhataplarına yazılmış, Osmanlı başkentiyle, buradan yurtdışına gönderilen eski eserlere ilişkin ayrıntılarla, kıymetli gözlemlerle dolu belgeler.

Türkçeye ilk kez çevrilen mektuplarında, Dünya Edebiyatına bir kadının ağzından yazılmış tutkulu mektuplarla damgasını vurmayı başaran Guilleragues'ın olağanüstü bir üslûpçu olduğu görülüyor. Kitabın önsözünü Enis Batur'dan aldık: "*İstanbul'a Bir Elçi Hayaleti: Portekiz Mektupları'nı Kim Yazdı?*"

ISBN 978-975-8855-49-0